

Hållbara Sverige

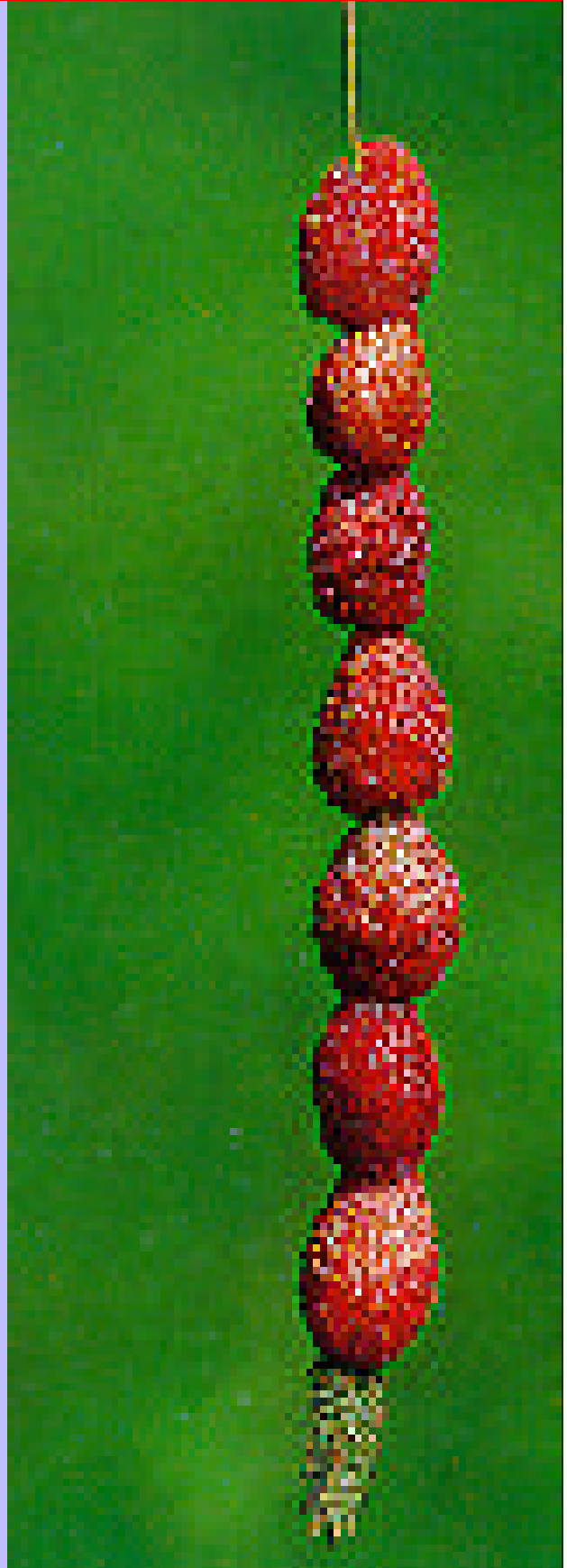
*- uppföljning och
fortsatta åtgärder för
en ekologiskt hållbar
utveckling*

1998

REGERINGSKANSLIET

Miljödepartementet

Regeringens skrivelse

1998/99:5

Hållbara Sverige – uppföljning och fortsatta åtgärder för en ekologisk hållbar utveckling Skr.
1998/99:5

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 1 oktober 1998

Göran Persson

Anna Lindh
(Miljödepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

De övergripande målen för ett ekologiskt hållbart samhälle är att långsiktigt skydda miljön och människors hälsa, att använda jordens resurser effektivt och att nå en hållbar försörjning. En ekologiskt hållbar utveckling bygger på en helhetssyn på samhällsutvecklingen där hänsyn till ekologiska förutsättningar förenas med en god ekonomisk, social och kulturell utveckling.

I skrivelsen redovisar regeringen en uppföljning av arbetet med att föra Sverige mot en ekologisk hållbarhet, baserad på de åtgärdsprogram som angavs i regeringens skrivelse Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Inom varje departements verksamhetsområde beskrivs vilka åtgärder som är genomförda och vilka aktiviteter som pågår.

Regeringen har under året 1997/98 lagt ett antal propositioner och skrivelser med koppling till ekologiskt hållbar utveckling. Nya åtgärdsförslag har därigenom tillkommit inom områden som energi, transporter, regionalpolitik, sysselsättning, konsumentpolitik, bostads- politik, skogsbruk, jordbruk och fiske samt arkitektur, formgivning och design. Under året har också en miljöproposition överlämnats till riksdagen som innehåller en vidareutveckling och en precisering av det inledda arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Ett antal av de i propositionerna föreslagna åtgärderna med direkt koppling till ekologiskt hållbarhet återfinns i skrivelsens departementsvisa avsnitt.

Skrivelsen innehåller också en lägesredovisning för arbetet med det lokala investeringsprogrammet, liksom av några av de initiativ Sverige har tagit internationellt med inriktningen att vara en pådrivande kraft och ett föregångsland för en ekologiskt hållbar utveckling.

Innehållsförteckning

1	Ärendet	3
2	Ett hållbart Sverige	5
2.1	En strategi för ekologiskt hållbar utveckling.....	5
2.2	Tre mål för ekologiskt hållbar utveckling	6
2.2.1	Skyddet av miljön	7
2.2.2	Effektiv användning.....	8
2.2.3	Hållbar försörjning.....	9
2.3	Uppföljningssystem för ekologiskt hållbar utveckling.....	10
3	Översikt av regeringens arbete för ekologisk hållbarhet.....	12
3.1	Ekologiskt hållbar utveckling inom den statliga sektorn...	12
3.2	Regeringens investeringsprogram – effekter på sysselsättning.....	14
3.3	Ekonomi, näringsliv och konsumenter.....	15
3.4	Forskning och teknikutveckling	19
3.5	Social välfärd – miljö och hälsa, utbildning, kultur	22
3.6	Samhällsplanering, byggande och transporter.....	25
3.7	Internationellt samarbete för ekologisk hållbarhet	27
4	Genomförda och nya åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departements verksamhetsområden	31
4.1	Justitiedepartementets verksamhetsområde.....	32
4.2	Utrikesdepartementets verksamhetsområde	33
4.3	Försvarsdepartementets verksamhetsområde	38
4.4	Socialdepartementets verksamhetsområde.....	41
4.5	Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	46
4.6	Finansdepartementets verksamhetsområde	53
4.7	Utbildningsdepartementets verksamhetsområde	55
4.8	Jordbruksdepartementets verksamhetsområde	59
4.9	Arbetsmarknadsdepartementets område.....	63
4.10	Kulturdepartementets verksamhetsområde	66
4.11	Närings- och handelsdepartementets verksamhetsområde	68
4.12	Inrikesdepartementets verksamhetsområde.....	73
4.13	Miljödepartementets verksamhetsområde	81
5	Lokala investeringar	96
5.1	1998 års stöd till lokala investeringsprogram.....	96
5.2	Fortsatta insatser.....	100
5.2.1	Stöd för lokala investeringsprogram 1999–2001.....	100
5.2.2	Uppföljning och utvärdering.....	101
	Bilaga: Miljöledning i statlig verksamhet - deltagande myndigheter... ..	102
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1998	103

1 Ärendet

I januari 1997 lämnade regeringen en skrivelse till riksdagen ”På väg mot ett ekologiskt hållbart samhälle” (skr. 1996/97:50, bet. 1996/97:JoU11, rskr. 1996/97:187). Den beskrev pågående arbete med att utveckla strategier för ekologisk hållbarhet inom olika samhällssektorer.

Regeringen beslöt den 21 januari 1997 att tillsätta en delegation för en ekologisk hållbar utveckling. I delegationen ingår statsråden Anna Lindh, ordförande, Ylva Johansson, Ulrica Messing, Annika Åhnberg och Thomas Östros. Regeringen presenterade i förra årets ekonomiska vårproposition (1996/97:150, bilaga 5) ett förslag till ett investeringsprogram för ekologisk hållbarhet samt en gemensam plattform för det fortsatta arbetet utifrån förslag från delegationen. Den 11 september 1997 överlämnade regeringen till riksdagen skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13) som redovisade riktlinjer för det fortsatta arbetet.

Riksdagen beslutade med anledning av budgetpropositionen för år 1998 (prop. 1997/98:1, utgiftsområde 18, bet 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81) om ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Stödet till lokala investeringsprogram har två syften. Det skall dels påtagligt öka takten i omställningen av Sverige till ett ekologiskt uthålligt samhälle, dels bidra till ökad sysselsättning. Riksdagens beslut innebär att 5,4 miljarder kronor har avsatts för perioden 1998–2000. I 1998 års ekonomiska vårproposition (prop. 1997/98:150) uttalade regeringen att arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet bör fortsätta och aviserade ett förslag om förlängning och en utökning av stödet till lokala investeringsprogram med 2 miljarder kronor för år 2001.

Regeringen har under 1997 och 1998 lagt fram propositioner på flera områden som utgör viktiga delar i det samlade arbetet för en hållbar utveckling. Riksdagen beslutade i juni 1997 om nya riktlinjer för energipolitiken (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Enligt riktlinjerna skall energipolitiken skapa villkoren för en effektiv energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning samt underlätta omställningen till ett ekologiskt uthålligt samhälle. Riksdagen har vidare på regeringens förslag beslutat om en ny miljöbalk (prop. 1997/98:45, bet 1997/98:JoU20, rskr. 1997/98:278) och följdlagstiftning till denna (prop. 1997/98:90, bet 1997/98:JoU25, rskr. 1997/98:279) som sammantaget utgör en samordnad, skärpt och breddad miljölagstiftning för en hållbar utveckling.

I maj 1998 lade regeringen fram en miljöproposition Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145). Propositionen innebär att arbetet med ekologisk hållbar utveckling preciseras i olika avseenden. Regeringen föreslår bl.a. en ny struktur för arbetet med miljömål. Enligt förslaget skall ett begränsat antal nationella miljö kvalitetsmål, som anger vilket miljötillstånd som skall uppnås i ett generationsperspektiv, fastställas av riksdagen. Delmål och åtgärds-strategier för att nå miljö kvalitetsmålen skall sedan utarbetas inom olika samhällssektorer på skilda nivåer.

Regeringen har dessutom under det sista året presenterat en rad andra propositioner med koppling till hållbar utveckling: Hållbart fiske och jordbruk (prop. 1997/98:2), Transportpolitik för en hållbar utveckling (prop. 1997/98:56), Framtidsformer med handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop.1997/98:117), Bostadspolitik för en hållbar utveckling (prop. 1997/98:119), Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158), Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet (prop. 1997/98:165) samt skrivelsen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67). Huvuddelen av dessa är behandlade av riksdagen.

Hållbar utveckling är ett centralt mål i det nya Amsterdamfördraget för Europeiska unionen. Inom EU verkar Sverige för en intensifiering av arbetet med att integrera miljöfrågorna i utformningen och genomförandet av gemenskapens politik och verksamhet. Inom OECD agerar Sverige för att stärka organisationens arbete för hållbar utveckling. Sverige verkar även för att stärka miljöarbetet inom FN inom ramen för den pågående reformprocessen samt deltar aktivt i det internationella miljö-konventionsarbetet. Ett centralt tema för Sveriges ordförandeskap i Nordiska Ministerrådet är Ett hållbart Norden.

I 1997 års skrivelse om ekologisk hållbarhet angav regeringen tre övergripande mål för ekologisk hållbarhet: skyddet av miljön, effektiv användning av resurser samt hållbar försörjning med naturresurser. För att bidra till att uppnå dessa mål redovisades i skrivelsen departementsvisa åtgärdsprogram (totalt 93 åtgärds punkter). De föreslagna åtgärdena innebar långsiktiga förändringar inom de olika departementens verksamhetsområden i riktning mot ekologisk hållbarhet. Åtgärdena berörde bl.a. lagstiftning, aspekter på skattesystemet, utbildningssystemet., infrastruktur av transporter och byggande. Speciellt betonades vikten av det internationella samarbetet för att uppnå en hållbar utveckling.

I föreliggande skrivelse ges en lägesredovisning av hur långt arbetet kommit med de åtgärder som presenterades i förra årets skrivelse. Dessutom redovisas de nya förslag till åtgärder som tillkommit under året genom de propositioner och skrivelser som lagts fram. Skrivelsen innehåller också översiktlig beskrivning av arbetet med det lokala investeringsprogrammet. Skrivelsen bygger till stora delar på Hållbara Sverige – Lägesrapport 1998 som Delegationen för en ekologiskt hållbar utveckling redovisade i augusti 1998.

2 Ett hållbart Sverige

I regeringsförklaringen 1996 redovisade regeringen inriktningen att göra Sverige till "en internationellt pådrivande kraft och ett föregångsland i strävan att skapa en ekologiskt hållbar utveckling". I regeringsförklaringen 1997 uttalas att arbetet för att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet skall fortsätta samtidigt som Sverige skall möta 2000-talet på ett sätt som skapar en långsiktigt hållbar tillväxt i en allt hårdare konkurrens. Kommande generationers livskvalitet skall inte äventyras och målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Därmed vill regeringen aktivt bidra till det övergripande målet om hållbar utveckling och samtidigt ta vara på de möjligheter som omställningen rymmer för Sveriges del.

Hållbar utveckling definieras enligt Brundtlandkommissionen som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för framtida generationer. Målet omfattar ekonomiska, sociala och ekologiska aspekter av samhällsutvecklingen, vilket beskrivs i slutdokumentet från FN:s generalförsamlings nittonde extra möte den 23–27 juni 1997. Dessa tre aspekter är ömsesidigt beroende av varandra och för att uppnå hållbar utveckling krävs att de integreras och beaktas på ett balanserat sätt. I begreppet *ekologiskt hållbar utveckling* uppmärksammas speciellt den ekologiska dimensionen i hållbar utveckling. För att undvika att miljöförstöring och utarmning av naturresurser skall begränsa framtida generationers välfärd har regeringen ställt upp tre mål för ekologisk hållbarhet: skyddet av miljön, effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning. Strategin är att nå dessa mål utan att de ekonomiska eller sociala dimensionerna blir eftersatta. Tvärtom skall ekonomisk sysselsättning och social välfärd gynnas av omställningen.

I 1997 års ekonomiska vårproposition (prop. 1996/97:150) beskrivs också hur de tre dimensionerna av hållbar utveckling är ömsesidigt beroende av varandra. "Hushållning med naturresurserna, omsorg om miljön och en social rättvisa är också nödvändiga förutsättningar för en hållbar ekonomisk utveckling. Samtidigt är en sund ekonomi en förutsättning för en ekologiskt hållbar utveckling. En god ekonomisk, social och kulturell utveckling skapar förutsättningar för människor att engagera sig i arbetet för ett ekologiskt hållbart samhälle."

2.1 En strategi för ekologiskt hållbar utveckling

Regeringens bedömning: Den övergripande strategin för omställning till ekologisk hållbarhet bör vara att Sverige skall bli ett föregångsland och vara internationellt pådrivande genom att visa att ekologisk hållbarhet kan nås på vägar och med insatser som även stärker ekonomi och sysselsättning, utvecklar näringsliv och infrastruktur samt förbättrar välfärden.

Skälen för regeringens bedömning: Att uppnå en ekologiskt hållbar utveckling i Sverige kräver handlande över vidare fält än den hittillsvarande miljöpolitiken. Att genomföra detta i praktiken är inte en uppgift för någon viss sektor eller viss yrkesgrupp. Alla delar av samhället, den offentliga sektorn, näringslivet, organisationer och enskilda medborgare måste medverka.

Arbetet med att föra Sverige mot ekologisk hållbarhet är långsiktigt. Att integrera miljöhänsyn samt ett hushållnings- och effektivitetstänkande inom samtliga samhällssektorer är en viktig grundförutsättning. Det är då möjligheterna skapas att långsiktigt förena ett ekologiskt synsätt med ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning.

Förutsättningen för att detta arbete skall vara framgångsrikt är att kunskap om de ekologiska förutsättningarna för samhällets utveckling finns hos alla. Omställningen till ekologisk hållbarhet skall gå hand i hand med utvecklingen till ett modernt informations- och kunskapssamhälle. Inriktningen bör vara att öka Sveriges och svenskt näringslivs konkurrenskraft i den globala utvecklingen. För de närmaste åren ligger utmaningen också i att arbeta för ekologisk hållbarhet i samspel med att bekämpa arbetslösheten. I föreslagna åtgärdsprogram har därför särskild vikt lagts vid åtgärder som har positiva effekter på näringslivsutveckling och sysselsättning, i en del fall kortsiktigt och i andra fall på längre sikt.

Sverige skall med stöd av de erfarenheter som vinnas vara pådrivande internationellt – främst i EU, OECD, FN, i internationellt konventionsarbete samt genom regionalt utvecklingssamarbete i vårt närområde.

2.2 Tre mål för ekologiskt hållbar utveckling

I arbetet med att föra Sverige mot ekologisk hållbarhet är alla delaktiga. Därför behövs tydliga och gemensamma mål för arbetet. I 1997 års ekonomiska vårproposition formulerade regeringen *tre övergripande mål för en ekologiskt hållbar samhällsutveckling*: skyddet av miljön, en effektiv användning av jordens resurser och en hållbar försörjning. Målen tydliggör de ekologiska förutsättningarna för att nå en långsiktigt hållbar utveckling, dvs. de anger de ekologiska förutsättningarna för en långsiktigt hållbar ekonomi och kommande generationers välfärd.

Skyddet av miljön innebär att utsläppen av föroreningar inte skall skada människans hälsa eller överskrida naturens förmåga att ta emot eller bryta ner dem. Naturligt förekommande ämnen skall användas på ett sådant sätt att de naturliga kretsloppen värnas. Naturfrämmande hälso- och miljöskadliga ämnen bör på sikt inte få förekomma i miljön. Den biologiska mångfalden skall bevaras och värdefulla kulturmiljöer skyddas.

Effektiv användning innebär att användning av energi och andra naturresurser skall bli mycket effektivare än den är i dag. Flödena av energi och material kan därmed begränsas så att de är förenliga med en hållbar utveckling. Samhällsplanering, teknikutveckling och investeringar skall därför också inriktas på resurssnåla produkter och processer.

Hållbar försörjning innebär att ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga måste säkras. Så långt som möjligt skall försörjningen baseras på ett långsiktigt hållbart nyttjande av förnybara resurser. Det betyder att användningen inte långsiktigt kan överskrida den takt med vilken naturen skapar nya resurser och att material bör återvinnas i ett kretslopp. Vi skall hushålla med icke förnybara resurser och kontinuerligt sträva efter förnybara ersättningar.

De tre målen för ekologiskt hållbar utveckling hänger samman och stödjer varandra. Den effektiva användningen ger de grundläggande förutsättningarna för att nå de båda andra målen – en miljö som inte skadas av föroreningar och en sparsamhet vad gäller resursanvändningen. Skyddet av miljön och ekosystemen är också en förutsättning för att långsiktigt upprätthålla försörjningen med naturresurser.

2.2.1 Skyddet av miljön

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) vidareutvecklas och preciseras det övergripande målet om skyddet av miljön. I propositionen föreslås att femton nya *nationella miljö kvalitetsmål* skall fastställas av riksdagen. Regeringens övergripande mål för det miljöpolitiska arbetet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta.

De föreslagna nationella miljö kvalitetsmålen preciserar de framtida tillstånd i miljön som eftersträvas. Människors hälsa och tillståndet i naturen står i centrum. Utsläpp av skadliga ämnen skall bringas ner till de nivåer som bestäms av vad miljön och människan långsiktigt tål. Målen anger också natur- och kulturlandskap med särskilda miljö värden som skall skyddas och bevaras samtidigt som produktionsförmågan upprätthålls och utvecklas. De femton miljö kvalitetsmålen formuleras i miljöpropositionen som Frisk luft, Grundvatten av god kvalitet, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, Bara naturlig försurning, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö, Giftfri miljö, Säker strålmiljö, Skyddande ozonskikt samt Begränsad klimatpåverkan.

Regeringen skall enligt förslaget i miljöpropositionen svara för att fastställa *delmål* i syfte att nå miljö kvalitetsmålen under förutsättning att målen antas av riksdagen. Som ett led i detta arbete har ett flertal myndigheter, däribland Naturvårdsverket, givits i uppdrag att utveckla förslag till delmål och åtgärdsstrategier för att uppnå miljö kvalitetsmålen samt redovisa de statsfinansiella och samhällsekonomiska effekterna av förslagen. Myndigheternas förslag till delmål och åtgärdsstrategier skall redovisas den 1 oktober 1999. Naturvårdsverket har givits ett generellt ansvar för att utveckla och precisera miljö kvalitetsmålen, stödja samt följa upp hur arbetet med delmål fortlöper i syfte att uppnå miljö kvalitetsmålen (regeringsuppdrag i juni 1998). I fråga om flera av miljö kvalitetsmålen delas Naturvårdsverkets ansvar med andra myndigheter som Riks-

antikvarieämbetet, Boverket, Kemikalieinspektionen och Statens strålskyddsinstitut. Naturvårdsverket skall årligen rapportera sitt arbete till regeringen i samband med årsredovisningen.

Det övergripande generationsmålet och den nya strukturen för miljömålen innebär ett helt nytt och sektorsövergripande sätt att arbeta inom miljöpolitiken. Under förutsättning att de föreslagna miljökvalitetsmålen antas av riksdagen behövs en samlad utvärdering av detta arbete. Regeringen avser därför att tillsätta en parlamentarisk beredning med uppgift att göra en samlad översyn av vilka delmål som behövs för att miljökvalitetsmålen skall kunna nås inom en generation (dir. 1998:45). Beredningen skall bl.a. utgå från myndigheternas redovisningar av ovan nämnda uppdrag om delmål och åtgärdsstrategier. Beredningen skall särskilt utvärdera de miljömässiga och samhällsekonomiska inklusive statsfinansiella och sektorspecifika konsekvensanalyserna av delmål och åtgärder som regeringen eller myndigheterna föreslagit. Den skall också lämna förslag till ytterligare delmål om det behövs för att genomföra av riksdagen fastställda nationella miljökvalitetsmål. Beredningen skall redovisa sitt arbete till regeringen senast den 1 juli 2000.

Den parlamentariska beredningen skall ej behandla miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. För att lägga förslag till en samlad svensk strategi och ett åtgärdsprogram vad avser klimatmålet kommer en särskild kommitté med parlamentarisk sammansättning att tillsättas (dir. 1998:40).

2.2.2 Effektiv användning

Befolkningstillväxten och krav på höjd levnadsstandard leder till större anspråk på resursförbrukning, vilket kan leda till en ökad belastning på miljön. Effektivisering av resursförbrukningen är därför ett medel att nå en hållbar utveckling globalt, både ur resurshushållnings- och ett miljöperspektiv. Ett effektivt utnyttjande av samtliga resurser i samhället bör också ligga i linje med en framgångsrik industriell produktion. En effektivare användning förutsätter medverkan från alla samhällets sektorer. Regeringen föreslår miljöpropositionen följande riktlinjer för arbetet med att uppnå en effektivare och långsiktigt hållbar resursanvändning:

- Material och energi skall användas så effektivt som möjligt med hänsyn taget till alla resurstillgångar.

- Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå. Det samlade biomasseuttaget får inte utarma den biologiska mångfalden.

- Flertalet varor skall vara materialsnåla och energieffektiva, uppgraderingsbara samt kunna återanvändas eller återvinnas med avseende på material eller energi.

Ett begrepp som används i den internationella debatten är faktor 10, som innebär att resursanvändningen behöver bli i genomsnitt 10 gånger effektivare under en till två generationer. Många forskare, företagsledare och politiker anser att en sådan utveckling är nödvändig för att vi skall kunna möta den ökande befolkningstillväxten och minska miljö-

förstöringen utan att försämra välfärden. Faktor 10 ger en signal om vilken storlek på effektivisering som krävs, snarare än att uttrycka exakta mål. Faktor-10-begreppet kan därvid fungera som en kompass och stimulera nödvändigt nytänkande. Regeringen gör bedömningen att det kommer att behövas ytterligare arbete, såväl nationellt som internationellt, för att analysera, konkretisera och utveckla begreppet faktor 10. Regeringen avser därför att tillsätta en kommitté för att närmare utreda kunskaps- och åtgärdsbehov i samband med resurs-effektivisering.

2.2.3 Hållbar försörjning

Målet om en hållbar försörjning innebär att ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga måste säkras. Då skapas förutsättningarna för en långsiktigt hållbar försörjning av *förnybara resurser*. Det betyder att uttaget av förnybara resurser, som skog, fisk etc., inte långsiktigt kan överskrida den takt med vilken naturen skapar dessa resurser. Det betyder också att utsläppen av miljöskadliga ämnen inte får överskrida de nivåer vid vilka ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga skadas. Miljö-kvalitetsmålen som föreslås i miljöpropositionen preciserar de tillstånd som behövs för att produktionsförmåga och grundläggande ekologiska funktioner skall vidmakthållas i t.ex. sjöar och vattendrag, våtmarker, hav, mark och skog.

Målet om en hållbar försörjning innebär också att uttag av *icke förnybara* naturresurser måste ske med tanke på den långsiktiga hållbarheten och kommande generationers behov. Enligt Kretsloppsdelegationens bedömning uppkommer dock inte, med några få undantag, de stora problemen på grund av knapphet av naturresurserna. I stället uppkommer problemen genom spridning av miljöstörande ämnen i olika led av utvinning, användning och deponering. Förbränning av fossila bränslen är t.ex. den dominerande orsaken till spridning av ämnen som ger upphov till växthuseffekt, försurning och marknära ozon.

För att uppnå en hållbar försörjning med naturresurser är kretsloppsprincipen en grundförutsättning. Principen formulerades i samband med riksdagens beslut om riktlinjer för en kretsloppsanpassad samhällsutveckling på följande sätt: "Vad som utvinns ur naturen skall på ett uthålligt sätt kunna användas, återanvändas, återvinnas eller slutligt omhändertaras med minsta möjliga resursförbrukning och utan att naturen skadas" (prop. 1992/93:180, bet. 1993/94:JoU14, rskr. 1993/94:344).

Riksdagen beslutade i juni 1997 om nya riktlinjer för energipolitiken (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Enligt riktlinjerna skall energipolitiken skapa villkoren för en effektiv energi-användning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning samt underlätta omställningen till ett ekologiskt uthålligt samhälle med så låg påverkan på hälsa, miljö och klimat som möjligt. Landets elförsörjning skall tryggas genom energisystem som grundas på varaktiga, helst inhemska och förnybara energikällor samt en effektiv energianvändning. Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå.

2.3 Uppföljningssystem för ekologiskt hållbar utveckling

Regeringens bedömning: Uppföljningssystem för att bedöma hur arbetet med att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle fortskrider bör utvecklas. Genom en årlig uppföljning av de tre övergripande målen för ekologisk hållbarhet med ett antal indikatorer eller nyckeltal kan omställningsprocessen följas upp på en övergripande nivå. Genom en årlig redovisning av departementens åtgärdsprogram för ekologiskt hållbar utveckling kan regeringens arbete inom viktiga politikområdena följas upp. Redovisningarna bör presenteras i samband med budgetpropositionen.

Skälen för regeringens bedömning: Som underlag för att kunna bedöma hur arbetet med att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle fortskrider, och också bedöma vilka ytterligare insatser som kan krävas, behövs olika former av uppföljning. Uppföljningen bör göras dels på en övergripande nivå, t.ex. i form av indikatorer för att visa om utvecklingen inom olika områden går åt rätt håll eller ej. Uppföljningen behöver också göras på en mer detaljerad nivå för att redovisa vilka olika åtgärder regeringen vidtagit som ett led i omställningsarbetet.

Ett intensivt arbete pågår världen över med att utveckla indikatorer för hållbar utveckling. Utvecklingsarbetet drivs främst av EU, OECD och FN och Sverige deltar aktivt i detta samarbete. Utvecklingen av indikatorer ställer i sin tur krav på utvecklingen av statistik som källa för indikatorerna. Eftersom utvecklingen mot ekologisk hållbarhet innebär att miljöfrågorna skall integreras i alla samhällssektorer och har effekter inom samtliga politikområden ställs speciellt krav på att statistik från olika områden kan kopplas samman. I Sverige, liksom i andra länder, pågår en utveckling av detta integrerade synsätt på statistiken. Ett exempel är utvecklingen av miljöräkenskaper som syftar till att koppla samman miljöstatistik och ekonomisk statistik och som därmed kan utnyttjas för att redovisa olika samband mellan utvecklingen i miljön och den ekonomiska utvecklingen, t.ex. för att belysa energi- och resurseffektivisering. Regeringen har i bl.a. miljöpropositionen framhållit behovet av ett fullgott informationsunderlag i form av tillförlitliga och relevanta data i tidsserier. I samband med arbetet att ta fram förslag till miljö kvalitetsmål i miljöpropositionen har Naturvårdsverket tagit fram förslag på hur miljömålen kan följas upp (rapport deFacto 98, 1998).

Miljövårdsberedningen har på regeringens uppdrag lämnat ett preliminärt förslag till gröna nyckeltal för ekologiskt hållbar utveckling som presenterades våren 1998 i betänkandet Gröna nyckeltal för ekologiskt hållbar utveckling (SOU 1998:15). De föreslagna nyckeltalen utgår från regeringens övergripande mål för ekologisk hållbarhet; skyddet av miljön, effektiv användning av jordens resurser och en hållbar försörjning. Miljövårdsberedningens förslag har remissbehandlats och ett reviderat förslag till gröna nyckeltal kommer att presenteras i oktober 1998. Miljövårdsberedningen föreslår att nyckeltalen skall redovisas

åriligen till riksdagen i anslutning till budgetpropositionen. Regeringen avser att ta ställning till Miljövårdsberedningens förslag under våren 1999.

Regeringens utgångspunkt för omställningsarbetet till ekologisk hållbarhet har varit det åtgärdsprogram som redovisades i skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Detta program innehöll 93 åtgärds punkter fördelade på de tretton departementen inom Regeringskansliet. Genom en årlig redovisning av vad som hänt inom de olika departementens verksamhetsområden kan riksdagen erhålla en kontinuerlig redovisning av hur regeringens arbete med ekologiskt hållbar utveckling fortskrider. Redovisningarna bör göras i samband med budgetpropositionen och innehålla en sammanställning av vad vidtagna åtgärder haft för effekter inom de olika för omställningsarbetet mest berörda politikområdena. Redovisningen bör även innehålla nya åtgärder som följer av förslag som regeringen presenterat i propositioner som lagts under året. Kapitlen 3, 4 och 5 i denna skrivelse utgör en första redovisning av detta slag.

3 Översikt av regeringens arbete för ekologisk hållbarhet

Utmaningen i regeringens strategi för omställning till ekologisk hållbarhet ligger i att omställningsarbetet skall genomföras med insatser som samtidigt också stärker ekonomi och sysselsättning. Sverige skall som föregångsland visa att det genom ett långsiktigt och systematiskt förändringsarbete går att finna lösningar där den ekologiska hållbarhetens tre delmål integreras och samverkar med utvecklingen inom samtliga politikområden.

Förutsättningen för att detta arbete skall vara framgångsrikt är ett brett deltagande från samhällets alla aktörer: den offentliga sektorn, näringslivet, organisationer och enskilda medborgare. Kunskap om de ekologiska förutsättningarna för samhällets utveckling måste finnas hos alla. Miljöhänsyn och resurshushållning måste integreras i beslutsfattandet inom alla verksamheter i samtliga sektorer av samhället.

I detta kapitel ges en översikt av hur regeringens arbete med ekologiskt hållbar utveckling har bedrivits och är tänkt att fortskrida inom några centrala områden. Kapitlet utgör en syntes av de två nästkommande kapitlen som innehåller de departementsvisa uppföljningarna av åtgärdsprogrammen som redovisades i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13) respektive en lägesredovisning av det lokala investeringsprogrammet.

3.1 Ekologiskt hållbar utveckling inom den statliga sektorn

Regeringen har i flera sammanhang framhållit att staten skall vara föregångare i en ekologiskt hållbar utveckling. Det ligger ett stort ansvar på departementen och de statliga myndigheterna att gå före i arbetet för ekologisk hållbarhet i beslut som rör olika samhällssektorer.

Inom statsförvaltningen pågår ett arbete med att införa miljöledningssystem som ett verktyg för att förbättra, strukturera och organisera sitt arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Totalt arbetar f.n. 66 statliga myndigheter och Regeringskansliet med att införa miljöledningssystem (se förteckning i bilaga). Ett första steg har varit att kartlägga miljöpåverkande verksamhet samt att integrera miljöhänsyn och resurshushållning i den interna verksamheten. I ett andra steg skall myndigheterna se över miljöeffekterna av sin externa verksamhet och integrera hänsyn till miljö och resurshushållning i de beslut som myndigheten fattar.

Riksdagen har på regeringens förslag beslutat om en samordnad, skärpt och breddad miljölagstiftning i en ny miljöbalk (prop. 1997/98:45, bet 1997/98:JoU20, rskr. 1997/98:278). I miljöbalken har bestämmelserna i de 15 viktigaste miljölagarna samlats. Balken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer

tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Riksdagen har vidare beslutat om följdändringar i ett stort antal lagar som finns utanför balken men som reglerar verksamheter som kan påverka miljön (prop. 1997/98:90, bet 1997/98:JoU25, rskr. 1997/98:279). Därigenom klargörs hur grundläggande bestämmelser om miljöhänsyn i miljöbalken får ett genomslag inom ett stort antal sektorer och områden. Särskilda miljödomstolar kommer att inrättas i januari 1999. Regeringen har under året också inrättat en ny myndighet, Ekobrottsmyndigheten. Utgångspunkten är att Ekobrottsmyndigheten skall ha en central roll även när det gäller att utreda miljöbrottslighet. Regeringen avser att under hösten 1998 redovisa en särskild nationell strategi för bekämpning av miljöbrottslighet.

Arbetet med att beakta och redovisa åtgärder för ekologisk hållbarhet i statsbudgetsammanhang är påbörjat. En systematisk genomgång av alla budgetposter visar att flertalet poster har relevans för ekologisk hållbarhet. Dock kan kopplingarna ibland vara indirekta och svåra att urskilja. I tabellen nedan visas ett urval av budgetposter med en mer direkt anknytning till ekologisk hållbarhet. En förutsättning för att arbetet med ekologisk hållbarhet mer tydligt skall kunna följas i budgetarbetet är att de övergripande målen för ekologisk hållbarhet – skyddet av miljön, effektiv användning och hållbar försörjning – preciseras på en mer operativ nivå inom olika samhällssektorer.

Genom ändring i verksförordningen (1995:1322) har samtliga myndighetschefer enligt 7§ fr.o.m. den 1 januari 1998 fått ett generellt ansvar för att beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen har dessutom i augusti 1998 beslutat att ge 24 myndigheter ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet, vilket aviserades i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145). Det särskilda sektorsansvaret innebär att myndigheterna skall integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin verksamhet samt verka för att arbetet mot ekologisk hållbarhet förs framåt inom hela myndighetens sektor. Ansvar avser således ej endast grundläggande miljöskyddsaspekter utan är ett vidare ansvar som omfattas av de tre övergripande målen för ekologiskt hållbar utveckling. När det är relevant skall myndigheterna verka för att beslutsfattande och åtgärder av olika slag bidrar till att uppnå de uppsatta målen för miljöpolitiken och ekologisk hållbarhet. Så långt möjligt och beroende av myndighetens inriktning skall hänsyn också tas till behovet av ekonomisk, social och kulturell hållbar utveckling.

De 24 myndigheterna som fått det särskilda ansvaret är Försvarsmakten, Räddningsverket, Styrelsen för internationellt utvecklings-samarbete, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Banverket, Vägverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Statens skolverk, Statens jordbruksverk, Fiskeriverket, Arbetsmarknadsverket, Arbetarskyddsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Närings- och teknikutvecklingsverket, Sveriges geologiska undersökning, Skogsvårdsorganisationen, Kommerskollegium, Statens energimyndighet, Boverket, Konsumentverket, Kemikalieinspektionen och Statens Naturvårdsverk. Sektorsmyndigheterna skall senast den 1 oktober 1999 återkomma till regeringen med en första lägesredovisning

och där belysa hur myndigheterna definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella hinder och på vilket sätt arbetet med ekologisk hållbarhet kan integreras i myndighetens verksamhet. I miljöpropositionen anges att myndigheterna med sektorsansvar årligen skall redovisa sina insatser i samband med årsredovisningarna.

Särskilda insatser med anknytning till ekologisk hållbar utveckling (till detta kommer bl a infrastrukturinsatser)

Program	Belopp i miljarder kronor	Kommentar
Lokala investeringsprogram	5,4	Gäller för åren 1998–2000. Ytterligare 2 miljarder kr har aviserats för år 2001 i vårpropositionen 1998
Kretsloppsmiljard	1	Programmet löper under 1997–2001
Energipolitiskt program	9,2	9,2 miljarder kr för hela programmet 1997–2004. 4,7 miljarder har avsatts för perioden 1998–2000.
Miljöprogram jordbruk UO 23	12	2,8 miljarder 1998, 1999 och år 2000. 50 % är EU-finansierat, resten finansieras nationellt. 1997 avsattes 2,1 miljarder, 1996 avsattes 1,5 miljarder
Total summa	27,6	

3.2 Regeringens investeringsprogram – effekter på sysselsättning

Riksdagen beslöt med anledning av budgetpropositionen för år 1998 (prop. 1997/98:1, utgiftsområde 18, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81) om ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Stödet till lokala investeringsprogram har två syften. Det skall dels påtagligt öka takten i omställningen av Sverige till ett ekologiskt uthålligt samhälle, dels bidra till ökad sysselsättning. Riksdagens beslut innebär att 5,4 miljarder kronor har avsatts för perioden 1998–2000. Regeringen aviserade i 1998 års ekonomiska vårproposition (prop. 1997/98:150) ett förslag om förlängning av stödet och en utökning med 2 miljarder kronor för år 2001.

Stödet ger kommunerna möjlighet att i samverkan med lokala företag och organisationer söka stöd till investeringar som ökar den ekologiska hållbarheten. Genom den första omgången beslut om stöd till lokala investeringsprogram för perioden 1998–2000 har regeringen beviljat 42 kommuner statsbidrag. I flera fall samverkar kommuner om åtgärder som gäller gemensamma miljöfrågor. Regeringen har beviljat drygt 2,3 miljarder kronor i statsbidrag. De investerare som får del av dessa medel

satsar omkring 5,5 miljarder kronor av egna medel. Den direkt miljörelaterade investeringsverksamheten uppgår således till omkring 7,8 miljarder kronor. Enligt bedömningar från berörda kommuner beräknas investeringarna sammantaget skapa förutsättningar för drygt 8 000 direkta årsarbetstillfällen (eventuella undanträngningseffekter ej medräknade). Investeringarna kan också antas öka efterfrågan på miljöanpassade produkter och tjänster vilket ger ytterligare arbetstillfällen i företag som tillhandahåller detta.

Också andra investeringsprogram har påbörjats med avsikten att öka takten i omställningen av Sverige till ekologiskt uthållig utveckling. Som exempel kan nämnas energiprogrammet med syfte att uppnå effektivare energianvändning. Programmet omfattar drygt 9 miljarder kronor under en sjuårsperiod och beslutades av riksdagen våren 1997. Dessutom har ett femårigt program beslutats 1996 avseende investeringsbidrag på 1 miljard kronor för kretsloppsanpassning av byggande och teknisk infrastruktur (den s.k. kretsloppsmiljarden). Också investeringarna i infrastruktur bör omnämnas i detta sammanhang, t.ex. den nationella stamnätsplanen med syfte att förbättra framkomligheten på järnväg som omfattar 36 miljarder kronor för perioden 1998–2007.

Investeringar som leder till tidigt uppbyggd kompetens och avancerad produktutveckling bör ge fördelar på de växande världsmarknaderna för miljö- och energiteknik liksom på andra varu- och tjänstemarknader där ekologiskt hållbara produkter efterfrågas. Därmed kommer också sysselsättningen att gynnas.

3.3 Ekonomi, näringsliv och konsumenter

Strategin att bli föregångsland med att förena ekologisk hållbarhet med en ekonomisk tillväxt ställer höga krav på den ekonomiska politiken och ger näringslivet en nyckelroll. Viktiga förutsättningar för framgång är att näringslivet uppmärksammar de affärsmässiga fördelarna av att vara tidigt ute i omställningsprocessen samt att ekonomiska styrmedel utformas så att bästa möjliga villkor skapas för en miljö- och hushållningsinriktning av näringslivets utvecklingsinsatser.

Dessutom krävs att marknadens efterfrågan på miljöanpassade och resurssnåla produkter gynnas, t.ex. genom att öka kunskapen hos konsumenterna och att miljöanpassa offentlig upphandling m.m. Att uppmuntra och underlätta för hushållen att ta ett ökat ansvar för miljön och resurshushållningen är av stor betydelse. Överslagsberäkningar från bl.a. Naturvårdsverket visar att hushållen sammantaget ger upphov till nära hälften av de miljöskadliga utsläppen i Sverige.

Omställning av produktion

Ett ekologiskt hållbart Sverige förutsätter ett miljöanpassat näringsliv. Näringslivets miljöarbete har gått kraftigt framåt, pådrivet bl.a. av en etablerad och över tiden skärpt miljölagstiftning men också av en alltmer

miljöorienterad marknad. Många företag har insett nödvändigheten av och fördelarna med att bedriva verksamheten på ett ekologiskt hållbart sätt.

Det har blivit allt viktigare att undvika ämnen och material med stor negativ miljöpåverkan och att använda resurserna mer effektivt för att förebygga miljöproblem. Regeringen har i propositionen Miljöredovisning och miljöinformation i näringslivet (prop. 1996/97:167) redovisat exempel på karakteristik av ett miljöanpassat näringsliv. Ett miljöanpassat näringsliv använder t.ex. inte ozonnedbrytande eller bioackumulerande och långlivade ämnen, sparar råvaror och energi både i produktion, transport och vid produkternas användning, prioriterar förnybara råvaror och energislag och återvinner material. En ekologiskt hållbar utveckling innebär också användning av nya och mer effektiva processer och teknik.

Regeringen avser att fortsätta dialogen med näringslivet med inriktning på att stimulera processer som leder till resurseffektivisering och kretsloppsanpassning. Regeringen har lagt flera propositioner som sammantaget skapar en plattform för arbetet med ett ekologiskt hållbart näringsliv. Avsikten är att stödja näringslivets miljöarbete genom olika åtgärder som stimulerar företagen att ligga före kraven i lagstiftning, som underlättar för företagen att ställa miljökrav på t.ex. underleverantörer och som utjämnar konkurrensvillkoren genom att alla företag tvingas att uppfylla grundläggande krav.

Miljövårdsberedningen har givits i uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom en dialog med näringslivet (dir. 1998:65). Syftet med uppdraget är att initiera, stödja och påverka utvecklingen i näringslivet och att få underlag för politiska beslut och ställningstaganden om riktlinjer och styrmedel i miljöpolitiken och i andra frågor som är av strategisk betydelse för en hållbar utveckling. En redovisning av uppdraget skall lämnas till regeringen år 2000.

I propositionen Hållbart fiske och jordbruk (prop. 1997/98:2, bet. 1997/98:JoU9, rskr. 1997/98:116) har regeringen redovisat bedömningar och förslag till åtgärder för ett ekologiskt hållbart jordbruk och fiske. Ett ekologiskt hållbart jordbruk är resursbevarande, miljöanpassat och etiskt godtagbart. Viktiga styrmedel för att uppnå detta är information, utbildning samt forskning, försöks- och utvecklingsverksamhet, skatter, avgifter och olika ersättningsformer. Näringsens miljöengagemang förväntas vara en drivkraft i utvecklingen. Ökade konsumentkrav är en annan viktig pådrivande kraft. Ramen för jordbrukets miljöersättningsprogram, genom vilket lantbrukare kan få ersättning för genomförda miljöåtaganden, har fr.o.m. år 1998 utökats med 700 miljoner kronor per år. Detta innebär att hela den kostnadsram på totalt 2 800 miljoner kronor per år som Sverige erhöll vid medlemsskapsförhandlingarna vid EU-inträdet utnyttjas.

Energipolitiken har redovisats till riksdagen i propositionen En uthållig energiförsörjning (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Omställningen mot en långsiktig hållbar energiförsörjning innebär bl.a. att kärnkraften skall ersättas med effektivisering av

elanvändningen, konvertering till förnybara energislag samt en miljömässigt acceptabel elproduktionsteknik. Ett nytt energipolitiskt program har inrättats, med målsättningen att el- och värmeproduktionen från förnybara energikällor skall öka kraftigt under de närmaste 10–15 åren samt att kommersiellt lönsam teknik för energieffektivisering skall utvecklas (se vidare avsnitt 3.4). Den elintensiva industrins behov av el till internationellt konkurrenskraftiga priser skall säkras. Elenergi för uppvärmning skall till stor del ersättas av annan energi. Elanvändningen i sig skall dessutom effektiviseras som ett led i strävan att nå målen för effektiv användning av energi och andra naturresurser.

År 1997 introducerades ett nationellt finansierat anläggningsstöd för odling av energiskog. Odling av energiskog bidrar positivt till att minska växthusgaser både genom att öka tillgången på förnybar energi och genom att under växtperioden binda koldioxid. För att stimulera lantbrukarnas intresse ytterligare för energiskogsodling har regeringen i miljöpropositionen föreslagit riksdagen att medel under utgiftsområde 23 även skall kunna utnyttjas för andra åtgärder, utöver anläggningsstöd för energiskog, i syfte att stimulera energiskogsodling.

Påverkan på efterfrågan och hushållens delaktighet

Marknadens efterfrågan styr näringslivets inriktning. Detta gäller också utvecklingen för ekologisk hållbarhet. Ett mål för konsumentpolitiken är ”att sådana konsumtions- och produktionsmönster utvecklas som minskar påfrestningarna på miljön och bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling”. Konsumenterna kan förutom att ta hänsyn till miljön vid inköp av varor och tjänster beakta miljöaspekter vid användningen av varor, hanteringen av avfall samt vid den egna produktionen av vissa förnödenheter som utgör ett alternativ till köp av en viss vara eller tjänst. I skrivelsen *Konsumenterna och miljön* (skr. 1997/98:67) beskriver regeringen sin syn på centrala frågor som rör miljömålet i konsumentpolitiken. En handlingsplan för arbetet har redovisats. Handlingsplanen omfattar bl.a. förbättrad varuinformation, varuprovning, bevakning av hur miljö- och energiargument används i marknadsföring samt åtgärder som ökar de enskilda konsumenternas möjligheter att rikta sin efterfrågan mot ekologiskt hållbara produkter och tjänster. Regeringen har vidare i 1998 års ekonomiska vårproposition föreslagit medel till Konsumentverket för att bygga upp en för allmänheten och för vidareinformatörer tillgänglig databas med hushållsrelaterad miljöinformation. Konsumentverket har fått i uppdrag att påbörja inrättandet av databasen under 1998.

Värdet av den offentliga upphandlingen uppgår till ca 300 miljarder kronor per år. Eftersom statens, landstingens och kommunernas upphandling ofta avser stora kvantiteter och långsiktiga leveranser skapas förutsättningar för teknikutveckling i företagen. Den offentliga upphandlingen bör således kunna utgöra en pådrivande kraft i utvecklingen av miljövänliga och resurssnåla produkter och processer. För att stimulera detta arbete har regeringen under året tillsatt en delegation för ekologiskt hållbar upphandling, EKV-delegationen, för att främja miljöhänsyn i offentlig upphandling (dir. 1998:8). Delegationen skall bl.a. driva på en

ekologiskt hållbar upphandling inom stat, kommuner och landsting, analysera och bevaka regler i lagstiftning och internationella överenskommelser, initiera och utveckla vägledningar och metoder, sprida kunskaper, erfarenheter och goda exempel, initiera utbildning och seminarier för upphandlare och leverantörer samt följa utvecklingen mot en ekologiskt hållbar upphandling i andra länder. EKV-delegationen skall inrikta arbetet på strategiskt viktiga varor och tjänster där nyttan av att ställa krav på ekologisk hållbarhet är störst. En inledande kartläggning visar att de varor som den offentliga sektorn ställer miljökrav på är främst kontorsmaterial och papper, IT-utrustning, städmaterial och livsmedel.

Miljöteknikdelegationen, som inrättades i januari 1997, har till uppgift att stimulera till utveckling och underlätta upphandling och introduktion av miljöanpassade produkter, processer och teknik som syftar till en ekologiskt hållbar utveckling (SFS1997:40). Delegationens insatser skall leda till ökad konkurrenskraft för svenskt näringsliv och därmed ökad sysselsättning. En av delegationens huvuduppgifter är att finna metoder och testa dessa för att underlätta och påskynda marknadsintroduktion av ny miljöanpassad teknik. Miljöteknikdelegationen fokuserar således på efterfrågesidan. En stor del av arbetet ägnas åt att bl.a. tillsammans med användare av olika produkter och tekniker formulera vilka funktionskrav miljöanpassade produkter bör uppfylla. Möjligheterna till miljövinster analyseras även.

Miljöcertifiering av företag genom miljöledningssystemen EMAS eller ISO 14001 har effekter som kan påverka marknads efterfrågan på ekologiskt hållbara produkter och processer genom att stora företag ställer krav på sina underleverantörer. Kraven på underleverantörerna, som ofta är små och medelstora företag, kan i vissa fall bli tunga. Det är viktigt att dessa företags situation och möjligheter att göra nödvändiga anpassningar beaktas i denna process. Inom ramen för de medel som står till förfogande för småföretagsutveckling ges ett visst ekonomiskt stöd till små och medelstora företag för att införa miljöledningssystem. Regeringen avser att i samarbetet med berörda EU-organ försöka påverka utformningen av certifieringssystemen så att de även kommer att omfatta hushållning med energi och andra naturresurser (s.k. hållbarhetscertifiering).

Ekonomiska styrmedel

Regeringen redovisade i 1997 års skrivelse om ekologisk hållbarhet sin avsikt att successivt öka skattesystemets miljöstyrande effekt. Skatteväxlingskommittén har utrett möjligheterna till en ökad miljörelaterad avskattning av skattesystemet. Trafik- och energibeskattningsutredningen utreds för närvarande. Trafikbeskattningsutredningen har lämnat delbetänkandet *Bilen, miljön och säkerheten* (SOU 1997:126). Utredningen har fått tilläggsdirektiv och utredningstiden har förlängts till oktober 1998. En översyn av energibeskattningsutredningen pågår och beräknas vara färdig vid årsskiftet 1998/99. Regeringen avser att lämna en proposition om avfallsskatt till riksdagen. Innan en proposition läggs fram skall förslaget om avfallsskatt godkännas av EG-kommissionen. Förslaget anmäldes till EG-kommissionen under

våren 1998. En lag om skatt på avfall beräknas kunna träda i kraft den 1 juli 1999.

Riksrevisionsverket har på uppdrag av regeringen genomfört en studie av subventioners inverkan på ekologiskt hållbar utveckling (RRV:s rapport 1998:6). Studien belyser tre subventioner, nämligen transportbidraget, stödet till torvförbränning och stöd till småskalig vattenkraft. Riksrevisionsverket diskuterar i rapporten hur de tre subventionerna kan förbättras i syfte att göra dem mer anpassade till kravet på en hållbar utveckling. Regeringen anser att det är viktigt att subventioner inte förhindrar en ekologiskt hållbar utveckling.

Regeringen har i miljöpropositionen aviserat att Naturvårdsverket i samråd med berörda myndigheter bör utreda huruvida de befintliga styrmedlen inom ett par strategiska miljöpolitiska områden leder till att miljö kvalitetsmålen uppnås på ett kostnadseffektivt sätt. Ett förberedande uppdrag har lämnats i september 1998 till Naturvårdsverket. Detta uppdrag skall redovisas senast i slutet av oktober 1998 och regeringen avser därefter att återkomma med ett beslut om ett styrmedelsuppdrag.

Internationella aspekter

Svensk industri har internationellt sett en god position i fråga om utveckling av teknik och produkter som gör omställningen till ekologisk hållbarhet praktiskt möjlig. Sverige har därmed möjlighet att påverka den internationella utvecklingen som idégivare och föredöme. Med ett väl organiserat samspel med den ekologiska omställningen inom landet som helhet bör utvecklingen kunna bli snabbare och bredare. Regeringen kommer inom kort att ta ställning till ett förslag från en särskild utredare som tillsatts för att göra en kartläggning av möjligheter och hinder för ökad export av tjänster och produkter inom miljösektorn samt utarbeta en samlad strategi för att främja denna.

3.4 Forskning och teknikutveckling

Den vetenskapliga och tekniska utvecklingen öppnar nya möjligheter till en ekologiskt hållbar samhällsutveckling. I omställningen till ekologiskt hållbar utveckling har hela skalan av vetenskaper från naturvetenskap till teknik, från samhällsvetenskap till humaniora bidrag att ge. Globalt sker en snabb teknisk utveckling som har eller kan komma att få stor betydelse för den ekologiska hållbarheten. Ny teknik är en av förutsättningarna för att utvecklingen skall gå mot ökad ekologisk hållbarhet, exempelvis vad gäller energi- och annan resurseffektivisering samt renings- och återvinningsteknik. Men också kunskap om organisation, levnadsvanor och normer spelar en stor roll.

Forskning och kunskapsuppbyggnad om miljö och hållbar utveckling

Regeringen har givit Forskningsrådsnämnden i uppdrag att utveckla och konkretisera det svenska programmet för forskning till stöd för en hållbar utveckling. Uppdraget skall redovisas i november 1998 för att ingå i

underlaget för nästa forskningspolitiska proposition. I augusti 1998 gav regeringen Forskningsrådsnämnden i uppdrag att se över resurserna till forskning om miljögifter. Uppdraget skall redovisas senast den 15 december 1998. Sverige verkar också för att miljöforskning och stöd för en hållbar utveckling skall ges ett stort utrymme i EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling.

I 1998 års ekonomiska vårproposition aviserade regeringen höjda anslag för miljörelaterade frågor. När det gäller Allmän miljö och naturvård, utgiftsområde 20, beräknas en förstärkning bl.a. för att upprätthålla och vidareutveckla baskompetensen om miljögifter samt för att utveckla system för indikatorer. Anslagsposten miljöövervakning föreslås få höjda anslag under perioden 1999–2001 med 25 miljoner kronor till en nivå på totalt 97 miljoner kronor.

I utvecklingen av uppföljningssystemen för en ekologiskt hållbar utveckling är informationsförsörjning med geografiska data en tillgång. Regeringen har i 1998 års ekonomiska vårproposition presenterat en särskild satsning för att stimulera en ökad användning av geografiska data och informationssystem inom den offentliga sektorn.

Miljövårdberedningen har på regeringens uppdrag utrett frågan om ett kunskapscentrum för ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen beslutade i september 1998 i enlighet med Miljövårdsberedningens förslag om inrättandet av ett sådant centrum. Kunskapscentret skall lokaliseras till Umeå och bli en egen myndighet med uppgift att stödja arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Centret skall stimulera kontakter mellan praktiker och forskare och vara en länk som gör att kunskaper i forskarvärlden kommer praktikerna till godo och ser till att angelägna frågor når forskarna. En viktig uppgift är att stödja kommunerna i arbetet med att ta fram och genomföra de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet samt att sprida erfarenheter från dessa program. Centret skall starta sin verksamhet den 1 januari 1999.

Energiteknik

Det nya energipolitiska programmet som inrättades år 1997 omfattar 9 miljarder kronor under en sjuårsperiod. Programmets huvudinriktning är en kraftfull, långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Målet är att under de närmaste tio till femton åren utveckla kommersiellt lönsam teknik för el- och värmeproduktion från förnybara energikällor och för energieffektivisering. Statens energimyndighet, som inrättades den 1 januari 1998, ansvarar för genomförandet av merparten av programmet.

Huvuddelen av det energipolitiska programmet trädde i kraft den 1 januari 1998. Programmet har föregåtts av ett mångårigt statligt stöd till forskning, utveckling och demonstration avseende ny energiteknik. Under år 1997 invigdes ett biobränslebaserat kraftvärmeverk i Skellefteå. Kraftvärmeverket är integrerat med en pelletfabrik för biobränslen, vilket förväntas öka konkurrenskraften för denna teknik. I Piteå har ett pilotprojekt avseende svartlutsförgasning initierats. De aktuella projekten ingår i det program som inrättades för att utveckla ny teknik för

elproduktion med bibränsle inom ramen för 1991 års energipolitiska övererenskommelse. I budgetpropositionen för år 1999 kommer regeringen att samlat redovisa de resultat som hittills har uppnåtts genom de energipolitiska programmen.

Inom ramen för det lokala investeringsprogrammet har hittills cirka 600 miljoner kronor, d.v.s. en fjärdedel av den totala bidragssumman som fördelats under 1998, gått till åtgärder som skall göra energianvändningen effektivare och mindre miljöbelastande. Ett stort antal åtgärder innebär att uppvärmning med fossila bränslen eller direktverkande el ersätts med olika typer av bibränslen, oftast flis. Det finns också många projekt för anslutning till eller utbyggnad av fjärrvärme och nätvärme. Oftast kombineras detta med introduktion av bibränslen. Många kommuner satsar också på biogas. Många åtgärder går ut på att öka rötning av bl.a. slam från reningsverk, livsmedelsavfall från hushåll, livsmedelsindustrier samt gödsel och grödor från jordbruket. Såväl storskaliga som småskaliga anläggningar kommer att byggas liksom distributionssystem och utrustning för att uppgradera den producerade gasen till fordonsbränsle.

Transportforskning och byggforskning

I det transportpolitiska beslutet (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266) gör regeringen bedömningen att långsiktig hållbarhet är ett av tre prioriterade områden inom strategisk transportforskning. Inom tillämpad transportforskning hör miljöanpassade transporter och drivmedel till de områden som prioriteras. I beslutet förstärks Kommunikationsforskningsberedningens anslag med 20 miljoner kronor från år 1999 för att bl.a. möjliggöra forskning och systemdemonstrationer av miljöanpassade transporter.

Ett mål för statens insatser för forskning inom plan-, bygg- och bostadssektorn är att främja en ekologiskt hållbar utveckling inom samhällsplanering och byggande. Byggforskningsrådet har som mål att främja sådan forskning. Rådet skall också verka för ett ökat europeiskt samarbete inom byggforskningen och till initiering av svenska forskningsprojekt med stöd av medel från Europeiska gemenskapen. I betänkandet En ny plan-, bygg och bostadsforskning (SOU 1997:182) har föreslagits att byggforskning skall koncentreras till vissa prioriterade samhällsområden. Som exempel på prioriterade områden nämns resurseffektivitet och kretsloppsfrågor i byggandet och boendet.

Teknikupphandling som instrument att driva teknikutvecklingen

Teknikupphandling är en viktig brygga mellan forskning och utveckling och fullskalig tillämpning av ny kunskap. Kontinuiteten från teknikupphandling till marknad är viktig. NUTEK:s teknikupphandling av energieffektiv teknik har visat hur beställarkraft och kontinuitet kan åstadkommas inom sektorer med många små beställare.

Miljöteknikdelegationen använder teknikupphandling som ett av flera instrument för att driva på teknikutvecklingen. Miljö och miljöteknik berör nästan alla sektorer (miljö, utbildning, näringspolitik etc). De anslagna medlen om 41 miljoner kronor skapar inte utrymme för att driva

storskaliga projekt av investeringskaraktär. För att ge så stor effekt som möjligt av insatta medel och resurser har arbetet inriktats på att ta fram metoder för att driva på teknikutveckling inom fyra prioriterade områden: transport, byggande och boende, livsmedel och lantbruk samt marksanering. Bland de projekt som Miljöteknikdelegationen startat under 1997 och 1998 finns tävlingar för att demonstrera och verifiera bra marksaneringstekniker respektive teknik för miljöanpassning av enskilda avlopp, en nationell tävling för att få fram kommersialiserbara miljöanpassade innovationer och produktidéer, kravspecifikationer för bl.a. smörjfetter, teknikupphandling av bränsleflexibla småbilar, inventering och information om teknik för att ta hand om PCB i fastigheter, inventering av miljöanpassade lösningar i ekobyggen etc. Regeringen har i 1998 års ekonomiska vårproposition föreslagit att Miljöteknikdelegationen skall tillföras 20 miljoner kronor från den s.k. kretsloppsmiljarden. Delegationen avser att under återstoden av 1998 samt 1999 fortsätta arbetet inom ovan nämnda prioriterade områden

Byggnadsdelegationen (dir. 1996:38) har i uppdrag att aktivt och i samarbete med byggsektorns aktörer arbeta för långsiktigt sänkta produktions- och förvaltningskostnader för bostäder. Som ett led i sitt arbete att främja nytänkande har delegationen genomfört en teknikupphandling av nya byggsystem som redan vid en måttlig produktionsvolym kan ge betydande kostnadsänkningar. Teknikupphandlingen resulterade i att cirka 70 förslag presenterades. Byggnadsdelegationen valde efter en anbudsprövning att lyfta fram fyra förslag som särskilt intressanta. De representerar exempel på ny teknik för stom- och väggsystem i betong, stål och trä. Ett prototypus är under uppförande i Gävle kommun och ytterligare två prototypus kommer att byggas.

3.5 Social välfärd – miljö och hälsa, utbildning, kultur

Grundvalen för omställningen till ekologisk hållbarhet är människors engagemang och kunskap. Ekologiskt hållbar utveckling är i sin tur grundvalen för viktiga välfärdsaspekter som en god hälsa och en god livsmiljö.

Miljö och hälsa

I ett av de tre delmålen för ekologiskt hållbar utveckling uttrycks skyddet av miljön explicit. Regeringens övergripande mål för detta är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Ett omfattande arbete har genomförts i samband med miljöpropositionen, i vilken de 15 föreslagna miljökvalitetsmålen anger önskvärd kvalitet för bl.a. luft, grundvatten, sjöar och vattendrag, skogar och mark samt bebyggd miljö (se även avsnitt 2.2.1).

I det transportpolitiska beslutet anges etappmål för trafikutsläppen av viktiga luftföroreningar och klimatgaser samt buller. Etappmålen innebär kraftiga utsläppsminskningar av bl.a. kväveoxider, svavel och flyktiga organiska ämnen till år 2005. Regeringen aviserar i den transportpolitiska

propositionen sin avsikt att även utveckla etappmål för trafikens hälsoeffekter, kretsloppsanpassning och transporterernas inverkan på natur, kultur- och bebyggelsemiljön samt den biologiska mångfalden. I miljöpropositionen beskrivs sambanden mellan de föreslagna etappmålen för transportsektorn och de övergripande nationella miljökvalitetsmålen.

Miljöpropositionen behandlar också en hållbar kemikaliepolitik med syfte att skydda människors hälsa och miljön. I propositionen redovisas ett antal riktlinjer och regeringen avser verka för att dessa riktlinjer skall vara genomförda redan inom 10–15 år. Nyproducerade varor som introduceras på marknaden skall i huvudsak vara fria från långlivade och bioackumulerbara ämnen eller ämnen som är cancerframkallande, arvsmassepåverkande eller hormonstörande. Nyproducerade varor bör dessutom vara fria från kvicksilver, bly och kadmium. Dessutom får långlivade och bioackumulerande ämnen endast förekomma i produktionsprocesser om företagen kan visa att hälsa och miljö inte kommer till skada. Regeringen avser låta utreda de närmare förutsättningarna som skall gälla för riktlinjerna.

Inom ramen för regeringens förslag till bekämpningsmedelsprogram 1997–2001 som presenterades i propositionen Hållbart fiske och jordbruk förelås en rad åtgärder för att minska hälso- och miljöriskerna med bekämpningsmedel inom jordbruket.

Ett nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterad ohälsa kommer att ingå som en del av den parlamentariska beredningens arbete för utveckling av miljömålen.

Utbildning

Människan kan påverka omställningsarbetet i många av sina roller, som enskild medborgare, som konsument, som yrkesarbetande eller som medlem i olika organisationer. För att förverkliga omställningen till ekologisk hållbarhet krävs kunskap, förmåga och vilja hos individerna att förändra sina beteenden. Utbildningsväsende och studieförbund har därför en viktig roll i omställningsarbetet.

Miljöperspektivet är ett av de fyra perspektiv som skall genomsyra undervisningen i skolan enligt den nuvarande läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94. Läroplanen har anpassats till att även omfatta förskolan och fritidshemmen. Läroplanens mål har i samband med detta kompletterats när det gäller livsstilens betydelse för en ekologiskt hållbar utveckling. Även förskolans läroplan, som gäller från och med hösten 1998, framhåller att förskolans verksamhet skall präglas av ett ekologiskt förhållningssätt.

Regeringen har tagit initiativ till en möjlighet för skolor att utnämnas till miljöskolor. Syftet med detta är att stimulera undervisning för en hållbar utveckling. Regeringen har i september 1998 utfärdat en förordning om utmärkelsen Miljöskola (SKOLFS1998:122). Enligt förordningen får Statens skolverk tilldela förskolor, skolor inom det offentliga skolväsendet samt fristående skolor och riksinternatskolor utmärkelsen Miljöskola. För att få utmärkelsen krävs att elever och personal i skolan gemensamt arbetar för att undervisningen och verksamhet i övrigt skall

vara inriktad mot ett ekologiskt hållbart samhälle. Skolan skall också arbeta för att alla individer i skolan kommer till insikt om vikten av en god arbetsmiljö och hälso- och friskvård. Skolan skall vidare uppfylla de ytterligare villkor i fråga om verksamhet, arbetsmiljö, hälsoarbete och fysisk miljö som Statens skolverk föreskriver för varje skolform. Statens skolverk är en av de myndigheter som har fått ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling.

Det lokala arbetet med Agenda 21, som pågår i alla kommuner, bygger till stor del på enskilda människors och intresseorganisationers engagemang och drivkraft. Regeringen tillsatte i april 1998 en nationell samordnare för att ytterligare stötta det lokala arbetet med Agenda 21 och ge de lokala Agenda 21-kommittéerna en medpart från den statliga sektorn. Samordnaren skall bl.a. sprida erfarenheter om metoder och arbetssätt inom Agenda 21-arbetet.

I samband med att kommunerna söker stöd från det lokala investeringsprogrammet skall en beskrivning göras av pågående och kommande arbete avseende ekologisk hållbarhet. Förekomsten av och innehållet i folkbildnings- och utbildningsinsatser skall bl.a. redovisas i kommunernas ansökningar. Folkbildningen, särskilt studieförbunden, har här en viktig uppgift i arbetet med att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle.

Kultur

Det hållbara samhället måste baseras på en varsam förvaltning av redan gjorda investeringar och av det som utgör vårt gemensamma kulturarv. Kulturen är på det sättet både en grund och en förutsättning för ett hållbart samhälle. Kultursektorn kan bidra till en ekologiskt hållbar utveckling genom sin mångfald av verksamheter med anknytning till frågor om samhällsutveckling och kulturella perspektiv.

Miljöns kulturvärden är intimt kopplade till naturvärdena och en ökad samverkan inom natur- och kulturmiljöarbetet har därför etablerats. I miljöpropositionen betonar regeringen betydelsen av en ökad samverkan mellan naturvärden och kulturmiljösektorn. I miljöbalken finns bl.a. bestämmelser som rör natur- och kulturmiljön. Bl.a. införs ett helt nytt skyddsinstrument benämnt kulturresevat. I propositionen Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) anger regeringen att en helhetssyn på skogens natur- och kulturmiljövärden är en förutsättning för att nå framgång i det fortsatta arbetet med att bevara och utveckla skogens miljövärden. Regeringen har i augusti 1998 beslutat att Riksantikvarieämbetet skall ha ett särskilt ansvar när det gäller kulturmiljösektorns arbete för en ekologiskt hållbar utveckling.

Regeringen har under året lyft fram Arkitektur, formgivning och design som ett nytt och prioriterat kulturpolitiskt område. Ett brett arbete inom de myndigheter och organisationer som är berörda har initierats och målsättningen är att höja kvaliteten på det som byggs och produceras. Regeringen har också särskilt uppmärksammat storstädernas kulturmiljövärden och arkitektoniska kvaliteter genom förslaget om en treårig satsning inom

detta område i Utveckling och rättvisa – en storstadspolitik för 2000-talet (prop. 1997/98:165).

3.6 Samhällsplanering, byggande och transporter

Ekologisk hållbarhet bör utgöra ett gemensamt mål för all samhällsplanering. En omställning av hela samhället till ekologisk hållbarhet kan inte ske utan att byggnader, transportsystem och annan infrastruktur miljöanpassas och görs mer resurseffektiv än för närvarande.

Regeringen har i miljöpropositionen som ett av 15 miljö kvalitetsmål föreslagit målet en ”God bebyggd miljö”. Målet innebär att städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. En god inomhusmiljö skall samtidigt främjas.

Samhällsplanering

Planeringsperspektivet bör vidgas så att ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter samordnas med bebyggelseplaneringen och hushållningen med naturresurser. Kommunerna, som har det huvudsakliga ansvaret för den fysiska planeringen, spelar en central roll i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Likaså är det regionala perspektivet väsentligt när det gäller näringsliv och infrastruktur samt gränsöver-skridande miljöproblem. Ökade krav ställs på samordning och samverkan mellan de skilda formerna av samhällsplaneringen. Framför allt är det angeläget att utveckla den mellankommunala och regionala samordningen.

Regeringen föreslår i miljöpropositionen att de nationella miljö kvalitetsmålen tillsammans med övriga nationella mål skall vara vägledande för fysisk planering och samhällsbyggande. Genom samverkan över sektorsgränser i samhällsplaneringen skall statliga och kommunala myndigheter främja en ekologiskt hållbar utveckling med en god livsmiljö för alla. Regeringen gör bedömningen att kommuner och länsstyrelser bör samverka i arbetet med att samla och över sektorsgränserna konkretisera och följa upp de nationella miljö kvalitetsmålen i den lokala och regionala samhällsplaneringen.

Byggande

Flera uppdrag har genomförts på regeringens initiativ beträffande bl.a. kretsloppstänkande, resurseffektivitet och en förbättrad inomhusmiljö inom byggsektorn. I den bostadspolitiska propositionen (prop. 1997/98:119) redovisade regeringen olika förslag för att nå en hållbar utveckling, bl.a. ett särskilt investeringsbidrag vid ny- och ombyggnad av hyres- och bostadsrättshus i sammanhållna bostadsområden. Stödet kan användas till merkostnaderna för införande och tillämpning av teknik som minskar den fortlöpande belastningen på omgivningen.

Regeringen har i propositionen *Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design* (prop. 1997/98:117) påtalat vikten av en god arkitektur, formgivning och design med hög kvalitet. Hög kvalitet och god utformning ger byggnader längre livslängd och innebär hushållning med såväl ekonomiska resurser som naturresurser. Riksantikvarieämbetet har tilldelats medel ur Kretsloppsmiljarden för att värna gammal byggteknik. Utgångspunkten är att traditionellt byggda hus ofta är både miljövänliga och långlivade.

Inom ramen för det lokala investeringsprogrammet har hittills ca 800 miljoner kronor, dvs. två femtedelar av den totala bidragssumman som fördelats under 1998, gått till åtgärder inom området boende och byggande. De flesta projekt berör flerbostadshus, men offentliga lokaler såsom skolor och sjukhus förekommer också. Bygg- och boendeprojekten omfattar en rad åtgärder med relevans för flera typer av miljöproblem. Som exempel kan nämnas miljöhänsyn i samband med materialval, energieffektivisering, effektivisering av vattenanvändning samt installation av system som underlättar källsortering av avfall och kompostering. Investeringar i närmiljön är också vanliga och ofta kopplade till grönområden. Likaså förekommer anläggande av våtmarker och dammar för lokalt omhändertagande av dagvatten bland bygg- och boendeprojekten.

Transporter

Den övergripande utgångspunkten i det transportpolitiska beslutet är att transportpolitiken skall bidra till en socialt, kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling. Transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur- och kulturmiljö skyddas mot skador. En god hushållning med mark, vatten, energi och andra naturresurser skall främjas. I beslutet anges etappmål för trafikens utsläpp av viktiga luftföroreningar och klimatgaser.

Regeringen bedömer att redovisade etappmål kan nås men att detta kräver insatser av ett stort antal aktörer. En kombination av olika styrmedel och incitament behövs för att åstadkomma en omställning till ett ekologiskt hållbart transportsystem. Skärpta tekniska krav kommer även i framtiden att vara viktiga styrmedel. Regeringen bedömer dock att ekonomiska styrmedel av olika slag kommer att bli allt viktigare.

De nationella planerna för transportinfrastrukturen för perioden 1998–2007 fastställdes av regeringen den 11 juni 1998. Den nationella stamnätplanen omfattar investeringar till ett värde av 36 miljarder kronor. Stamnätplanen innebär att satsningen på snabbtåg fullföljs samt att framkomligheten och effektiviteten för svensk godstrafik på järnväg förbättras. Den nationella väghållningsplanen omfattar 30,5 miljarder kronor och lyfter fram de projekt som har särskilt god effekt på trafiksäkerheten. Genomförandet av infrastrukturplanerna kommer att redovisas årligen av Banverket och Vägverket. Viktiga pågående och planerade investeringar är bl.a. Mälärbanan, Botniabanan samt trafiksystemen i Stockholm och Göteborg. Svealandsbanan invigdes under året. Färdigställandet av Mälärbanan är i sitt slutskede.

3.7 Internationellt samarbete för ekologisk hållbarhet

För att åstadkomma en ekologiskt hållbar utveckling krävs ett intensifierat och fördjupat internationellt samarbete. Uppföljningen av Riokonferensen och genomförandet av Agenda 21 är en central utgångspunkt i det internationella samarbetet. Strategin att Sverige skall vara en internationellt pådrivande kraft och ett föregångsland för ekologisk hållbar utveckling förutsätter ett aktivt svenskt deltagande i olika internationella fora. Med stöd av de erfarenheter som vinnas skall Sverige påverka och vara pådrivande – främst inom EU, OECD, FN, i internationellt konventionsarbete samt genom regionalt utvecklings-samarbete i vårt när-område.

Förenta nationerna

Inom ramen för reformprocessen inom FN pågår ett viktigt arbete för att åstadkomma en mer integrerad och systematisk hantering av miljö och hållbar utveckling inom alla FN:s verksamhetsområden. Bl.a. skall FN:s miljöprogram UNEP och FN:s kommission för boende och bebyggelsefrågor (UNCHS) ses över. Bland reformförslagen finns även ett förslag om att ombilda FN:s förvaltarstadsråd till ett organ för världens gemensamma resurser såsom världshaven och atmosfären. Konkreta förslag för hur FN skall stärkas på miljöområdet kommer att presenteras av FN:s generalsekreterare inför 1998 års möte med generalförsamlingen. Sverige anser att det är av stor vikt att FN:s arbete på miljöområdet stärks och utvecklas och tar aktiv del i förberedelserna inför de reformbeslut på detta område som skall fattas vid generalförsamlingen under hösten 1998.

Ett arbete pågår även inom FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) som möts årligen för att driva på och underlätta genomförandet av rekommendationerna i handlingsprogrammet Agenda 21.

OECD

Inom OECD har en strategi tagits fram för att bredda miljösamarbetet mellan medlemsländerna och utveckla organisationen till ledande inom området hållbar utveckling. Förslaget har fått ett brett stöd av medlemsländerna vid ett särskilt miljöministermöte inom OECD samt vid det årliga rådsmötet för finans- och handelsministrarna.

Sverige stödjer arbetet för hållbar utveckling inom OECD och anser att organisationen har goda förutsättningar att bidra med analys av integreringen av ekonomiska, sociala och ekologiska aspekterna av hållbar utveckling. Sverige medverkar också i OECD:s arbete med att utveckla indikatorer för miljö och hållbar utveckling samt i OECD:s utvärderingar av olika länders miljöpolitik.

Europeiska unionen

EU:s toppmöte i Amsterdam år 1997 innebar en förstärkning av EU:s arbete för hållbar utveckling och av principen om integrering av miljöhänsyn inom olika politikområden. Sverige var pådrivande i denna

fråga. Amsterdampfördraget innehåller ändringar i de grundläggande fördragen (Unionsfördraget och EG-fördraget) som berör ekologisk hållbarhet på tre områden: hållbar utveckling som ett övergripande mål för gemenskapen, integrering av miljön i andra politikområden och förhållandet mellan miljö och inre marknad.

Sveriges mål är att ekologiskt hållbar utveckling skall vara en viktig del av EU:s politik på alla relevanta områden. Det är därför av stor vikt att fördragsändringarna om hållbar utveckling och starkare krav på integrering av miljöhänsyn i andra sektorer följs upp med konkret politisk handling. Sverige har därför verkat för att sektorerna skall utarbeta kostnadseffektiva program för hållbar utveckling där ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter beaktas. Sverige har också verkat för att medlemsländerna skall enas om tydliga tidtabeller och uppdrag till såväl EG-kommissionen som relevanta ministerråd för att detta skall kunna realiseras..

På svenskt förslag beslöt toppmötet i Luxemburg i december 1997 att låta kommissionen ta fram ett strategidokument för hur miljöfrågorna skall integreras i EU:s sektorer. Huvudlinjerna i kommissionens dokument antogs vid toppmötet i Cardiff i juni 1998. Som resultat av mötet beslöt Europeiska rådet bl.a. att strategier för att integrera aspekter som rör miljö och hållbar utveckling skall utvecklas inom EU:s olika politikområden. Arbetet bör följas upp enligt de riktlinjer kommissionen föreslagit i strategidokumentet och med hjälp av indikatorer. Speciellt inbjöds transportsektorn, energisektorn och jordbrukssektorn att påbörja arbetet och att avrapportera detta vid kommande möte i Europeiska rådet i december 1998.

Europa utom EU

Inom ramen för det all-europeiska miljösamarbetet utom EU, som främst bedrivs genom FN:s regionala ekonomiska kommission för Europa (ECE), verkar Sverige för att samarbetet skall ges tydligare prioriteringar och konkretiseras. Arbetet bör enligt svensk ståndpunkt fokuseras på regionalt och subregionalt miljösamarbete, med särskild inriktning på de nya staterna i före detta Sovjetunionen samt på Östersjöregionen och Barentsområdet.

Vidare har miljöinsatser i Central- och Östeuropa inkl. Ryssland hög prioritet inom ramen för östbiståndet genom Sida och Naturvårdsverket. Arbete pågår för att stödja centrala och regionala miljöförvaltningar, kunskapsöverföring och institutionsutveckling, utarbetande av nationella miljöstrategier samt av investeringsstöd till vatten- och avloppshantering och till energiområdet.

Östersjöregionen

Sverige verkar för en hållbar utveckling inom Östersjöregionen. Vid sitt möte i Visby i maj år 1996 kom statsministrarna i Östersjöregionen och EG-kommissionen överens om att hållbar utveckling skall vara grunden för det fortsatta samarbetet i regionen. Samma år beslöts att starta utvecklingen av en Agenda 21 för Östersjöområdet för att konkret

genomföra denna ambition. I juni år 1998 antog utrikesministrarna och EU inom Östersjörådet Baltic 21 – Agenda 21 för Östersjöområdet. Denna inkluderar mål och scenarier för hållbar utveckling i ett 30-årigt perspektiv inom regionen liksom ett aktionsprogram med tidsplaner, aktörer och finansiering. Baltic 21 fokuserar på sju sektorer (jordbruk, energi, fiske, skog, industri, turism, transport) vars utveckling bedöms vara av särskilt stor betydelse för att uppnå ett hållbart Östersjöområde. Arbetet kommer nu att inriktas på genomförandet av aktionsprogrammet. Sverige har åtagit sig att ansvara för samordningen av genomförandet av industrisektorns aktionsprogram. Det interimistiska sekretariatet kommer under ytterligare två år att vara lokaliserat till Stockholm.

För att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet beslutade kulturministrarna i Östersjöländerna i september 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp. Denna skall i september 1999 lämna förslag på en strategisk handlingsplan för Östersjörådets gemensamma kulturarv.

Även andra organisationer och insatser är viktiga för att främja en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Det gäller t.ex. International Baltic Sea Fishery Commission (IBSFC), Helsingforskommissionen och Vision and Strategies around the Baltic Sea, VASAB, ett samarbete organiserat av ministrarna ansvariga för fysisk planering, som alla deltar aktivt i Baltic 21. Miljösamarbetet vad avser Östersjöns marina miljö sker inom ramen för Helsingforskonventionen. Inom ramen för denna samarbetar strandstaterna i utvecklingen av principer som rör alla väsentliga aspekter av Östersjöns miljömål. Ett särskilt åtgärdsprogram antogs av Helsingforskommissionen (HELCOM) 1992 som förutom direkta miljöåtgärder även innehåller viktiga komponenter som bidrar till utvecklingen av ekologisk hållbarhet i hela Östersjöns avrinningsområde. Barentssamarbetet, exempelvis på energiområdet, lämnar viktiga bidrag till hållbar utveckling på en subregional nivå. Ideella organisationer spelar också en stor roll i detta arbete. Det gäller t.ex. Union of the Baltic Cities, UBC. Det nordiska samarbetet inom ramen för Nordiska Rådet och Nordiska Ministerrådet (NMR) med sin starka koncentration på närområdena är också viktigt för en hållbar utveckling av regionen, särskilt med beaktande av det arbete med hållbar utveckling som sker inom NMR under innevarande år under det svenska ordförandeskapet.

Västerhavet, Arktis- och Barentssamarbetet

Ett viktigt arbete pågår också för att förbättra miljösituationen i Västerhavet. Sverige arbetar aktivt inom ramen för en rad internationella avtal och konventioner, som bl.a. syftar till att minska mängden havsföroreningar i området. Uppföljning av den s.k. Esbjergdeklarationen inom ramen för Nordsjökonferensen är av särskild betydelse.

Ett miljösamarbete pågår även mellan de arktiska länderna samt mellan länderna runt Barents hav. Sverige verkar bl.a. för att miljöfrågorna prioriteras och integreras i det nyligen bildade Arktiska rådet samt för att samordningen mellan Arktisarbetet, Barentssamarbetet och Baltic 21 skall

förbättras. Vidare är det viktigt att EU:s medverkan inom Barentssamarbetet stärks.

Norden

Under år 1998 är Sverige ordförandeland i Nordiska Ministerrådet. Sverige har som ett av två övergripande teman att inleda ett arbete för att göra Norden och dess närområde till en ekologiskt hållbar region. De nordiska länderna förenas bl.a. av ett brett folkligt engagemang för bevarande av natur och miljö, politisk samsyn i strävan att nationellt såväl som inom EU och i andra internationella sammanhang verka aktivt inom miljöområdet. Därmed finns goda förutsättningar att främja en politik som förenar ekologi, ekonomi och sysselsättning.

4 Genomförda och nya åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departements verksamhetsområden

Regeringens utgångspunkt för omställningsarbetet till ekologisk hållbarhet har varit det åtgärdsprogram som redovisades i skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Detta program innehöll ett stort antal åtgärds punkter fördelade på de tretton departementen inom Regeringskansliet. Vissa av åtgärderna har kunnat genomföras under året. Många åtgärder har dock varit av en mer långsiktig karaktär och arbetet med att genomföra dessa kommer att fortgå under de närmaste åren. Under året har också nya förslag på åtgärder tillkommit genom de propositioner och skrivelser som lagts med koppling till ekologiskt hållbar utveckling.

I detta kapitel redovisas hur departementens arbete med 1997 års åtgärdsprogram har framskridit. Utgångspunkten är målformuleringarna som huvudsakligen återfinns i sammanfattningsrutorna i den departementsvisa redovisningen i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet. Många åtgärder är dock övergripande och berör flera departements verksamhet. Redovisningen sker i dessa fall under det departement som har det huvudsakliga ansvaret att driva frågan eller har en samordnande roll.

Åtgärderna från 1997 års skrivelse har i årets skrivelse numrerats enligt 97:1, 97:2 etc. med en inledande bokstavs beteckning som anger vilket departement som är ansvarigt för att åtgärden genomförs.

De nya åtgärder som har tillkommit redovisas under särskild rubrik under respektive departement. De är numrerade enligt samma system som ovan, dvs. bokstavs beteckning för departement, år och en löpande numrering.

Där inget annat anges finansieras åtgärder och initiativ inom departementets egna budgetramar.

4.1 Justitiedepartementets verksamhetsområde

Miljöbrottslighet utgör en form av ekonomisk brottslighet. Det har regeringen slagit fast i den strategi för samhällets samlade åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten som regeringen beslutade om i april 1995 (skr. 1994/95:217).

Regeringens strategi innehåller ett brett åtgärdsprogram mot den ekonomiska brottsligheten och därmed också mot miljöbrottsligheten. Det handlar bl.a. om att vässa lagstiftningen, utveckla myndigheternas arbetsmetoder, effektivisera myndighetssamarbetet, höja myndigheternas kompetens och förbättra det internationella samarbetet. Riksdagen hade ingen erinran mot innehållet i strategin (bet. 1994/95:JuU25, rskr. 1994/95:412). Hittills har regeringen initierat och i flera fall också fullföljt mer än 70 projekt inom ramen för ekobrottsstrategin (jfr skr. 1996/97:49 och skr. 1997/98:38). En av huvudpunkterna i strategin var att inrätta en ny myndighetsstruktur inom rättsväsendet med inriktning på att förebygga och bekämpa ekonomisk brottslighet.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd Ju 97:1 Inrätta Ekobrottsmyndigheten, en ny myndighet inom åklagarväsendet, med uppgift att samordna och utveckla bekämpning av ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten och Ekorådet inrättades den 1 januari 1998. Ekobrottsmyndigheten är en myndighet inom åklagarväsendet och leds av en generaldirektör. I myndigheten arbetar åklagare, poliser och olika slag av specialister. Förutom de operativa uppgifterna har Ekobrottsmyndigheten i uppgift att som nationellt stabsorgan för ekobrottsbekämpning nära följa och analysera ekobrottslighetens utveckling och att slå larm till statsmakterna, myndigheterna och näringslivet när nya former av ekobrott uppträder. Ekorådet är ett centralt samverkansorgan som är administrativt knutet till Ekobrottsmyndigheten. Viktiga frågor som rör Ekobrottsmyndighetens nationella stabsfunktioner, t.ex. analys, uppföljning och initiativ till myndighetsgemensamma aktioner kanaliseras genom Ekorådet. Ekobrottsmyndigheten handlägger i dag inte miljöbrottslighet. Utgångspunkten är dock att Ekobrottsmyndigheten även när det gäller att utreda miljöbrottslighet skall ha en central roll.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Ju 98:1 Utarbeta ett samlat förslag till former för utredning av alla slag av brott mot miljön

Utgångspunkten att Ekobrottsmyndigheten skall ha en central roll när det gäller att utreda miljöbrottslighet innebär att vissa gränsdragningsproblem måste lösas. Regeringen har därför uppdragit åt Riksåklagaren att utarbeta ett samlat förslag till formerna för utredning av alla slag av

brott mot miljön. Uppdraget skall redovisas i en rapport till Justitiedepartementet före utgången av december 1998.

Inom Miljödepartementet har en särskild grupp för tillsynsfrågor bl.a. föreslagit att länsstyrelserna skall verka för samarbete mellan tillsynsmyndigheterna, polismyndigheterna och åklagarmyndigheterna när det gäller att förebygga och beivra miljööverträdelser. Detta ansvar har fastställts i tillsynsförordningen till miljöbalken. Arbetsgruppen poängterar att även samarbetet mellan nämnda myndigheter och prövningsmyndigheterna bör utvecklas. Ambitionen bör vara att tillstånd så långt möjligt skall vara utformade så att de kan vara ett stöd och även i praktiken användbara i arbetet hos tillsynsmyndigheter, åklagare och domstol när fråga väcks om en överträdelse har ägt rum.

Åtgärd Ju 98:2 Utveckla en särskild nationell strategi för bekämpning av miljöbrottsligheten

Regeringens ekobrottsstrategi avser som redovisats ovan också brott mot miljön. Det finns dock skäl att i detta sammanhang ta fasta också på de speciella förutsättningar som finns när det gäller att bekämpa miljöbrottslighet. Regeringen avser att i oktober 1998 redovisa en särskild nationell strategi för bekämpning av miljöbrottsligheten (jfr bet. 1997/98:JuU1).

Åtgärd Ju 98:3 Inrätta miljödomstolar

Ett samordnat och enhetligt prövningsförfarande kommer att skapas för prövning av miljöärenden genom införandet av miljöbalken. Den 1 januari 1999 blir Svea hovrätt miljööverdomstol och regionala miljödomstolar inrättas i Stockholms, Växjö, Vänersborgs, Östersunds och Umeå tingsrätter. I samband med detta upphör Koncessions-nämnden, vattendomstolarna och Vattenöverdomstolen.

4.2 Utrikesdepartementets verksamhetsområde

Utrikesdepartementet har ett övergripande utrikespolitiskt ansvar inom Regeringskansliet, särskilt vad gäller FN- och biståndspolitik. I departementets arbete för en ekologiskt hållbar utveckling läggs tonvikten på det internationella samarbetet, genom bilateralt och multilateralt agerande. Departementet samordnar arbetet med den internationella uppföljningen av FN:s konferens om miljö och utveckling 1992 i Rio de Janeiro och har även ett särskilt sakansvar för bl.a. ökenkonventionen och globala miljöfonden. Vidare åligger det UD att informera i utlandet om svenska insatser för en ekologiskt hållbar utveckling. Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida, är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

Åtgärderna om att ta initiativ inom EU för ett ekologiskt hållbart Europa respektive verka för ökat regionalt samarbete på miljöområdet som angavs i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet beskrivs under Miljödepartementets verksamhetsområde.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd UD 97:1 Uppmärksamma frågor om ekologisk hållbarhet i analys och rapportering

Denna punkt avser dels UD:s länderanalys och länderrapportering, dels övrig internationell analys och rapportarbete inom miljöområdet. Rapporteringen och analyserna från utlandsmyndigheterna på området följs noga av departementet. Inom ramen för bl.a. verksamhetsplaneringen ges möjlighet att styra omfattningen och inriktningen på rapporteringen.

I den nya förordningen för den europeiska miljöbyrån EEA har ekologisk hållbarhet lyfts fram på svenskt initiativ. I det fortsatta arbetet med att samordna internationell rapportering kommer frågan att uppmärksammas av Sverige. Arbetet med program för miljöintegrering för hållbar utveckling i EU innehåller krav på mål, indikatorer och uppföljning. Arbetet med att utforma internationella hållbarhetsindikatorer pågår i flera internationella fora. Sverige deltar också aktivt i det internationella arbetet med att utveckla miljöstatistik och miljöräkenskaper som datakällor för hållbarhetsanalyser och indikatorer.

Åtgärd UD 97:2 Fortsätta främja miljöhänsyn och hållbar utveckling i det bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet samt i EU-biståndet, med särskild betoning av fattigdomsaspekterna

Arbete pågår med att förstärka integrationen av miljö och hållbar utveckling i FN:s verksamhet, särskilt i anslutning till general-sekreterarens reformarbete på det ekonomiska och sociala området. Vidare pågår arbete för att utveckla och driva svenska prioriteringar genom regleringsbrev, i det multilaterala utvecklingssamarbetet samt i det bilaterala arbetet med land- och regionstrategier, och i EG-kommissionens policyarbete för EU:s utvecklingssamarbete; i anslutning till de riktlinjer som lades fast i regeringens skrivelse 1996/97:2. I UD:s strategiarbete avseende Asien ges främjande av hållbar utveckling stor vikt.

Åtgärd UD 97:3 Följa upp FN:s generalförsamlings extra möte (UNGASS)

FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) möts årligen för att genomföra och utveckla besluten från Riokonferensen 1992 samt generalförsamlingens nittonde extra möte 1997. Vid kommissionens sjätte möte, som ägde rum i slutet av april 1998, behandlades tematiska frågor om sötvatten samt industri och hållbar utveckling.

Under mötet inleddes bl.a. en dialog mellan regeringar, folkrörelser och industrirepresentanter när det gäller industrins ansvar. Vidare skall en

översyn genomföras avseende frivilliga initiativ för hållbar utveckling inom industrisektorn. Inom FN diskuteras även att integrera hållbara produktions- och konsumtionsmönster i de konsumentpolitiska riktlinjerna som antagits inom FN.

I de svenska förberedelserna inom EU inför årets CSD-möte har Sverige bl.a. verkat för att särskilt lyfta fram fattigdomsbekämpning och utbildning för hållbar utveckling som centrala frågor. Under hösten 1998 påbörjas förberedelserna inför CSD:s sjunde möte våren 1999, som särskilt skall fokusera på hållbara konsumtions- och produktionsmönster, hållbart utnyttjande av oceanerna och hållbar turism.

Åtgärd UD 97:4 Fortsätta arbeta aktivt inom globala konventioner för hållbar utveckling

Under 1998 deltar Sverige vid partsmötena inom konventionerna för klimatförändring, biologisk mångfald och FN:s konvention mot öken-spridning samt inom Baselkonventionen och Montrealprotokollet.

Inför klimatkonventionens partsmöte i november 1998 är frågor om gemensamt genomförande och samarbetet med utvecklingsländer inom ramen för "Clean Development Mechanism", u-ländernas framtida åtaganden samt handel med utsläppsrätter centrala.

Montrealprotokollets viktigaste fråga ur svensk synvinkel är för närvarande effektivt utfasningsbistånd till u-länder, inklusive utnyttjandet av svenska erfarenheter. Särskild uppmärksamhet bör ägnas arbetet inom styrelsen för Montrealprotokollets multilaterala fond.

Vid partskonferensen med konventionen för biologisk mångfald i maj 1998 verkade Sverige för att inom konventionen utarbeta särskilda arbetsprogram för marin- och kustnära biologisk mångfald, sötvatten, skog, jordbruk och ursprungsbefolkningars traditionella kunskaper. Sverige verkade även för att förhandlingarna om biosäkerhet skall avslutas innan februari 1999 samt för att den globala miljöfonden skall utgöra en permanent finansiell mekanism för konventionen. Även klimatkonventionen kommer att ta ställning till denna senare fråga under 1998.

Vid Baselkonventionens fjärde partsmöte i februari 1998 lyckades parterna, efter långa förhandlingar, enas om att exportförbudet av farligt avfall från i princip OECD-länder till icke OECD-länder skall stå fast och varken inskränkas eller utvidgas innan det att förbudet trätt i kraft. Denna fråga drevs bl.a. av Sverige tillsammans med övriga EU-länder samt flertalet u-länder.

Sverige har också under året aktivt deltagit i förhandlingar om två konventioner på kemikalieområdet. En konvention om Prior Informed Consent vid handel med vissa farliga kemikalier som skrevs under i Rotterdam den 11 september 1998, samt en konvention om stabila, organiska ämnen, s.k. POPs, vars första förhandlingsmöte hölls i Montreal i juni 1998.

Åtgärd UD 97:5 Verka för en tillfredsställande påfyllnad av den globala miljöfonden

Den globala miljöfonden (GEF) medverkar till att finansiera de merkostnader, (s.k. incremental costs) för utvecklingsprojekt i u-länder som kan uppkomma för att uppnå globala miljövinster. Målet om tillfredsställande påfyllnad av GEF uppfylldes i och med givarnas överenskommelse i mars 1998, som innebär att GEF disponerar 2.75 miljarder USD för perioden 1998–2002. Sverige spelade en aktiv roll i dessa förhandlingar, särskilt vad gäller frågan om en rimlig bördefördelning mellan givarna. I det fortsatta arbetet med GEF är det av stor vikt att följa upp de rekommendationer som GEF:s styrelse beslutat om för nästa verksamhetsperiod.

Åtgärd UD 97:6 Verka för att miljöaspekter och hållbar utveckling integreras i WTO bl.a. i kommande förhandlingar om handelsliberalisering

Sverige deltar i de internationella diskussionerna om handel och miljö främst inom Världshandelsorganisationens (WTO:s) kommitté för handel och miljö, CTE. Denna kommitté är huvudforumet för behandlingen av sambandet mellan handel och miljö. Arbetet inom CTE är av stor betydelse för att påverka och genomdriva eventuella förändringar i handelsregelverket med inriktning mot en hållbar utveckling. Sverige arbetar för att miljö och hållbar utveckling skall integreras i handelsregelverket så att en liberalisering av handeln kan medverka till en hållbar utveckling.

För att nå önskat resultat på området verkar Sverige för att miljöfrågorna skall integreras i de större förhandlingar om handelsliberaliseringar som förutses från sekelskiftet. CTE:s arbetsprogram omfattar tio punkter, varav de som handlar om miljökonventioners förhållande till handelsreglerna, samt ökat marknadstillträde för u-länderna, har ställts i fokus under 1997. Arbetet inleddes under 1998 med ett CTE-möte som arrangerades i anslutning till ett större NGO-möte, där bl.a. WTO:s generalsekreterare betonade vikten av samspelet mellan handel, miljö och en hållbar utveckling. Ytterligare två CTE-möten planeras under året.

Åtgärd UD 97:7 Genom bl.a. biståndet stödja u-ländernas produktion och export av miljöanpassade produkter

Utrikesdepartementet leder ett interdepartementalt samråd som syftar till att främja samspelet mellan jordbruks-, miljö-, handels- och biståndspolitik. Sida har på regeringens uppdrag tagit fram rapporten Handel, miljö och utvecklingssamarbete, som innehåller förslag till hur handels- och biståndspolitik kan bidra till att stödja u-ländernas produktion och export av miljöanpassade produkter. Ett förbättrat samspel mellan de olika politikområdena ökar möjligheterna för ett effektivt bistånd genom Sida. I det fortsatta arbetet förutses även kontakter med Norden och EU.

Åtgärd UD 97:8 Informera i utlandet om svenska insatser för en ekologiskt hållbar utveckling

Utrikesdepartementet har tillsammans med de centrala miljömyndigheterna ett särskilt ansvar att föra ut information om svensk politik för ekologisk hållbarhet till omvärlden. Dessa insatser intensifieras och förstärks. Det finns även behov av en ökad samordning mellan regeringen och myndigheterna vad gäller sådan utlandsinformation. Regeringen genomför en särskild satsning på detta område under år 1998. Ett exempel på detta är ett internationellt nyhetsbrev med information om Sveriges miljöarbete, som ges ut i samverkan mellan Miljödepartementet, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen.

Frågor som berör miljö och ekologisk hållbarhet drivs som svenska profilfrågor också i många andra sammanhang, t.ex. vid de många Sverigemanifestationer som hålls i olika länder. Sedan EU-medlemskapet har t.ex. svenska miljöseminarier arrangerats i flera EU-huvudstäder, med deltagande från kommuner, länsstyrelser och företag med miljötekniskt kunnande, liksom från Miljödepartementet och Naturvårdsverket. Miljöaspekter ges också en framhållen plats i Svenska institutets faktablad och övriga publikationsmaterial.

Åtgärd UD 97:9 Beakta en ekologiskt hållbar utveckling i utrikesförvaltningens verksamhetsplanering och utveckla personalens kompetens inom området

Hållbar utveckling ingår bland de områden som prioriteras i UD:s verksamhetsplanering. Departementets politiska ledning antog den 12 december 1997 riktlinjer inför verksamhetsåret 1998. Därvid konstaterades: "Skapandet av en hållbar ekologisk utveckling är ett av regeringen högt prioriterat mål. Arbetet bedrivs på flera sätt inom den statliga förvaltningen och Regeringskansliet kommer att införa miljöledningssystem under 1998. Vi har nu lagt fast en struktur för att hantera dessa viktiga frågor inom Utrikesdepartementets ram. Utrikesrådet för internationellt utvecklingssamarbete har fått i uppdrag av oss att leda en samrådsgrupp där direkt berörda enheter såsom enheten för internationellt utvecklingssamarbete, enheten för globalt samarbete och enheten för migrationspolitiska frågor liksom kansliet för administrativ utveckling kommer att ingå. Vi föreslår att gruppen inleder sitt arbete så snart som möjligt."

Utbildningssatsningar har inletts. Utbildning av personalen på detta område anges i verksamhetsplanen för departementets utbildningsfunktion. Ett första miljöseminarium arrangerades i maj 1998. Formerna för seminarier och andra insatser för kompetensutveckling på detta område behöver närmare övervägas.

I verksamhetsplanerna på fastighets- och inköpsområdet och då det gäller intendenturen anges att införandet av miljöledningssystem inom Regeringskansliet blir aktuellt under 1998 och kan komma att kräva respektive funktions aktiva medverkan. Inom fastighetsområdet är strävan i valet av produkter och material redan nu att använda återvinningsbara och i övrigt nedbrytbara produkter. I inköpsfunktionens verksamhetsplan

anges att miljöhänsyn skall beaktas vid upphandling och inköp vid departementet och utlandsmyndigheterna.

4.3 Försvarsdepartementets verksamhetsområde

Regeringen redovisade i försvarsbeslutspropositionen (prop. 1996/97:4) hösten 1996 utförligt för riksdagen det miljöarbete som bedrivs av myndigheterna under Försvarsdepartementet. Regeringen konstaterade sammanfattningsvis att Försvarsmakten fortsätter att systematiskt genomföra sitt miljöarbete i enlighet med den fastlagda inriktningen. Regeringen framhöll även att övriga myndigheter kommit i gång med ett strukturerat miljöarbete. Såväl Fortifikationsverket som Försvarets materielverk och Försvarets forskningsanstalt har således utarbetat en miljöpolicy för respektive myndighets verksamhet.

Regeringen har i olika sammanhang även pekat på det miljöarbete som bedrivs bland de myndigheter som arbetar med freds räddningstjänst och miljö räddningstjänst till sjöss. Så har t.ex. Statens räddningsverk lyft fram miljöaspekterna i sin verksamhet. Statens räddningsverk och Kustbevakningen är även aktiva inom det internationella samarbetet för att förebygga och minska konsekvenserna av kemikalieolyckor och oljeutsläpp.

Försvarsmakten och Räddningsverket har av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1)

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd Fö 97:1 och 2 Fortsätta att målmedvetet bedriva miljöarbetet inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde enligt de riktlinjer som tidigare redovisats för riksdagen. Agera för att myndigheterna inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde ägnar stor uppmärksamhet åt att genomföra den av statsmakterna anvisade inriktningen av miljöarbetet.

Försvarsmakten

Mot bakgrund av riksdagens beslut om infrastruktur för framtida transporter (prop. 1996/97:53, bet. 1996/97:TU7, rskr. 1996/97:174) har regeringen uppdragit åt Försvarsmakten att planera och senast år 2003 genomföra en första etapp av åtgärdsprogram mot buller från militär flygverksamhet samt senast den 1 november 1998 redovisa vilka ytterligare bulleråtgärder som kan genomföras under perioden 1998–2007. Regeringen har vidare uppdragit åt Försvarsmakten att i fråga om skottbuller från artilleri och andra tunga vapen tillämpa de riktlinjer som Försvarsmakten tidigare har redovisat i en rapport till Försvarsdepartementet.

I det fortsatta miljöarbetet skall Försvarsmakten väga in inte bara mer utpräglade miljöskyddsaspekter utan även frågor om natur- och kultur-miljön. Arbetet med att genomföra Försvarsmaktens miljöpolicy skall fortsätta. Viktiga delar av denna berör miljöutbildning inom organisationen och fortsatta åtgärder för att begränsa utsläppen av föroreningar till följd av användningen av fossila bränslen. Tillsammans med Försvarets materielverk har Försvarsmakten redovisat ett förslag till riktlinjer för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Försvarsmakten har vidare lämnat en lägesredovisning av arbetet med farliga lämningar och dumpad ammunition. Detta arbete skall fortsätta.

Försvarsmakten inför successivt ett miljöledningssystem. Systemet skall vara infört i hela organisationen år 2000.

Stödmyndigheternas miljöarbete

Bland de s.k. stödmyndigheterna skall Fortifikationsverket, Försvarets materielverk och Försvarets forskningsanstalt lägga särskild vikt vid miljöarbetet. Dessa myndigheter, liksom Flygtekniska försöksanstalten, ingår i pilotprojektet om införande av miljöledningssystem i den statliga förvaltningen. Fortifikationsverket, Försvarets materielverk och Försvarets forskningsanstalt har sedan tidigare en fastställd miljöpolicy. Arbetet pågår nu inom dessa myndigheter för att bl.a. genomföra en miljöutredning och utarbeta en handlingsplan för det fortsatta miljöarbetet.

Statens räddningsverk, Kustbevakningen samt det civila försvarets miljöarbete

Statens räddningsverk, Kustbevakningen samt myndigheterna inom det civila försvaret skall fortsätta ett aktivt miljöarbete. Både Räddningsverket och Kustbevakningen ingår i projektet om införande av miljöledningssystem i den statliga förvaltningen. Kustbevakningen redovisade i mars 1998 ett förslag till miljöpolicy. Arbetet skall nu fortsätta bl.a. med att genomföra en miljöutredning och att utarbeta en handlingsplan för det fortsatta arbetet.

Internationellt miljöarbete rörande militär verksamhet

Inom det internationella försvarsmiljösamarbetet fortsätter Sverige att spela en aktiv roll. Den svenska medverkan i NATO:s miljökommitté (NATO/CCMS) fortsätter och utvecklas. Sverige deltar i fem av CCMS pilotstudier, bl.a. rörande miljö och säkerhet samt miljöledningssystem inom den militära sektorn.

På svenskt initiativ lade de nordiska försvarsministrarna vid sitt möte i november 1997 fast ett handlingsprogram för nordiskt försvarsmiljö-samarbete på departementsnivån. I handlingsprogrammet identifieras ett antal samarbetsområden. Några av de frågor som skall behandlas de kommande åren gäller gemensam nordisk försvarsmiljö-policy på departementsnivån, gemensamma miljömål för försvarssektorn och nordiskt försvarsmiljöbistånd till bl.a. de baltiska staterna. Genom att diskutera försvarsmiljöfrågorna gemensamt i Norden och genom att

samnordiskt driva dessa frågor både nationellt och internationellt kommer den gemensamma nordiska miljön att förbättras.

På försvarsmaktsnivån har, efter regeringens medgivande, ett avtal träffats mellan de nordiska försvarsmakterna om ett försvarsmiljösamarbete. Detta samarbete utgör ett bra komplement till samarbetet på departementsnivån.

Sverige och USA inledde hösten 1997 två samarbetsprojekt om försvarsmiljöåtgärder i Lettland och Litauen. Projektet i Lettland avser att upprätta och införa en miljöplan för en armébas. Planen skall sedan kunna tjäna som modell för andra baser. Projektet i Litauen avser upprättandet av ett regionalt försvarsmiljöutbildningscentrum i Nemencine. De svenska insatserna i dessa båda projekt finansieras genom den s.k. Östersjömiljarden. Dessa svenska försvarsmiljöinsatser har en stor betydelse för att bygga upp ett miljökunnande i de baltiska försvarsmakterna. Insatserna bidrar därför också till att stärka de demokratiska grunderna i dessa stater försvarsmakter. Därmed stärks också den pågående demokratiseringsprocessen i denna region.

För att ytterligare utveckla det internationella försvarsmiljöarbetet anordnade Sverige tillsammans med USA och Polen inom ramen för NATO/CCMS och det Euro-atlantiska partnerskapsrådet (EAPR) ett möte i Warszawa i juni 1998 om militär verksamhet och miljö. Vid mötet behandlades i ett samlat sammanhang de av Sverige och USA utarbetade miljöriktlinjerna för den militära sektorn och flera av NATO/CCMS pilotstudier. Vidare utarbetades ett program för utveckling av nationella försvarsmiljöplaner.

Internationellt miljöarbete rörande kemikalieolyckor och oljebekämpning

Sedan en följd av år bedrivs ett aktivt internationellt miljöarbete inom det olycksförebyggande och skadebegränsande området. Detta omfattar sådana verksamheter där det finns risk för kemikalieolyckor, men också säkerheten i samband med transport av farligt gods. Inom EU är det s.k. Seveso II-direktivet om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga olyckshändelser där farliga ämnen ingår under genomförande. Införandet av direktivet har varit föremål för utredning i Sverige med avseende på vilken lagstiftning som krävs för det svenska genomförandet. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Sverige är vidare aktivt inom OECD:s samarbete på kemikalieolycksområdet, vilket bl.a. syftar till att ta fram inriktningsdokument för att förebygga, begränsa konsekvenserna av och genomföra räddningstjänstinsatser vid kemikalieolyckor. Sverige deltar även i arbetet med att genomföra UNECE:s konvention om gränsöverskridande effekter av industriolyckor.

Försvarsdepartementets verksamhetsområde omfattar även arbetet med olje- och kemikaliebekämpning till sjöss, vilket bedrivs inom ramen för Bonnöverenskommelsen, Köpenhamnsavtalet och Helsingforskonventionen. Dessa omfattar förutom samarbete vid miljöräddningstjänst även samordning av flygövervakning, utbyte av teknisk information och arbete

i gemensamma projekt. Ett liknande samarbete bedrivs inom ramen för Arktiska rådets verksamhet. Arbetet är främst inriktat mot att lokalisera miljöhotande verksamheter i och kring de arktiska farvattnen samt att förebygga olyckstillbud. Härutöver deltar Sverige i miljöarbetet i FN:s sjöfartsorganisation IMO och EU:s rådgivande kommitté för utsläpp till sjöss.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Fö 98:1 Uppdrag avseende sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling samt sektorsmål och åtgärder avseende miljö kvalitetsmålen

Regeringen har i juli 1998, med utgångspunkt i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145), dels beslutat att Försvarmakten och Räddningsverket skall vara myndigheter med särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling, dels uppdragit åt myndigheterna att redovisa förslag till sektorsmål och åtgärder. Kustbevakningen har i augusti 1998 givits i uppdrag att i samverkan med Sjöfartsverket redovisa förslag till delmål och åtgärder vad gäller olje- och kemikalieutsläpp från fartyg till vatten.

4.4 Socialdepartementets verksamhetsområde

Arbetet för ett ekologiskt hållbart Sverige måste ske med beaktande av en fortsatt hög hälsoskyddsnivå. Regeringens arbete för en ekologiskt hållbar utveckling inom Socialdepartementets verksamhetsområde har sin tyngdpunkt i frågor om hälsa och välfärd samt miljöarbetet inom hälso- och sjukvården. Insatser för en god hälsa bland befolkningen är en god investering för framtiden och utgör ett central inslag i arbetet mot en hållbar samhällsutveckling. Olika åtgärder för att sluta kretslopp och för att minska belastningen på miljön i övrigt måste förenas med kraven inom hälsoområdet. Konflikter mellan hälsa och miljö kan uppstå om inte en helhetssyn tillämpas på hälsa och miljö.

Arbetet för ett ekologiskt hållbart Sverige måste därför bedrivas med beaktande av de mål och åtgärder som bedöms nödvändiga för att säkerställa en god hälsa bland befolkningen. Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket tillhör de myndigheter som tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd S 97:1 Underställa riksdagen ett förslag till nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterad ohälsa under våren 1998

Sverige har sedan lång tid lagt stor vikt vid att förebygga ohälsa genom att minska exponeringen för olika hälsorisker i miljön. Åtgärder för att

förbättrad vatten- och avloppsförsörjning, bostadshygien, kost och utbildning samt en generellt hög levnadsstandard har på ett avgörande sätt bidragit till att många sjukdomar kraftigt minskat i omfattning. Vissa problem återstår dock att lösa. Luftföroreningar inomhus och utomhus, föroreningar och smittämnen i vatten och föda, buller samt radon är exempel på faktorer i miljön som negativt påverkar människors hälsa i Sverige idag.

Miljöhälsoutredningen lämnade i sitt slutbetänkande Miljö för en hållbar samhällsutveckling (SOU 1996:124) ett förslag till ett nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterade hälsorisker i Sverige. Betänkandet som ligger till grund för det nationella handlingsprogrammet har remissbehandlats. Ett förslag till nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterad ohälsa planerades att underställas riksdagen under våren 1998. Detta har inte skett på grund av att handlingsprogrammet bör samordnas med arbetet med de nationella miljö kvalitetsmålen som föreslogs i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145). Till viss del ansluter de förslag som presenterades i handlingsprogrammet för att minska miljörelaterad ohälsa till de åtgärder som föreslås i miljöpropositionen. I övriga delar måste Miljöhälsoutredningens förslag anpassas till den nya struktur för arbetet med miljömål som föreslås i miljöpropositionen. Miljöhälsoutredningen kommer därför att ingå som en del i den parlamentariska beredning om mål i miljöpolitiken (dir. 1998:45).

Till följd av bl.a. Miljöhälsoutredningen gavs Socialstyrelsen i regleringsbrevet för 1998 i uppdrag att verka för att lokala och regionala planer och program inom hälsoskyddet och miljömedicinen tas fram. Senast vid utgången av år 1999 bör 90 % av länsstyrelserna ha antagit program som omfattar hälsoskydd, 90 % av landstingen ha antagit verksamhetsplaner för den egna miljömedicinska verksamheten samt 80 % av kommunerna antagit lokala program eller verksamhetsplaner som täcker hälsoskydd.

Socialstyrelsen har dessutom, i enlighet med regleringsbrevet för 1998, påbörjat planeringen av en nationell miljöhälsorapport som skall presenteras senast år 2001. Denna planeras att omfatta en uppdatering av Miljöhälsoutredningens kunskapsunderlag, bedömning av exponering för olika prioriterade hälsorisker i miljön samt en uppskattning av ohälsa till följd av hälsorisker i miljön uppdelat på olika sjukdomsgrupper.

Åtgärd S 97:2 Verka för ett internationellt samarbete inom hälsoskyddet och miljömedicinen. Särskild vikt skall läggas vid samverkan mellan länderna kring Östersjön

Ett fortsatt väl utvecklat internationellt samarbete kring hälsoskydd är av stor betydelse. Sverige har goda förutsättningar att vara en drivande kraft kring dessa frågor. Sverige har sedan länge varit mån om en hög hälsoskyddsnivå i samhället, vilket på ett avgörande sätt har bidragit till ett förhållandevis gott hälsotillstånd bland landets befolkning. Världshälsoorganisationens (WHO) globala program för området miljö och hälsa är väl samordnat med uppföljningen av Agenda 21 och stöds av Sverige,

bl.a. genom frivilliga bidrag. WHO:s arbete omfattar både hälsomålen i Agenda 21 och frågor som miljömedicin, kemikalie-säkerhet, hälsorisker och säkerhetsfrågor inom industri, vatten och sanitet etc.

Miljörelaterade hälsofrågor utgör ett viktigt arbetsområde i WHO:s europaregion. Vid miljö- och hälsoministrarnas andra möte i Helsingfors 1994 beslutades bl.a. att medlemsländerna skulle utveckla nationella planer för miljö och hälsa samt att en europeisk kommitté för hälsa och miljö skulle inrättas. I kommittén ingår förutom representanter för WHO:s medlemsländer också representanter för olika internationella organisationer som WHO, FN/ECE, UNEP och den Europeiska kommissionen. Samordning av olika insatser inom detta område är viktig och utöver den samordning som sker via kommittén har WHO:s europakontor ett avtal om samarbete med EU:s European Environment Agency i Köpenhamn.

Den svenska miljöhälsoutredningen (SOU 1996:124) ingår som ett led i det åtagande om utarbetandet av nationella planer för miljö och hälsa som gjordes i Helsingfors. Idag har ca hälften av regionens 51 medlemsländer färdigställt eller kommit relativt långt i arbetet med de nationella planerna.

WHO:s europakontor förbereder för närvarande den tredje konferensen om miljö och hälsa som kommer att äga rum i London i juni 1999. Planeringen av konferensen har beretts inom den europeiska kommittén för miljö och hälsa. Sex teman håller för närvarande på att förberedas inför konferensen:

- 1.Transport, miljö och hälsa,
- 2.Förebyggande, reduktion och kontroll av vattenrelaterade sjukdomar,
- 3.Implementering av nationella miljöhälsoprogram,
- 4.Medinflytande, information, deltagande av allmänhet och intresseorganisationer m.m.,
- 5.Miljö och hälsa inom industri och andra arbetsplatser,
- 6.Ökonomiska styrinstrument inom miljöhälsoområdet,

Ett omfattande europeiskt samarbete inom miljöområdet sker inom ramen för EU. EU:s insatser inom folkhälsoområdet är inte lika väl utvecklade som EU:s miljöarbete. Efter Maastrichtfördraget gavs dock EU formella befogenheter inom folkhälsoområdet (artikel 129) och EU har sedan dess tagit flera initiativ. I sitt meddelande av den 24 november 1993 om ramen för åtgärder inom folkhälsoområdet (kom(93)559 slutgiltigt) fastställde kommissionen en ram för åtgärder på gemenskaps-nivå fram till år 2000 för att uppnå dessa mål. I enlighet med de kriterier som anges i kommissionens meddelande har sjukdomar orsakade av miljöföroreningar prioriterats.

För närvarande diskuteras inom hälsoministerrådet ett förslag från kommissionen avseende ett program för gemenskapsåtgärder åren 1999-2000 beträffande sjukdomar förorsakade av miljöföroreningar. Beslut i frågan väntas tidigast under hösten 1998. Detta program är även en del i förberedelsearbetet inför det framtida ramprogrammet inom folkhälsoområdet som skall gälla mellan åren 2000-2005.

När det gäller samarbete inom hälsoskyddet och miljömedicinen inom närområdet deltar Sverige i en samverkansgrupp mellan länderna i Norden och Baltikum i syfte att ta fram handlingsprogram för

miljörelaterat hälsoarbete inom Östersjöområdet. Som ett led i arbetet har länderna preciserat vissa gemensamma problemområden som bl.a. omfattar implementering nationella handlingsprogram för miljö och hälsa på lokal nivå samt möjligheterna att nå ut med information till allmänheten och få tillstånd medverkan av allmänheten, företag och organisationer.

Inom WHO:s europakontors särskilda insatsområde för Central- och Östeuropa, EUROHEALTH-programmet, ingår dessutom miljö och hälsa som ett av sex prioriterade områden.

Åtgärd S 97:3 Lyfta fram åtgärdsbehov inom hälso- och sjukvård vad avser miljöledningssystem, fortsatta åtgärder för att avveckla amalgamanvändning inom tandvården, minskning av avfallets mängd och farlighet från sjukvården i övrigt samt för miljömedicinsk kunskapsförsörjning

Hälso- och sjukvårdens ansvar för hälsa och miljö utgörs av:

- Ett lagreglerat ansvar för den egna verksamheten, enligt miljöskyddslagen, läkemedelslagen och arbetsmiljölagen m.m.,
- ett hälsoansvar för befolkningen och individer enligt hälso- och sjukvårdslagen och smittskyddslagen, vilket omfattar bl.a. samhälls- och miljömedicin, epidemiologi och smittskydd.

Samtliga landsting har av landstingsfullmäktige antagna miljöprogram. Dessa omfattar främst miljöåtgärder vid landstingens egna verksamheter, t.ex. sjukhus, vårdcentraler och tandvårdskliniker. Landstingens miljöarbete redovisades år 1997 i en av Landstingsförbundet framlagd rapport "Landstingen och Miljön". Landstingens operativa verksamhet styrs inte direkt av riksdag och regering. Regeringen vill dock lyfta fram några områden där ytterligare åtgärdsbehov finns;

Miljöledningssystem

Ett intensivt arbete när det gäller att införa miljöledningssystem pågår för närvarande i de flesta landsting. Landstingsförbundet bedömer att de flesta sjukvårdshuvudmän har påbörjat eller är på väg att införa miljöledningssystem enligt EMAS eller ISO 14001 i olika verksamheter. Genom Landstingsförbundet deltar verksamheter inom flera landsting i försök att utvidgas EMAS som miljöstyrningsinstrument inom landstingen. Ett resultat av detta utvecklingsarbete är att Länssjukhuset i Halmstad som första sjukhus i Europa har registrerats enligt EMAS.

Åtgärder för att avveckla amalgamanvändningen inom tandvården

I propositionen Reformerat tandvårdsstöd (prop. 1997/98:112) som godkänts av riksdagen föreslår regeringen att tandvårdsersättning för amalgamfyllningar bör slopas från och med år 1999 som ett led i strävan att avveckla dessa fyllningar. I både tandvårdspropositionen och i miljöpropositionen betonar regeringen att det är angeläget att användningen av amalgam inom tandvården snarast upphör. Under förutsättning att EU:s medicintekniska direktiv (93/42/EEG) förändras på ett sådant sätt att det blir möjligt att förbjuda amalgam, avser regeringen att vidta nödvändiga

åtgärder för att införa ett förbud mot användningen av amalgam senast fr.o.m. år 2001.

Minska avfallets mängd och farlighet från sjukvården

Landstingsförbundet har för åren 1995 och 1996 producerat rapporterna "Miljöstatistik för sjukhusen" som avser landets cirka 90 akutsjukhus. En tredje rapport avseende förhållandena för år 1997 planeras bli publicerad i december 1998. Ett av flera syften med statistiken är att förse sjukhusen med verktyg, nyckeltal, för att i första hand kunna följa upp och förbättra sitt eget miljöarbete, exempelvis avseende avfallet.

Preliminära resultat för 1997 visar för farligt avfall att avfallsmängderna ökar. Ökningen kan enligt Landstingsförbundet bero på att sjukhusen har fått bättre kontroll över mängderna och kan redovisa mera exakta siffror. Vad gäller riskavfall har akutsjukhusen i snitt minskat detta avfall med drygt 8 kilo per vårdplats under de tre år som Landstingsförbundet arbetat med miljöstatistiken. Stora skillnader finns dock mellan jämförbara sjukhus.

För att minska mängden miljöfarligt avfall inom sjukvården har landstingen via ett avfallsprojekt tilldelats medel från investering-programmet för ekologisk hållbarhet.

Förbättra miljömedicinsk kunskapsförsörjning

Regeringen har i regleringsbrevet för år 1998 gett Socialstyrelsen i uppdrag att verka för att kunskapsförsörjning och samverkansformer inom miljömedicin klarläggs. Senast vid utgången av år 1999 bör samtliga landsting ha klarlagt hur den miljömedicinska kunskaps-försörjningen skall klaras samt hur samverkan skall ske mellan kommunal, läns och regional nivå inom miljömedicinen.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd S 98:1 Uppdrag till Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket om delmål och sektorsmål inom miljöpolitiken

Med anledning av miljöpropositionen har regeringen uppdragit åt Socialstyrelsen att göra en samlad översyn av vilka hälsorelaterade delmål och åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsmålen, i första hand målen Frisk luft, God bebyggd miljö och Giftfri miljö, skall nås inom en generation. Arbetet skall bedrivas i samverkan med Statens Naturvårds-verk och den parlamentariska beredningen om mål i miljöpolitiken.

Socialstyrelsen skall vidare i nära samverkan med Statens Naturvårds-verk, organisationer, företag och myndigheter precisera miljö kvalitetsmålen genom att utforma sektorsmål och fortlöpande följa upp sektorsmålen och genomförandet inom sin sektor med beaktande av den ansvarsfördelning som gäller mellan berörda myndigheter avseende hälsa och miljö. Regeringen avser att ge Riksförsäkringsverket ett motsvarande uppdrag.

Åtgärd S 98:2 Slutföra arbetet med nationella folkhälsomål

Även om hälsan allmänt sett har utvecklats positivt i Sverige finns det fortfarande allvarliga sjukdomar och skador som är möjliga att förebygga. Det finns bl.a. stora grupper och i vissa fall ökande skillnader i hälsa mellan olika sociala grupper, geografiska områden samt mellan könen. Regeringen beslutade i december 1995 om direktiv till en parlamentarisk kommitté (dir. 1995:158) med uppgift att utarbeta ett förslag till nationella mål för hälsoutvecklingen i Sverige. Målen skall vara vägledande för samhällets insatser för att främja folkhälsan, förebygga ohälsa, minska hälsorisker samt förhindra förtida och undvikbar funktionsnedsättning. Kommittén skall även lämna förslag till strategier för att nå målen samt beakta att målen kan förankras i olika besluts- och utvecklingsprocesser. Arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling är en av de aktiviteter där dessa mål och strategier bör förankras.

I delbetänkandet Hur skall Sverige må bättre – första steget mot nationella folkhälsomål (SOU 1998:43) anger den nationella folkhälso-kommittén några av de faktorer i den allmänna välfärds- och samhälls-utvecklingen som är av strategisk betydelse för att uppnå en god och jämlikare hälsa. Ett par av de områden som kommittén har valt att lyfta fram, främst allergier samt boendet och närmiljön, ingår som viktiga beståndsdelar i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Kommittén avser bl.a. att ägna sin uppmärksamhet åt insatser i förskolan och skolan för att förebygga besvär hos barn som är allergiker och motverka att barn utvecklar allergi samt att belysa förutsättningarna för en god livsmiljö i bostadsområdena beträffande innemiljö, luftföroreningar, buller, gröns- och rekreationsområden. Kommittén för nationella folkhälsomål skall slutföra sitt arbete senast den 31 oktober 2000.

Åtgärd S 98:3 Förbättringar av innemiljön i lokaler där barn vistas

I regeringens skrivelse till riksdagen med redovisning av arbetet med de allmänna barnfrågorna (skr. 1997/98:79) redovisar regeringen att man avser att ge Boverket och Folkhälsoinstitutet ett gemensamt uppdrag rörande förbättringar av innemiljön i lokaler där barn vistas.

4.5 Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Det övergripande målet för Kommunikationsdepartementets verksamhet som presenterades i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet var att driva utvecklingen mot ett långsiktigt hållbart transportsystem. I juni 1998 beslutade riksdagen om inriktningen på den framtida transportpolitiken baserad på förslagen i den transportpolitiska propositionen ”Transportpolitik för en hållbar utveckling” (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266). Utgångspunkten är att transportpolitiken skall bidra till en socialt, kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling. Beslutet utgör därmed en viktig grund för omställningen till ett hållbart

Sverige. Ett av delmålen för transport-politiken är en god miljö. Detta innebär att transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur- och kulturmiljö skyddas mot skador. En god hushållning med mark, vatten, energi och andra naturresurser skall främjas. Vägverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Banverket tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

Åtgärderna om att driva frågor om avgaskrav och renare bränslen på bilar inom EU respektive verka för att fordonens bränsleeffektivitet ökar som ett led i att minska koldioxidutsläppen som angavs i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet beskrivs under Miljödepartementets verksamhetsområde.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd K 97:1 Utveckla miljömålen för trafiksektorn

I det transportpolitiska beslutet redovisas etappmål för trafiksektorn beträffande utsläpp av luftföroreningar och klimatgaser enligt följande:

- utsläppen av koldioxid från transporter i Sverige bör år 2010 ha stabiliserats på 1990 års nivå,
- utsläppen av kväveoxider från transporter i Sverige bör ha minskat med minst 40 % till år 2005 räknat från 1995 års nivå,
- utsläppen av svavel från transporter i Sverige bör ha minskat med minst 15 % till år 2005 räknat från 1995 års nivå,
- utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) från transporter i Sverige bör ha minskat med minst 60 % till år 2005 räknat från 1995 års nivå.

Beträffande buller anser regeringen att de etappmål för störningar från trafikbuller som riksdagen tidigare beslutat om bör ligga fast.

Regeringen anser vidare att etappmål avseende trafikens hälsoeffekter, kretsloppsanpassning och transporternas inverkan på natur-, kultur- och bebyggelsemiljön samt den biologiska mångfalden bör utvecklas.

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) görs en koppling mellan de föreslagna etappmålen för transportsektorn och de övergripande nationella miljö kvalitetsmålen. Arbetet med att vidareutveckla miljömålen för transportsektorn för samtliga ovan nämnda områden betonas också. Regeringen har därför givit Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter vidareutveckla mått och metoder för att precisera etappmål för de transportpolitiska delmålen i den transportpolitiska propositionen och i miljöpropositionen. Regeringen har vidare för avsikt att lämna uppdrag om att ta fram åtgärdsstrategier och bedöma samhällsekonomiska och statsfinansiella effekter. En genomgång av transportsektorns miljömålsarbete kommer att ske i samband med den parlamentariska beredning som föreslås i miljöpropositionen.

Åtgärd K 97:2 Investera i transportsystemets infrastruktur så att buller, intrång och säkerhetsrisker minimeras. Därutöver avsätts 8,5 miljarder under 10 år till åtgärder med anknytning till miljö och säkerhet. Botniabanan byggs.

Infrastrukturplaner

De nationella planerna för transportinfrastrukturen för perioden 1998-2007 har under våren 1998 fastställts av regeringen. Länsplanerna har fastställts av länsstyrelserna. Den nationella stamnätplanen omfattar 36 miljarder kronor, varav 2,4 miljarder kronor går till kapacitetshöjande åtgärder för järnvägstrafiken i centrala Stockholm och 1,9 miljarder kronor till Citytunneln i Malmö. Stamnätplanen innebär att satsningen på snabbtåg fullföljs och att framkomligheten och effektiviteten för svensk godstrafik på järnväg förbättras. Den nationella väghållningsplanen omfattar 30,5 miljarder kronor och lyfter fram de projekt som har särskilt god effekt på trafiksäkerheten. De åtgärder som regeringen prioriterar är till stor del förbättringar av befintligt vägnät – rensning av sidoområden, förbättringar av korsningar, etc. Genomförandet av infrastrukturplanerna kommer att redovisas årligen av Banverket och Vägverket. Regeringen kommer att redovisa genomförandet av planerna i skrivelse till riksdagen.

Svealandsbanan, Mäljarbanan m.m.

Under året har flera järnvägssträckor förbättrats och nya sträckningar har öppnats för trafik. Jämfört med andra trafikslag har järnvägstrafiken låga utsläpp av koldioxid och luftföroreningar samt en låg energianvändning per passagerare och ton. Förbättringar har skett av bl.a. Godsstråket genom Bergslagen samt Norra stambanan. Till nyinvigningarna hör Svealandsbanan, som binder samman Stockholm med städerna och regionerna söder om Mälaren. Investeringarna i Svealandsbanan omfattar 70 km enkelspår för hastighetsstandard 200 km/tim, upprustning av befintligt enkelspår till 160 km/tim och med nya el- och signalsystem samt cirka 50 broar och 7 tunnlar.

Färdigställandet av Mäljarbanan är i sitt slutskede. Detta innebär att ”ringen runt Mälaren” snart kommer att slutas. När investeringsarbetena på Mäljarbanan är avslutade skall den totala restiden Stockholm – Örebro understiga två timmar. Utbyggnaden av Mäljarbanan finansieras delvis genom Mäljarbanan Intressenter AB (MIAB), som ägs av kommunerna längs banan. Under våren 1998 träffade staten och MIAB en överenskommelse om ytterligare investeringar på Mäljarbanan och Svealandsbanan. Avsikten är att minska störningskänsligheten för persontågstrafiken genom ökad kapacitet och hastighet på banorna. Regeringen godkände överenskommelsen juni 1998.

Botniabanan

I slutet av 1997 undertecknades avtalet om Botniabanan. Byggandet av banan är av väsentlig regionalpolitisk betydelse och enligt avtalet skall den drygt 190 kilometer långa järnvägen vara klar för trafik år 2006. Avtalet godkändes i juni 1998 av regeringen och innebär att ett särskilt

projektbolag, Botniabanan AB, ägt av staten till 91 procent och av berörda kommuner till 9 procent får ansvaret för att finansiera, projektera, upphandla, bygga och hyra ut Botniabanan. Finansieringen skall ske på den allmänna kapitalmarknaden. Byggstart för den första etappen – mellan Örnsköldsvik och Husum – är planerad till sommaren 1999. Investeringskostnaden för järnvägen är beräknad till 8 200 miljoner kronor. En ny kostnadsberäkning skall göras under våren 1999. Om kalkylen då pekar mot högre kostnader krävs ytterligare överväganden innan bygget kan starta.

Inlandsbanan

Riksdagen har i slutet av 1997 beslutat om att ett statligt bidrag skall utgå till driften av Inlandsbanan. Regeringen anser att de regionala och kulturhistoriska värdena är betydande vad gäller verksamhet som är förknippad med banan och den samlade kulturmiljö som Inlandsbanan utgör. I sysselsättningshänseende är verksamheten vid Inlandsbanan av mycket stor betydelse för möjligheterna att i berörda kommuner nå de mål som lagts fast för regionalpolitiken. Inlandsbanan sträcker sig över ett vidsträckt skogsområde med råvara inte bara för traditionell skogsindustri utan också för biobränsle och torv. Bidraget till Inlandsbanan är avsett att stödja godstrafiken och skall utgå tills vidare. Stödet uppgår till 50 miljoner kronor per år fr.o.m. den 1 maj 1998 och skall omprövas årligen och beräknas utifrån bl.a. trafikbelastning och behovet av underhållsinsatser.

Stockholm

Överläggningar mellan staten och företrädare för Stockholmsregionen resulterade i december 1997 i en överenskommelse om förstärkning av järnvägskapaciteten mellan Årsta och Stockholm Södra – inklusive en ny dubbelspårig järnvägsbro – samt en omedelbar byggstart av de avbrutna arbetena på Södra Länken. Överenskommelsen har godkänts av riksdagen. Regeringen beslutade den 11 juni 1998 att ge Banverket och Vägverket i uppdrag att utreda de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för alternativa åtgärder i centrala Stockholm för att erhålla en ökad kapacitet för järnvägstrafiken och förbättrade förutsättningar för kollektivtrafiken. Utredningen skall ske med medverkan från Stockholms kommun. I arbetet skall en vägtunnel som ersätter Centralbron särskilt studeras. Alternativet med ett tredje spår i ytläge förutsätter en sådan åtgärd samt att möjligheterna i detta sammanhang tas till vara att förbättra miljön och göra de kulturhistoriska värdena mer tillgängliga i området kring Gamla stan.

Göteborg

Överläggningar mellan staten och företrädare för Göteborgsregionen resulterade den 23 mars 1998 i en ny överenskommelse om investeringar i Göteborgsregionens transportinfrastruktur. Den nya överenskommelsen omfattar bl.a. investeringar i miljöförbättrande åtgärder, en ny Götaled samt förbättrad kollektivtrafik och innebär en samfinansiering av vissa

angivna projekt samt att staten tar planerings- och genomförandeansvaret för vissa projekt på det nationella vägnätet. Den överenskomna finansieringen innebär att staten ansvarar för 75 procent och regionen eller enskilda kommuner för 25 procent av kostnaderna för projekten i ett samfinansierat investeringsprogram. Totalkostnaden uppskattas till 4 200 miljoner kronor i prisnivå januari 1998.

Åtgärd K 97:3 Driva miljöfrågor inom vägtrafikens, järnvägens, sjö- respektive luftfartens områden internationellt

I september 1997 antog den internationella sjöfartsorganisationen IMO det s.k. luftföroreningsannexet till konventionen för förhindrande av utsläpp från fartyg (MARPOL 73/78). Annexet innehåller regler som begränsar utsläpp av bl.a. svavel och kväveoxider. För Östersjöområdet gäller krav på särskilt låga utsläppsnivåer av svavel. Sverige undertecknade protokollet i maj 1998. Sverige driver tillsammans med övriga Nordsjöländer aktivt frågan om att minska fartygens svavelutsläpp även på Nordsjön, dels inom ramen för IMO, men i avvaktan på ett internationellt regelverk dels också inom EU.

Vid Helsingforskommissionens (HELCOM) ministermöte i mars 1998 verkade Sverige framgångsrikt för antagandet av åtta rekommendationer som syftar till att begränsa sjöfartens miljöpåverkan i Östersjön. Detta innebär bl.a. att ilandlämnande av fartygsgenererat avfall görs obligatoriskt samt att ingen särskild avgift skall utgå vid omhändertagande av avfall.

Arbete pågår också med att internationellt verka för skärpta miljönormer för nya flygplanstyper, bl.a. inom den europeiska civila luftfartskonferensen (ECAC) och FN:s luftfartsorganisation (ICAO) i vilka Sverige deltar genom Luftfartsverket och genom EU. Bl.a. pågår i ECAC ett arbete för ett förbud mot nyregistrering av de mest bullrande flygplanen. Inom ICAO slutbehandlades ett förslag avseende skärpning av utsläppsnormer för kväve för nya jetmotorer i april 1998. Ytterligare skärpning av normerna skall eftersträvas från svensk sida.

Åtgärd K 97:4 Stimulera åtgärder som ökar kollektivtrafikens tillgänglighet

I det transportpolitiska beslutet framhålls ett tillgängligt transportsystem som ett av målen. Ett område som särskilt utpekats är tillgängligheten till kollektivtrafiken för funktionshindrade personer.

I och med riksdagens beslut om propositionen Infrastrukturinriktning för framtida transporter (prop. 1996/97:53, bet. 1996/97:TU7, rskr. 1996/97:174) samt propositionen Mer tillgänglig kollektivtrafik (1996/97:115, bet. 1997/98:TU3, rskr. 1997/98:10) har trafikhuvudmännen fått förutsättningar att snabbt ta ytterligare steg i riktning mot en fullständig anpassning av den lokala och regionala kollektivtrafiken till funktionshindrades behov. Besluten inkluderar statliga bidrag inom en ram på 1,5 miljarder kronor för perioden 1998–2002.

Enligt beslutet skall även en ny myndighet, Rikstrafiken, inrättas för att utveckla den interregionala kollektivtrafiken.

Även ett nytt råd knyts till regeringen för att belysa olika jämställdhetsfrågor i transport- och kommunikationspolitiken. Fördelning av resurser och tillgänglighet för olika befolkningsgrupper är viktiga frågor för detta råd att belysa.

Åtgärd K 97:5 Främja utvecklingen och användningen av informationsteknik och transportinformatik

Vägverket fick i maj 1995 i uppdrag att planera och genomföra ett program för väginformatik. Informationsteknik inom transportsektorn kan medföra ett effektivare utnyttjande av transportsystemet, vilket i sin tur innebär ökad framkomlighet, förbättrad trafiksäkerhet och minskade miljöstörnningar. Vägverket avser att slutredovisa uppdraget i slutet av 1998.

Åtgärd K 97:6 Ytterligare differentiera flygets landningsavgifter med avseende på buller och utsläpp till luft

Luftfartsverket har infört ett system med kolväte- och kväveutsläppsrelaterade landningsavgifter från den 1 januari 1998. Samtidigt ökades differentieringsgraden avseende buller. Ett nytt system för bullerklassificering skall utarbetas under 1998.

Åtgärd K 97:7 Vidta bullerskyddsåtgärder i bostäder vid flygplatser

Regeringen har uppdragit åt bl.a. Luftfartsverket att senast till år 2003 genomföra den första etappen av åtgärdsprogrammet mot buller i befintlig bebyggelse. Därutöver skall bl.a. Luftfartsverket senast den 1 november 1998 redovisa vilka ytterligare åtgärder som kan genomföras under perioden 1998–2007 i avsikt att påskynda arbetet med att uppfylla de riktvärden för buller som riksdagen har godkänt. Kostnaden för den första etappen har för Luftfartsverkets del beräknats uppgå till ca 100 miljoner kronor.

Åtgärd K 97:8 Miljödifferenziera sjöfartsavgifter för att minska sjöfartens utsläpp

Miljödifferenzierade sjöfartsavgifter introducerades från och med den 1 januari 1998. Hittills har drygt 1000 fartyg ansökt om certifikat som visar att man använder lågsvavligt bränsle. Regeringen avser att uppdra åt Sjöfartsverket att utvärdera miljödifferenzieringen och att komma med eventuella förslag till förbättringar.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd K 98:1 Utarbeta miljö- och trafiksäkerhetsprogram

I det transportpolitiska beslutet redovisas ett nytt övergripande transportpolitiskt mål och fem delmål, bl.a. för en god miljö och säker trafik. Vidare redovisar regeringen strategier för hur ett ekologiskt hållbart och säkert transportsystem skall kunna uppnås. Det är av stor vikt att arbetet för en säker trafik och god miljö samordnas, dels för att utnyttja de

samordnings- och effektivitetsvinster som i många fall finns mellan de två verksamhetsgrenarna, dels för att så tidigt som möjligt motverka eventuella målkonflikter. Regeringen har givit Vägverket i uppdrag att i samråd med Rikspolisstyrelsen, Naturvårdsverket och Svenska Kommunförbundet, utarbeta en nationell miljö- och trafiksäkerhetsstrategi för vägtransportsystemet fram till år 2007. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 oktober 1999.

Åtgärd K 98:2 Översyn av möjligheterna att införa miljöstyrande vägavgifter.

En särskild utredare har tillkallats med uppdrag att lämna förslag till en lagstiftning för miljöstyrande vägavgifter i tätort. Utredaren skall med utgångspunkt från målet att avgiftssystemet skall styra vägtrafiken till gagn för miljö och framkomlighet analysera de konstitutionella förutsättningarna för ett miljöstyrande vägavgiftssystem, lämna förslag till en generell lagstiftning för miljöstyrande vägavgifter och lämna förslag till hur den generella lagstiftningen kan kompletteras med särskilda regler för miljöstyrande vägavgifter i en enskild ort. Uppdraget skall redovisas senast den 1 februari 1999.

Åtgärd K 98:3 Utveckla konkreta och uppföljningsbara etappmål för inträngs- och barriäreffekter. Uppföljning av hur strategiska miljöbedömningar använts i infrastrukturplaneringen.

I den transportpolitiska propositionen redogör regeringen bl.a. för de strategier som är nödvändiga för att uppnå det transportpolitiska målet om en god miljö. Bland annat fäster regeringen stort avseende vid att arbetet med utveckling av strategiska miljöbedömningar fortsätter. Sådana miljöbedömningar utgör ett viktigt verktyg för uppföljning av regionala och nationella mål i infrastrukturplaneringen.

Det samhällsekonomiska synsättet vid planering av åtgärder inom transportsystemet bör omfatta bedömningar av samtliga effekter som har transportpolitisk betydelse. Värderingen av effekter som inte kan vägas in i nyttokostnads kalkyler bör åskådliggöras på annat sätt. Regeringen avser att med utgångspunkt från de vunna erfarenheterna intensifiera insatserna till nästa planeringsomgång inom bl.a. strategiska miljö-bedömningar.

Åtgärd K 98:4 Ökade insatser för miljöanpassade transporter

I det transportpolitiska beslutet anges att Kommunikationsforskningsberedningens anslag skall förstärkas med 20 miljoner kronor från år 1999 för att möjliggöra fortsatta insatser i form av systemdemonstrationer av miljöanpassade transporter, forskning om förutsättningarna att ställa om transporter och kommunikationer till en bättre hushållning med energi- och naturresurser samt uppföljning av erfarenheterna från de pilotprojekt som beredningen medfinansierar.

Åtgärd K 98:5. Ett samordnat och effektivt godstransportsystem.

I det transportpolitiska beslutet redogör regeringen för sin syn på gods-transportfrågorna. Regeringen förordar i propositionen att en trafikslags-

övergripande godstransportstrategi bör utvecklas och att en särskild godstransportdelegation (dir. 1998:51) därför skall inrättas. Delegationens uppgift skall vara att öka samverkan mellan godstransportsystemets aktörer och staten samt att förtydliga statens roll i detta system. Delegationen skall följa utvecklingen på godsområdet samt utveckla ett trafikslagsövergripande synsätt med syftet att effektivisera godstransportsystemet och göra det säkert och ekologiskt hållbart. Uppdraget skall vara avslutat senast den 30 juni 2001.

Åtgärd K 98:6 Genomförande av EU-strategin från toppmötet i Cardiff 1998 inom transportsektorn

Vid toppmötet i Cardiff den 15-16 juni 1998, enades Europeiska rådet kring slutsatser om att miljöhänsyn bör integreras i unionens samtliga verksamhetsområden. Efterföljande dag hölls ett gemensamt transport- och miljöråd där man enades om gemensamma slutsatser från det informella gemensamma transport/miljömötet i Chester den 24-26 april 1998.

Att miljöfrågorna integreras i transportpolitiken och att representanter för miljöministerier och transportministerier deltagit i att ta fram gemensamma slutsatser är att betrakta som en framgång. I slutsatserna slår man fast konceptet om hållbara miljöhänsyn i transportpolitiken. Medlemsstaterna uppmanas bl.a. genomföra nationella och lokala strategier för att komma till rätta med miljöproblemen som orsakas av transporter. Kommissionen skall enligt slutsatserna genomföra vissa preciserade åtgärder och i övrigt arbeta med att utforma strategier för att åstadkomma ett hållbart transportsystem. Rådet åtar sig att på olika sätt fortsätta arbetet med att införa hållbara miljöhänsyn i transportpolitiken. Rådet skall i december 1998 lämna lägesrapport till toppmötet i Wien om sitt arbete.

4.6 Finansdepartementets verksamhetsområde

Inom Finansdepartementets verksamhetsområde läggs tonvikten bl.a. på skatter och utveckling av miljöräkenskaper. Skatter kan i många fall utgöra kostnadseffektiva instrument för att bidra till en hållbar utveckling. För att nå en ökad förståelse av vad som krävs för en hållbar utveckling kan arbetet med miljöräkenskaper, där både utsläpp och naturresurser beaktas, vara värdefullt.

Åtgärden om att miljöanpassa offentlig upphandling som angavs i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet beskrivs under Miljödepartementets verksamhetsområde.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd Fi 97:1 Ändra i verksförordningen (1995:1322) så att det i den ställs krav på hänsyn till ekologiskt hållbar utveckling.

Åtgärden är genomförd. 7 § verksförordningen (1995:1322) har ändrats så att myndighetens chef skall beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller en ekologiskt hållbar utveckling. Myndighetens chef ansvarar enligt 6 § samma förordning för myndighetens verksamhet.

Åtgärd Fi 97:2 och 3 Successivt öka skattesystemets miljöstyrande effekt. Ekonomiska styrmedel ses över. Områden som analyseras för närvarande är bl.a. vägskatterna och energiområdet.

Trafikbeskattningsutredningen har lämnat delbetänkandet Bilen, miljön och säkerheten (SOU 1997:126). Utredningen har fått tilläggsdirektiv (dir. 1998:7) och utredningstiden har förlängts till den 30 oktober 1998. En översyn av energibeskattningen pågår och beräknas vara färdig vid årsskiftet 1998/99. Innan en proposition om avfallsskatt kan överlämnas till riksdagen skall förslaget godkännas av EG-kommissionen, som för närvarande granskar om förslaget är förenligt med statsstödsreglerna i artikel 92–94 i Romfördraget. Regeringsbeslut om anmälan till kommissionen fattades i april 1998. En lag om skatt på avfall beräknas kunna träda i kraft den 1 juli 1999.

Åtgärd Fi 97:4 Fortsätta utveckla och använda miljöräkenskaper. Bland annat använda miljöräkenskaper i Långtidsutredningen 1999.

Arbete med miljöräkenskaper pågår vid Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Naturvårdsverket. De tre myndigheterna har ett nära samarbete och presenterar resultaten i en gemensam rapportserie. Arbetet skall vidga förståelsen för sambandet mellan ekonomi och miljö genom att miljöstatistik utformas så att den kan hänföras till olika verksamheter (i enlighet med Nationalräkenskapernas uppbyggnad) och genom att indikatorer för hållbar utveckling tas fram. Miljöräkenskaperna kommer att utgöra en grund i en miljöbilaga i Lång-tidsutredningen 1999. Långtidsutredningen har utkommit med jämna mellanrum sedan 1948. Utredningen utarbetas vid Finansdepartementet utan fastställda direktiv från regeringen. Syftet är att ta fram ett underlag för ekonomisk politik genom att göra en bred genomgång av den svenska ekonomins struktur, problem och möjligheter. En av uppgifterna är att göra makroekonomiska bedömningar av utvecklingen på längre sikt.

Åtgärd Fi 97:5 Beakta miljöhänsyn vid placering av medel inom Allmänna Pensionsfonden och premiereservsystemet utan att göra avkall på de försäkrades intresse av god avkastning.

När sjuätte fondstyrelsen inom Allmänna pensionsfonden infördes år 1996 konstaterade regeringen att miljöargument i allt större utsträckning blir en konkurrensfaktor för företagen. Regeringen fann därför att det inom ramen för de grundläggande kraven på långsiktigt hög avkastning och tillfredsställande riskspridning bör vara väl motiverat för sjuätte

fondstyrelsen, liksom för övriga fondstyrelser inom Allmänna pensionsfonden, att ta miljörelaterade hänsyn vid sina placeringar.

Riksdagen har nyligen beslutat om ett reformerat system för inkomstgrundad ålderspension (prop. 1997/98:151, bet. 1997/98:SfU13). Som en del i den reformerade allmänna ålderspensioneringen finns bl.a. ett premiereservsystem. I detta system skall medel motsvarande intjänade pensionsrätter förvaltas i fristående värdepappersfonder, som väljs av de försäkrade. För sådana försäkrade som inte gör något eget val skall medlen förvaltas i en ny sjunde AP-fondstyrelse. En fempartigrupp har inlett överläggningar om AP-fondens framtida placeringsregler i ljuset av pensionsreformen. Ett ställningstagande eftersträvas under hösten 1998 med sikte på att genomföra nya regler som träder i kraft i januari år 2000.

De försäkrades intresse av långsiktigt hög avkastning och tillfredsställande riskspridning är ett grundläggande krav i Premiesparfonden. Utan att åsidosätta dessa primära krav bör även strävanden efter en ekologiskt hållbar utveckling kunna beaktas i placeringsverksamheten.

Åtgärd Fi 97:6 Ekologiskt hållbar inriktning vid förvaltning av statliga fastigheter

Statens fastighetsverk förvaltar 1,6 miljoner kvadratmeter lokaler och har upprättat en miljöledningsplan som beskriver det långsiktiga miljöarbetet inom verket. Planens uppläggning ansluter till det internationella miljöledningssystemet ISO 14001.

4.7 Utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Utbildning som ger kunskaper i meningen fakta, färdighet, förståelse och förtroget är avgörande för att främja hållbar utveckling och förbättra människors förmåga att lösa miljö- och utvecklingsfrågor. Utbildningsdepartementet verkar bl.a. för att stärka miljöundervisningens roll i skolan genom att skapa utrymme för undervisning om miljö och livsstilsfrågor. Genom ett förändrat och gränsöverskridande arbetssätt kan miljöfrågorna komma in i alla skolans ämnen. Statens skolverk är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1). Högskolan har också en betydelsefull roll genom att erbjuda kvalificerad utbildning och utföra forskning. Även folkbildningsinsatser är viktiga för att med bredd nå ut med kunskap som är nödvändig för omställningsarbetet.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd U 97:1 Införa miljöskolor

Regeringen har i september 1998 utfärdat en förordning om utmärkelsen Miljöskola (SKOLFS1998:122). Enligt förordningen får Statens skolverk tilldela förskolor, skolor inom det offentliga skolväsendet samt fristående skolor och riksinternatskolor utmärkelsen Miljöskola. För att få utmärkel-

sen krävs att elever och personal i skolan gemensamt arbetar för att undervisningen och verksamhet i övrigt skall vara inriktad mot ett ekologiskt hållbart samhälle. Skolan skall också arbeta för att alla individer i skolan kommer till insikt om vikten av en god arbetsmiljö samt hälso- och friskvård. Skolan skall vidare uppfylla de ytterligare villkor i fråga om verksamhet, arbetsmiljö, hälsoarbete och fysisk miljö som Statens skolverk föreskriver för varje skolform.

Underlag för kriterierna för Miljöskolor har utarbetats av Statens skolverk enligt ett regeringsuppdrag som redovisades i augusti 1998. Det skall vara frivilligt att arbeta för utmärkelsen. Målet är dock att den övervägande majoriteten av alla skolor i Sverige skall uppfylla kriterierna och få kallas miljöskolor.

Åtgärd U 97:2 Förstärka miljöundervisningen på gymnasieskolan bl.a. genom ett nytt tekniskt program och flexiblare ämnesstruktur

Inom utbildningsdepartementet har en arbetsgrupp utarbetat ett förslag om en fortsatt utveckling av gymnasieskolan. Arbetsgruppen har lämnat rapporten Gymnasieskola i ständig utveckling (Ds 1997:78). Propositionen Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet (prop. 1997/98:169) bygger huvudsakligen på förslagen i rapporten och innehåller förslag bl.a. om införande av ett tekniskt program som syftar till att bredda utbudet inom den naturvetenskapliga och tekniska sektorn t.ex. områden som data, miljö, biokemi och elektronik. Regeringen har i juli 1998 utfärdat förordning (1998:974) om försöksverksamhet i gymnasieskolan med ett nytt nationellt program, teknikprogrammet. Vad gäller frågan om kärnämnenas innehåll och struktur behöver ytterligare beredning ske. Därför lämnas inget genomgripande förändringsförslag utöver det att ämnet Idrott och hälsa utökas på alla program. Detta ämne skall bl.a. ge eleverna kunskaper om hur den egna kroppen fungerar och öka medvetenheten om livsstilens betydelse för hälsa och miljö.

Åtgärd U 97:3 Underlätta för kompetensutveckling av lärare inom miljö, natur och teknik

Ökningen av det allmänna statsbidraget till kommunerna underlättar för kommunerna att satsa på kompetensutveckling av lärare inom miljö, natur och teknik. Skolverket har givits i uppdrag att bedöma om och hur kommunerna fullgör sin uppgift att tillse att fortbildning planeras och anordnas för lärare. Uppdraget skall redovisas i oktober 1998.

Åtgärd U 97:4 Beakta ekologisk hållbarhet i det reformarbete som pågår för att integrera verksamheterna i förskola och skola.

Miljöperspektivet är ett av de fyra perspektiv som skall genomsyra undervisningen i skolan enligt den nuvarande läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94). Regeringen har, i enlighet med förslagen i prop. 1997/98:94, bet. 1997/98:UbU18, rskr. 1997/98:2360 beslutat ändring av Lpo94 till att även omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. I samband därmed har under skolans uppdrag understrukits att genom ett miljöperspektiv får eleverna möjligheter både att ta ansvar för den miljö

de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen skall belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.

I propositionen Läroplan för förskolan (prop. 1997/98:93) strök regeringen under förskolans roll när det gäller grundläggande kunskaper om naturen och barns förståelse för allt liv. Regeringen har därefter fastställt en läroplan för förskolan (Lpfö98) där förskolans uppgift anges vara bl.a. att lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro skall präglade förskolans verksamhet. Förskolan skall medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och samhälle och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp. Verksamheten skall hjälpa barnen att förstå hur vardagsliv och arbete kan utformas så att det bidrar till en bättre miljö både i nutid och i framtid. Den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i kulturens mångfald.

Stor vikt bör läggas på att ge barnen positiva förebilder och exempel på hur de själva kan påverka miljöfrågorna.

Åtgärd U 97:5 Påbörja arbetet vid universitet och högskolor med att införa miljöledningssystem under 1998

Lunds och Stockholms universitet ingick 1997 som pilotmyndigheter i projektet att införa miljöledningssystem i statlig förvaltning. Ytterligare åtta universitet/högskolor samt Forskningsrådsnämnden har anslutit sig under år 1998.

Åtgärd U 97:6 Ha som mål vid universitet och högskolor att miljö- och resursfrågorna behandlas i utbildningarna i sådan omfattning och med sådan inriktning som motiveras av den verksamhet utbildningen förbereder för

I Budgetpropositionen för 1998 framhålls att universitet och högskolor bör ha som mål att behandla miljöfrågorna i sina utbildningar i sådan omfattning och med sådan inriktning som motiveras av den verksamhet utbildningen förbereder för. Samtidigt betonas den långt gångna decentraliseringen inom den högre utbildningen, vilken är än mer markerad inom forskningen. Integreringen av miljöhänsyn och resurshushållning i universitetens och högskolornas verksamhet bör därför inte i första hand ske genom utfärdande av lagar och förordningar utan bäras upp och drivas framåt av lärosätets studenter, lärare, forskare och anställda. Vidare ges i propositionen en rad exempel på inledda eller planerade verksamheter med sådan inriktning.

Regeringen förutser att införande av miljöledningssystem vid högskolorna, som även innefattar i vad mån de olika utbildningarna beaktar hållbar utveckling, kommer att fästa fokus på och medföra en positiv utveckling i detta avseende.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd U 98:1 Identifiera forskningsbehov utgående från de åtgärder som krävs för omställningen mot en hållbar utveckling

Regeringen har uppdragit åt Forskningsrådsnämnden att, i samverkan med Naturvårdsverket, utveckla och konkretisera det svenska programmet för forskning till stöd för en hållbar utveckling. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 november 1998.

Åtgärd U 98:2 Fortsätta arbetet med att ge miljöforskning en viktig roll inom EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling

Sverige verkar för att miljöforskning och stöd för en hållbar utveckling skall ges en ökad betydelse i EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling.

Åtgärd U 98:3 Fortsatt verka för ökade folkbildningsinsatser inom ramen för de lokala investeringsprogrammen och en hållbar ekologisk utveckling

Vid ansökan om statligt stöd för lokala investeringsprogram skall kommunerna beskriva pågående och kommande arbete avseende ekologisk hållbarhet. Förekomsten av och innehållet i folkbildnings- och utbildningsinsatser skall bl.a. redovisas i kommunernas ansökningar. För att förverkliga visionen om en ekologisk hållbarhet krävs förändrade beteenden hos individer. Här behövs ett långsiktigt folkbildningsarbete i klassisk mening, där ökade kunskaper leder till engagemang och förändring både av människors beteende och samhälleliga beslut. Folkbildningen, särskilt studieförbunden, har därför en särskild betydelse i arbetet för att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle. Regeringen förespråkar därför att folkbildningen via kommunerna skall få del av det statliga stödet till de lokala investeringsprogrammen och därigenom kunna bidra till att skapa förutsättningar för en ekologiskt hållbar utveckling.

Åtgärd U 98:4 Införa bestämmelse i högskolelagen om främjande av demokratin och studenternas engagemang

Regeringen avser att senare föreslå riksdagen att i högskolelagen införa en bestämmelse om att demokratins idéer skall vara vägledande för verksamheten vid universitet och högskolor.

Åtgärd U 98:5 Införa ett nationellt program, Lärandets verktyg, för IT i skolan

Under en treårsperiod, 1999–2001, kommer regeringen att satsa 1,5 miljarder kronor för att förstärka undervisningen med stöd av informationsteknik. Denna teknik kan bl.a. bidra till att utveckla undervisningen och nya roller för elever och lärare. Genom IT vidgas skolans klassrum. Undervisningen kan utvecklas till ett mer elevaktivt arbetsätt och ett förnyat pedagogiskt förhållningssätt. Därigenom ökar

också möjligheterna för elevernas aktiva ställningstaganden och handlingförmåga i arbetet för ett hållbart samhälle.

4.8 Jordbruksdepartementets verksamhetsområde

I propositionen Hållbart fiske och jordbruk (prop. 1997/98:2, bet. 1997/98:JoU9, rskr. 1997/98:116) har regeringen redovisat bedömningar och förslag till åtgärder för ett ekologiskt hållbart jordbruk och fiske. Regeringen har under våren 1998 även lämnat en proposition till riksdagen om Riktlinjer för Sveriges arbete med jordbruks- och livsmedelspolitiken inom Europeiska unionen (prop. 1997/98:142). En utgångspunkt för Sveriges ställningstagande är att den gemensamma jordbruks- och livsmedelspolitiken i ökad utsträckning skall baseras på miljö- och konsumenthänsyn.

Regeringen har avsatt 5,4 miljarder kronor för perioden 1998–2000 till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde förväntas viktiga projekt genomföras under kommande år för att förbättra cirkulationen av växtnäringsämnen i ett kretslopp samt åtgärder som förstärker den biologiska mångfalden.

Ett ekologiskt hållbart jordbruk är resursbevarande, miljöanpassat och etiskt godtagbart. Ett grundläggande krav för ett ekologiskt hållbart produktionssystem inom jordbruket är att det framtida handlingsutrymmet bibehålls. Ett jordbruk som bidrar till bevarande av naturresurserna, främjar positiva effekter på miljön och minimerar jordbrukets negativa miljöeffekter innebär att framtida generationer kommer att ha bättre förutsättningar och valmöjligheter att utforma ett samhälle med god livskvalitet. Jordbruket skall även vara etiskt godtagbart.

Ett hållbart fiske är resursbevarande, långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt. Två av åtgärderna som beskrevs i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet innebar att Sverige skall arbeta för en förändring av den gemensamma fiskepolitiken i syfte att uppnå ett hållbart fiske och att försiktighetsprincipen skall tillämpas för att nå ett uthålligt fiske. Detta skall uppnås genom att försiktighetsprincipen aktivt tillämpas, att miljöaspekter integreras och att ekologiska krav beaktas. De grundläggande principerna tillämpas, dvs. att miljöaspekter integreras och att ekologiska krav beaktas i fiskepolitiken samt att resursutnyttjandet inte överskrider ekosystemets produktionsförmåga. Sverige driver dessa frågor nationellt och internationellt. Genom att skapa ett hållbart fiske ges framtida generationer goda förutsättningar att utveckla fiskerinäringen som en del av ett framtida samhälle med god livskvalitet.

Regeringen anser att grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete är ett kontinuerligt arbete inom såväl jordbruksnäringen som fiskerinäringen för att förstärka dess ansvar för miljön. Jordbruksverket och Fiskeriverket tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1). Myndigheterna har också fått regeringens uppdrag att utarbeta förslag till delmål och åtgärder som bidrar till att uppnå de

miljökvalitetsmål som föreslås i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) och som faller inom deras ansvarsområden.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd Jo 97:1 Arbeta för en förändring av EU:s gemensamma jordbrukspolitik i mer miljöanpassad riktning

Den gemensamma jordbruks- och livsmedelspolitiken måste förändras för att skapa förutsättningar att utveckla långsiktigt hållbara produktionssystem (prop. 1997/98:142). Jordbruksproduktionen bidrar till såväl positiva som negativa miljöeffekter. Den gemensamma jordbrukspolitik har en viktig uppgift i att påverka produktionen i riktning mot en ekologiskt hållbar utveckling. Den nuvarande gemensamma politiken är inte utformad för att ta detta ansvar och speglar inte det ökade konsument- och samhällsintresset för en miljöanpassad produktion. Regeringen föreslår tre övergripande mål för jordbruks- och livsmedelspolitiken inom EU. Produktionen skall styras av konsumenternas efterfrågan. Den skall även vara såväl ekologiskt som ekonomiskt hållbar på lång sikt. EU skall dessutom medverka till global livsmedelssäkerhet. Regeringen anser att EG-kommissionens förslag genom Agenda 2000 bl.a. avseende ökade insatser för miljöförbättrande åtgärder innebär ett steg i rätt riktning. Det är dock inte tillräckligt långtgående.

Åtgärd Jo 97:2 Vidareutveckling av miljöersättningsprogrammet för jordbruket

Ramen för jordbrukets miljöersättningsprogram, genom vilket lantbrukare kan få ersättning för genomförda miljöåtaganden, har från och med 1998 utökats med 700 miljoner kronor per år. Detta innebär att hela den kostnadsram på totalt 2 800 miljoner kronor per år som Sverige erhöll vid medlemsskapsförhandlingarna utnyttjas. I propositionen Hållbart fiske och jordbruk redogörs bl.a. för det utökade programmets innehåll. Riksdagen och EG-kommissionen har godkänt regeringens förslag och flertalet förändringar implementeras under 1998. Ett nytt miljöstöd för bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet har överlämnats till EG-kommissionen. Det nuvarande miljöprogrammet löper fram till år 2001. Regeringen har tillsatt en utredare med uppgift att lämna förslag till fortsatt inriktning för och innehållet i ett nytt svenskt miljöprogram för perioden 2001–2005.

Åtgärd Jo 97:3 Utforma ett åtgärdsprogram för bekämpningsmedelsanvändning 1997–2001

Riksdagen har godkänt inriktningen av regeringens förslag till bekämpningsmedelsprogram för åren 1997–2001 som presenterades i propositionen Hållbart fiske och jordbruk. Inriktningen är att hälso- och miljöriskerna vid användning av bekämpningsmedel i jordbruket och trädgårdsnäringen skall fortsätta att minska vilket skall uppnås med hjälp av en bredd av åtgärder och genom att riskerna i högre utsträckning än

tidigare kartläggs och kvantifieras. Under 1998 utgår medel till försöks- och utvecklingsverksamhet enligt regeringens förslag. Informations- och utbildningsinsatser till lantbrukare är av stor betydelse. Inom ramen för miljöprogrammet för jordbruket avsätts medel för utbildning, information och demonstrationsprojekt.

Åtgärd Jo 97:4 Främja ekologisk produktion

Jordbruksverket har utarbetat en aktionsplan för ekologisk produktion i syfte att nå riksdagens mål att 10 % av landets åkerareal bör vara ekologiskt odlad år 2000. Planen som behandlas i regeringens proposition Hållbart fiske och jordbruk lägger fast viktiga riktlinjer för det fortsatta arbetet. Den ekologiska produktionen främjas genom bl.a. ersättning till lantbrukare och medel för utbildning, information och demonstrationsprojekt inom ramen för miljöprogrammet, försöks- och utvecklingsprojekt, forskning samt marknadsstödjande åtgärder. Riksdagen och EG-kommissionen har godkänt regeringens förslag till en ny åtgärd inom miljöprogrammet under 1998 vars syfte är att främja ekologisk frukt- och bärödling. Regeringens bedömning är att förutsättningarna är goda för att uppnå riksdagens mål om 10 % ekologiskt odlad åkerareal till år 2000. Regeringen har givit Jordbruksverket i uppdrag att föreslå ett nytt mål för den ekologiska produktionen efter år 2000.

Åtgärd Jo 97:5 Minska växtnäringsförlusterna från jordbruket

Växtnäringsförluster genom kväveläckage och ammoniakavgång är ett av jordbrukets största miljöproblem. Miljömålen har ännu inte nåtts trots pågående arbete inom befintliga åtgärdsprogram. Regeringen har givit Statens jordbruksverk i uppdrag att utarbeta ett förstärkt åtgärdsprogram för att minska kväveläckaget från jordbruket. Likaså har regeringen givit verket i uppdrag att utarbeta ett förslag till mål för ammoniakförluster samt tillhörande åtgärdsprogram. Under 1998 utgår medel till försöks- och utvecklingsverksamhet enligt regeringens förslag. Informations- och utbildningsinsatser till lantbrukare är av stor betydelse. Inom ramen för miljöersättningsprogrammet för jordbruket avsätts medel för utbildning, information och demonstrationsprojekt.

Åtgärd Jo 97:6 Vidareutveckla aktionsplaner för bevarande av den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen

Aktionsplanen för bevarande av biologisk mångfald har i allt väsentligt genomförts inom ramen för jordbrukets miljöersättningsprogram. Det utökade miljöprogrammet innehåller dessutom ytterligare åtgärder för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen. Regeringen har givit SJV i uppdrag att utarbeta ett förslag till nationellt program för bevarande och långsiktigt nyttjande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Ett löpande uppföljnings- och utvärderingsarbete av den gemensamma jordbrukspolitikens miljöeffekter har påbörjats genom ett uppdrag till Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Riksantikvarieämbetet. Om det i detta arbete fram-

kommer att utvecklingen av miljösituationen påkallar ytterligare miljöåtgärder bör behovet av att vidareutveckla aktionsplanen övervägas.

Åtgärd Jo 97:7 Genomföra aktionsplan för biologisk mångfald på fiskets område

Fiskeriverket har på regeringens uppdrag utarbetat en aktionsplan för uppföljning av den biologiska mångfaldsplanen på fiskets område. Denna aktionsplan skall genomföras. De flesta åtgärderna skall följas upp inom en 3-årsperiod, men tidsperspektivet varierar för de 27 åtgärderna. Flertalet aktiviteter har påbörjats och medel har beviljats under 1998 för att genomföra aktionsplanen.

Åtgärd Jo 97:8 Förstärka fiskevården. En ökad satsning skall göras på förbättrad fiskevård främst i kustområdena och i de stora sjöarna

20 miljoner kr till fiskevården har beviljats från och med år 1998. Inom ramen för detta arbete skall insatser för bevarande av hotade arter och stammar, biotopåtgärder, bildande av fiskevårdsområden och skärpt fiskevårdstillsyn prioriteras. Dessutom har ytterligare 20 miljoner kr avsatts för år 1998 för fiskevårdande åtgärder inom ramen för arbetsmarknadspolitiska satsningar.

Åtgärd Jo 97:9 Följa upp aktionsplanen för Östersjölaxen

Aktionsplanen för biologisk mångfald på fiskets område bör genomföras. Den internationella aktionsplanen för östersjölaxen kommer att gälla under tidsperioden fram till år 2010. Mål finns angivna på kort och medellång sikt. Arbetsgrupper på nationell och internationell nivå arbetar med implementeringen av planen. Ett nationellt åtgärdsprogram som har tagits fram av Fiskeriverket har avrapporterats till regeringen.

Åtgärd Jo 97:10 Utveckla Nordsjösamarbetet på fiskeområdet

En nationell uppföljning kommer att slutföras till nästa Nordsjökonferens. I uppföljningsarbetet ingår bl.a. att vidareutveckla den s.k. ekosystemansatsen inom fiskets område. Inom den Nordatlantiska laxorganisationen har ett arbete med en långsiktig aktionsplan för atlantlaxen inletts.

Åtgärd Jo 97:11 Baltic 21

Arbetet med att ta fram en Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21 – är en viktig del i Sveriges strävanden att fördjupa och utvidga samarbetet mellan Östersjöregionens länder. Sverige har tagit på sig ett särskilt ansvar, s.k. lead-party, för jordbrukssektorn och har varit ansvarig för att en gemensam handlingsplan tas fram. Sverige har under våren 1998 även aktivt deltagit i arbetet med att utarbeta en sektorsrapport för fisket.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Jo 98:1 Energiskog

Odling av energiskog bidrar positivt till att minska växthusgaser, både genom att öka tillgången på förnybar energi och genom att under växtperioden binda koldioxid. År 1997 introducerades ett nationellt finansierat anläggningsstöd inom ramen för rådets förordning (EEG) nr 1765/92 av den 30 juni 1992 om upprättande av ett stödsystem till producenter av vissa jordbruksgrödor. Detta stöd har hittills endast utnyttjats marginellt, eftersom nyplanteringen av energiskog minskat kraftigt de senaste åren. För att stimulera lantbrukarnas intresse för energiskogsodling har regeringen i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) föreslagit riksdagen att medel under utgiftsområde 23 (anslag B12) även skall kunna utnyttjas för andra åtgärder, utöver anläggningsstöd för energiskog, i syfte att stimulera energiskogsodling.

Åtgärd Jo 98:2 En ny rennäringspolitik

Regeringen har tillkallat en kommitté med uppgift att bl.a. lämna förslag till en rennäringspolitik som ger underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftig rennäring. Uppdraget skall redovisas senast vid utgången av år 1999.

Åtgärd Jo 98:3 Integrering av miljöhänsyn i EU:s jordbrukspolitik

Sverige verkar för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU vars övergripande mål bl.a. är att främja en hållbar jordbruks- och livsmedelsproduktion. På svenskt initiativ beslöt toppmötet i Luxemburg i december 1997 att låta kommissionen ta fram ett förslag till hur miljöfrågorna skall integreras i EU:s sektorer. Vid toppmötet i Cardiff i juni 1998 beslutades att strategier för att integrera aspekter som rör miljö och hållbar utveckling skall utvecklas inom EU:s olika politikområden, däribland jordbrukssektorn. Detta arbete pågår för närvarande och en avrapportering kommer att ske i Wien under december 1998.

4.9 Arbetsmarknadsdepartementets område

Arbetsmarknadspolitiken bör utvecklas så att den förenar miljö- och sysselsättningsmål och samtidigt påskyndar omställningen till en ekologiskt hållbar utveckling. Regeringens olika satsningar i form av Östersjömiljarden, Kretsloppsmiljarden, Småföretagsmiljarden och de lokala investeringsprogrammen är steg mot ekologiskt hållbar utveckling där miljö- och sysselsättningsaspekterna ingår som integrerade delar.

Insatser som är angelägna ur både miljö- och sysselsättningsynpunkt görs bl.a. inom ramen för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. För närvarande är det främst inom åtgärden arbetslivsutveckling, ALU, som miljöinsatser bedrivs. Insatser görs i mindre omfattning även som beredskapsarbeten. Vanligt förekommande insatser är t.ex. projekt kring Agenda 21, miljöinformationsprojekt riktade till olika intressenter,

återvinnings- och källsorteringsprojekt samt projekt inom skogs-, landskaps-, vatten- och naturmiljövården. Det förekommer även miljöinriktade inslag inom arbetsmarknadsutbildningen.

Ett säkert och utvecklande arbetsliv med goda arbetsorganisationer som kännetecknas av arbetstagarnas delaktighet, liten risk för skador, kompetensutveckling och en långsiktig kunskapsuppbyggnad är en viktig förutsättning för en ekologiskt hållbar utveckling. Arbetsmarknadsverket och Arbetarskyddsstyrelsen tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd A 97:1 Utforma de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna så att de är förenliga med målen för ekologisk hållbarhet

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i februari 1998 till Arbetsmarknadsdepartementet redovisat ett regeringsuppdrag avseende ett förslag till en mer långsiktig strategi för hur den arbetsmarknadspolitiska verksamheten kan bidra till det ekologiskt uthålliga samhället. I förslaget anger AMS att en strävan bör vara att integrera det arbetsmarknadspolitiska miljöarbetet med det näringspolitiska och regionalpolitiska för att möjliggöra en anpassning efter regionala och lokala förutsättningar. I samband med ställningstaganden och beslut rörande olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder och insatser bör rutinmässigt miljöaspekter, utöver de arbetsmarknadspolitiska bedömningarna, vägas in.

Det förslag till strategi som AMS redovisar skall implementeras i Arbetsmarknadsverkets verksamhet inom en tvåårsperiod och innehåller ett antal förslag. Bl.a. föreslås samtlig personal i verket få en målgruppsanpassad utbildning i syfte att förankra visionen och ge var och en den kunskap och kompetens som krävs för att inom ramen för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten kunna bedöma och integrera de ekologiska aspekterna inom arbetsmarknadspolitiken. Vidare föreslås att varje länsarbetsnämnd i samband med verksamhetsplaneringen skall upprätta en konkret åtgärdsplan för att integrera insatser för ett ekologiskt hållbart Sverige med den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Detsamma föreslås göras av varje arbetsförmedling. Länsarbetsnämndernas planering för ett ekologiskt hållbart Sverige skall följas upp och redovisas till AMS.

Vidare framhåller regeringen i budgetpropositionen för år 1998 vikten av att rikta arbetsmarknadspolitiska åtgärder till de byggprojekt som nu genomförs inom ramen för satsningarna inom miljö- och energiområdet för ett ekologiskt hållbart Sverige.

Åtgärd A 97:2 Utveckla möjlighet till mer innovativa och framåtsyftande miljöinsatser inom ramen för EU:s strukturfonder

I regeringens proposition Regional tillväxt – för arbete och välfärd (prop. 1997/98:62) anges att de regional- och strukturpolitiska insatserna bör

medverka till en långsiktigt hållbar utveckling och miljöanpassning genom bl.a. utvecklade miljöbedömningar. Regeringen verkar inom EU för att kommissionens regelverk för nästa programperiod ger stöd för en sådan inriktning. Naturvårdsverket bedriver tillsammans med andra verk en metodutveckling i syfte att miljö- och hushållningsfrågorna på ett bättre sätt skall integreras i programmen för och i genomförandet av strukturfonderna i Sverige. Detta arbete bör intensifieras så att programmen i nästa period kan bidra till en ekologiskt hållbar utveckling.

Åtgärd A 97:3 Lyfta fram behovet av åtgärder för ett säkert och utvecklande arbetsliv som en del av helhetssynen på samhällsutvecklingen

Arbetslivsinstitutet har i april 1998 till Arbetsmarknadsdepartementet redovisat ett regeringsuppdrag avseende en inventering av de forsknings- och utbildningsinsatser som behövs för att belysa vilken påverkan åtgärder för att främja utvecklingen mot en förbättrad yttre miljö kan ha för arbetsmiljön inom olika branscher och yrkesgrupper. I institutets rapport Yttre miljöarbetets effekt på arbetsmiljön konstateras bl.a. att forskning och utbildning i detta ämne är ett eftersatt område. Vidare konstateras att de omfattande kunskaper och förhållningssätt som successivt har utarbetats inom arbetsmiljöområdet i ringa utsträckning har utnyttjats i arbetet med att förbättra den yttre miljön. I sitt fortsatta arbete avser institutet bl.a. att etablera en särskild samrådsgrupp bestående av representanter för olika myndigheter, organisationer och andra aktörer,

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd A 98:1 Lagstiftning som berör distansarbete

Regeringen har genom beslut i juni 1997 (dir. 1997:83) givit en särskild utredare i uppdrag att se över den lagstiftning som berör distansarbete. En utgångspunkt för utredarens arbete var att möjligheterna att arbeta på distans kan innebära stora fördelar för såväl enskilda individer som för näringslivet och samhället i form av ökad sysselsättning och tillväxt och samt en ekologiskt hållbar utveckling. Utredaren skall bl.a. belysa de konsekvenser olika former av distansarbete kan ha för arbetsförhållandena, den yttre miljön och i andra avseenden. Uppdraget redovisades i september 1998.

Åtgärd A 98:2 Kartläggning av den pågående omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle avseende arbetsmiljön

Regeringen gav i april 1998 Arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att i samråd med Naturvårdsverket kartlägga positiva och negativa effekter avseende arbetsmiljön av den pågående omställningen till ett ekologiskt hållbart Sverige. I uppdraget skulle bl.a. belysas på vilket sätt vidtagna åtgärder som rör det yttre miljöområdet har påverkat arbetsmiljöns beskaffenhet för olika grupper av sysselsatta. I uppdraget ingick även att föreslå eventuella övergripande åtgärder som krävs för att göra de arbeten som

pågår för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika samhällssektorer säkra och utvecklande.

Uppdraget redovisades i juni 1998. Av rapporten Kartläggning av effekter på arbetsmiljön som en följd av en ekologiskt hållbar utveckling framgår bl.a. att arbetsmiljön för de människor som deltar i att skapa ett ekologiskt hållbart Sverige ofta har kommit i andra hand. Ofta saknas kunskap om vilka hälsoeffekter som är förenade med verksamheten i de nya etableringar som snabbt uppstår inom t.ex. kretsloppsbranschen. Arbetsmiljön måste ingå som en naturlig del i arbetet med omställningen till ett ekologiskt hållbart Sverige. För detta krävs utbildning och information till en rad kategorier av nyckelpersoner. Ett tydliggörande av att begreppet miljö innefattar både yttre miljö och arbetsmiljö är nödvändigt. Detta måste genomsyra allt miljöarbete från myndighetsnivå ned till den enskilda arbetsplatsen.

I Arbetarskyddsstyrelsens rapport framhålls också att arbetsmiljökrav bör ingå vid all form av offentlig upphandling, vid miljöcertifiering och i miljöpolicydokument. Forskning om arbetsmiljörisker med nya material och processer som uppträder i kretsloppssamhället bör initieras och teknikutvecklingen stödjas.

4.10 Kulturdepartementets verksamhetsområde

Kulturella värderingar styr hur väsentliga delar av vår vardag organiseras. Kulturen utgör därmed en grund och en förutsättning för ett hållbart samhälle. Kultursektorn kan bidra till en ekologiskt hållbar utveckling genom sin mångfald av verksamheter med anknytning till frågor om samhällsutveckling och kulturella perspektiv. Riksantikvarieämbetet är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

En varsam förvaltning och ett framsynt tillvaratagande av vårt gemensamma kulturarv är en nödvändig utgångspunkt i arbetet för en hållbar utveckling. Kulturvärdena är intimt kopplade till natur- och miljövärden och upplevs av de flesta människor inte som skilda system utan som en gemensam och integrerad angelägenhet. Detta är allra tydligast för frågor som rör stadsmiljö och kulturlandskapet.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd Ku 97:1 Utveckla och stärka kulturmiljösektorn i arbetet för ett hållbart samhälle

Kulturmiljösektorn svarar för en viktig del i arbetet för ett hållbart samhälle. Riksantikvarieämbetet gavs i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) ett självständigt ansvar för uppföljning av de delar av de nya miljö kvalitetsmålen som berör kulturmiljön. För att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet beslutade kulturministrarna i Östersjöländerna i september 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp.

Riksantikvarieämbetet deltar i och samordnar detta arbete. Arbetsgruppen skall i september 1999 lämna förslag på en strategisk handlingsplan för Östersjöområdets gemensamma kulturarv.

Åtgärd Ku 97:2 Vidareutveckla byggnadsvårdens ekologiska delar

Riksantikvarieämbetet har tilldelats 3,4 miljoner kronor från den s.k. kretsloppsmiljarden för att värna gammal byggteknik. Utgångspunkten är att traditionellt byggda hus oftast är både miljövänliga och långlivade. När dagens hus skall förvaltas och renoveras är det också viktigt att värna kulturmiljön. Medlen skall användas till en materialguide för ekologisk byggnadsvård, till ett nätverk för entreprenörer som inriktat sig på byggnadsvård och till att starta ett samarbete mellan olika yrkesfack vid planering.

Regeringen har vidare givit Riksantikvarieämbetet ett huvudansvar för genomförandet av två projekt avseende hållbar byggnadsvård i Östersjöområdet. Projekten, som gäller Polen och Estland, har beviljats bidrag på sammanlagt 60 miljoner kronor ur Östersjömiljarden.

Åtgärd Ku 97:3 Främja god arkitektur och formgivning.

Regeringen har under våren förelagt riksdagen propositionen Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). I denna påtalas vikten av en god utformning av den fysiska miljön med utgångspunkt i människors behov av en tilltalande och stimulerande miljö. Vikten av att de offentliga aktörerna föregår med gott exempel poängteras särskilt och staten har här ett stort ansvar genom sin olika roller och styrmedel.

Arkitektur, formgivning och design med hög kvalitet innebär hushållning med såväl ekonomiska resurser som naturresurser. Hög kvalitet och god utformning ger byggnader och produkter med längre livslängd. För att åstadkomma arkitektur, formgivning och design med hög kvalitet krävs en sammanvägning av flera olika aspekter. Regeringen har framhållit betydelsen av att ekologiska aspekter tillgodoses, likväl som funktionella, tekniska, ekonomiska, sociala och estetiska. Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle kan förväntas få stora konsekvenser på det befintliga byggnadsbeståndet. Inom ramen för statens stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet har regeringen också markerat vikten av att de arkitektoniska kvaliteterna och kulturmiljövärden ges uppmärksamhet.

Åtgärd Ku 97:4 Genomföra särskilda satsningar med utgångspunkt i miljöfrågor och ekologi under Kulturhuvudstadsåret

Under 1998 är Stockholm Europas kulturhuvudstad. En del av de särskilda satsningar som genomförs under Kulturhuvudstadsåret har sin utgångspunkt i miljöfrågor och ekologi. Kulturhuvudstadsåret har därför ansökt om och beviljats medel från den s.k. Kretsloppsmiljarden. Gemensamt för många av verksamheterna som genomförs under kulturåret 1998 är det sektorsövergripande samarbetet. Några exempel på områden som behandlas på detta sätt är odling och kretslopp, konst-

hantverk och trädgårdar, ekologi och avfall, arkitektur och kulturhistoria samt stadens utveckling och sambanden mellan social och ekologisk hållbarhet.

Åtgärd Ku 97:5 Öka samverkan mellan kulturmiljövård och naturvård

I miljöpropositionen betonas betydelsen av en ökad samverkan mellan naturvården och kulturmiljösektorn. I den nya miljöbalken (prop. 1997/98:45, bet 1997/98:JoU20, rskr. 1997/98:278) finns bl.a. bestämmelser som rör natur- och kulturmiljön. I propositionen Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) anger regeringen att en helhetssyn på skogen natur- och kulturmiljövården är en förutsättning för att nå framgång i det fortsatta arbetet med att bevara och utveckla skogens miljövården samt att den administrativa hanteringen av skogens natur- och kulturmiljövården bör samordnas bättre. Regeringen har i regleringsbrevet för år 1997 tydligare samordnat Riksantikvarieämbetets och Naturvårdsverkets verksamhetsmål i syfte att verka för ett ökat samarbete mellan natur- och kulturmiljösektorerna. I regleringsbrev för år 1998 har därutöver införts ett gemensamt återrapporteringskrav angående resultat av samverkan mellan sektorerna.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Ku 98:1 Storstadens kulturmiljö och arkitektur

Våra storstäder har växt fram ur skilda historiska förutsättningar. Olika sociala, ekonomiska och ideologiska strukturer har bidragit till att ge städerna dess fysiska utformning, vilket gett karaktär och identitet åt stadsplaner och bebyggelse. Variationen i den successivt framvuxna bebyggelsen är värd att slå vakt om genom att vårda det gamla och verka för kvalitet i det nya som tillkommer. Inte minst viktigt vad gäller de förändringar städerna nu står inför i och med utvecklingen mot ett hållbart samhälle, vilket kan komma att påverka såväl infrastruktur som enskild bebyggelse. För att stärka arbetet med arkitektur och kulturmiljövården i storstäderna har regeringen i propositionen Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet (prop. 1997/98:165) föreslagit att 10 miljoner kronor om året avsätts för detta ändamål under de kommande tre åren. Insatserna handlar om att förbättra kulturmiljösektorns kunskapsunderlag och om investeringar i byggnadsprojekt där kulturhistoriska eller arkitektoniska värden tas till vara. Vidare föreslås en bred kampanj för de arkitekturpolitiska frågorna med avslutning i ett arkitekturår 2001.

4.11 Närings- och handelsdepartementets verksamhetsområde

Ett i alla avseenden hållbart näringsliv är en grundläggande förutsättning för bibehållet och utvecklat välstånd i Sverige. Ekologisk och ekonomisk

hållbarhet går hand i hand och handlar i allt väsentligt om hushållning med och ett effektivt utnyttjande av resurser.

Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), Sveriges geologiska undersökning och Skogsvårdsorganisationen tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1). Myndigheterna har också fått regeringens uppdrag att utarbeta förslag till delmål och åtgärder som bidrar till att uppnå de miljökvalitetsmål som föreslås i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) och som faller inom deras ansvarsområden.

Ett nytt energipolitiskt program, som omfattar 9 miljarder kronor under en sjuårsperiod, inrättades år 1997 (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Programmets huvudinriktning är en kraftfull, långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Målet är att under de närmaste 10–15 åren utveckla kommersiellt lönsam teknik för el- och värmeproduktion från förnybara energikällor och för energieffektivisering. Statens energimyndighet, som inrättades den 1 januari 1998, ansvarar för genomförandet av merparten av programmet.

De nordiska statsministrarna uttalade i en gemensam deklARATION i Bergen i Norge i juni 1997 sin avsikt att arbeta för en uthållig energiförsörjning i Östersjöregionen. De nordiska energiministerna fick i uppdrag att utreda förutsättningarna för en sådan utveckling. I maj 1998 överlämnade energiministerna en rapport till statsministrarna, i vilken bl.a. föreslås vidare samarbete mellan länderna när det gäller sammankoppling av el- och gasnäten. Ett möte mellan energiministerna i Östersjöregionen är planerat till senhösten 1998.

Åtgärden om dialog med näringslivet som angavs i förra årets skrivelse om ekologisk hållbarhet beskrivs under Miljödepartementets verksamhetsområde.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd N 97:1 De två kärnkraftsreaktorerna i Barsebäck skall ställas av

Det energipolitiska program som riksdagen beslutat om våren 1997 innehåller åtgärder för att användningen av el skall minska och för att en ökad utbyggnad skall ske av el- och värmeproduktion från förnybara energislag. De sammanlagda resultaten förväntas motsvara årsproduktionen av el i Barsebäcksverket. Programmet har redovisats närmare i budgetpropositionen för år 1998.

Under en femårsperiod lämnas investeringsbidrag till utbyggnad av elproduktion från förnybara energikällor samt till effektivisering och minskad användning av el. Hushållningen med energi stimuleras genom bidrag till information, utbildning, kommunernas energirådgivning samt provning och mätning av utrustning. I budgetpropositionen för år 1999 kommer regeringen att presentera en första redovisning av de resultat som har uppnåtts genom dessa åtgärder.

Regeringen beslutade den 5 februari 1998, med stöd av lagen (1997:1320) om kärnkraftens avveckling, att rätten att driva kärnkraftsreaktorn Barsebäck 1 för att utvinna kärnenergi skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1998. Barsebäckswerkets ägare har därefter ansökt hos Regeringsrätten om rättsprövning av regeringens beslut. Regeringsrätten har fastslagit att reaktorn tills vidare får drivas i avvaktan på slutligt ställningstagande i Regeringsrätten.

Åtgärd N 97:2 Ett nytt energipolitiskt program inrättas

1997 års energipolitiska program omfattar åtgärder för utveckling av teknik för framtidens energisystem. Under en sjuårsperiod sker en kraftfull, långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Åtgärderna har redovisats i budgetpropositionen för år 1998.

En särskild utredare har nyligen tillkallats för att utreda vissa frågor i samband med utbyggnaden av vindkraft i Sverige. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juni 1999.

Vidare har en särskild utredare tillkallats för att lägga förslag på projekt som kan bidra till en kostnadseffektiv utveckling av produktion, distribution och användning av biogas för fordonsdrift. Målet är att projektet skall kunna påbörjas senast den 1 juli 1999.

Åtgärd N 97:3 Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå. Det befintliga ledningsnätet för naturgas, som är det fördelaktigaste fossila bränslet, bör utnyttjas effektivare

En översyn av energibeskattningsystemet pågår inom Regeringskansliet. Arbetet bedrivs med sikte på att regeringen skall lägga en proposition i ämnet under våren 1999. Utgångspunkterna för översynen är de mål som Riksdagen i samband med 1997 års energipolitiska beslut lade fast för energibeskattningen. Enligt dessa mål bör beskattningen ge drivkrafter för hushållning och konvertering till förnybara energislag, samtidigt som den inte skall påverka industrins internationella konkurrenskraft negativt. Beskattningsreglerna bör främja elproduktion med förnybara energislag. Naturgasens miljöfördelar jämfört med olja och kol skall beaktas.

En särskild utredare har nyligen tillkallats för att se över den lagstiftning som reglerar handel, transporter och distribution av naturgas och annan rörbunden energi. Utredaren skall bl.a. följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och senast den 1 november 1999 lämna ett förslag till naturgaslagstiftning som kan bedömas tillgodose det nya direktivets krav, och som i övrigt kan vara grunden för en samhällsekonomiskt effektiv svensk naturgasmarknad.

Åtgärd N 97:4 Kartlägga vilka möjligheter och hinder det finns för ökad export av miljöanpassad teknik och miljöanpassade produkter.

En särskild utredare har tillkallats för att göra en kartläggning av möjligheter och hinder för ökad export av tjänster och produkter inom miljösektorn. Utredaren skall dra slutsatser av de studier och det arbete som

redan gjorts samt av de initiativ som redan tagits på området. Med utgångspunkt i detta arbete skall utredaren föreslå en samlad strategi och handlingsplan för att främja export av tjänster och produkter inom miljösektorn.. Miljöexportutredningen har lämnat sitt slutbetänkande den 2 oktober 1998.

Åtgärd N 97:5 Kartlägga hur långt andra länders näringsliv kommit i arbetet med ekologiskt hållbara lösningar och fortlöpande följa utvecklingen

Ett uppdrag skall läggas på en konsult utanför Sverige för att utröna vilka länders näringsliv som ligger längst fram vad gäller ekologiskt hållbara lösningar, samt hur svenskt näringsliv står sig i jämförelse.

Åtgärd N 97:6 Verka för integration av närings-, handels- och miljöpolitiken

Närings- och handelsdepartementet har utvecklat ett förslag till en ny miljöpolicy, vilken innebär att miljöfrågorna kommer att hanteras mer systematiskt inom departementet.

Åtgärd N 97:7 Stimulera tillkomsten och fortlevnaden av nätverk i företagens omgivning såväl lokalt som i exportsammanhang. Säkerställa att kompetens rörande ekologiskt hållbar utveckling finns tillgänglig inom t.ex. Industriella Utvecklingscentra.

Inom ramen för det samarbete som nyligen inletts mellan Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet för att analysera nätverk eller kluster inom framgångsrika företagsgrupperingar, kommer möjligheterna att undersöka miljötekniksektorn på motsvarande sätt att klarläggas.

Åtgärd N 97:8 Uppmuntra införande av miljöledningssystem i små och medelstora företag.

NUTEK har sedan 1996 arbetat med att främja miljöstyrning m.m. i små och medelstora företag inom ramen för anslaget för Småföretagsutveckling. Utöver visst lokalt ekonomiskt stöd har erbjudits kostnadsfri telefonrådgivning, seminarier samt hjälp med att bli t ex registrerad enligt EU:s miljöledningssystem (EMAS). Enligt NUTEK:s verksamhetsplaner för år 1998 skall arbetet för att stödja småföretag att tillämpa miljöstandarder fortsätta.

Åtgärd N 97:9 Bedriva utbildningskampanj för skogsägare

Utbildningskampanjen ”Grönare skog” riktar sig främst till mindre skogsägare och har som mål att lyfta fram landskapsperspektivet i skogsnäringsen. Utbildningskampanjen finansieras till största delen över statsbudgeten i enlighet med 1998 års budgetproposition. Under 1998 pågår omfattande förberedelser, bl.a. utläggning av demonstrationsytor. Kampanjen startar under 1999 och är planerad för en treårsperiod.

Åtgärd N 97:10 Fortsätta arbetet med att utarbeta en Agenda 21 för uthållig utveckling inom industrisektorn inom ramen för Baltic 21-projektet

Sverige och Ryska Federationen har varit ledande i arbetet med att utforma en regional handlingsplan för hållbar utveckling för industrisektorn för Östersjöregionen inom ramen för arbetet med Baltic 21. En delrapport på detta område färdigställdes i februari 1998. Ett slutdokument för Agenda 21 för samtliga sju sektorer har färdigställts (se avsnitt 3.7).

Åtgärd N 97:11 Följa upp förslag till insatser från Miljöteknikdelegationen

Regeringen föreslog i 1998 års ekonomiska vårproposition att Miljöteknikdelegationen skall tillföras 20 miljoner kronor från den s.k. kretsloppsmiljarden. Delegationen har i en bilaga till sin halvårsredovisning 1998 lämnat förslag utifrån sina erfarenheter till fortsatt arbete för att främja utvecklingen av miljöanpassad teknik, produkter och processer i Sverige. Delegationen avser att under återstoden av 1998 samt 1999 fortsätta arbetet inom prioriterade områden, (transport, byggande och boende, livsmedel och lantbruk samt marksanering) vidareförädla förslagen som bifogas halvårsredovisningen samt på olika sätt sprida information om miljöanpassad teknik.

Bland de projekt som delegationen startat under 1997 och 1998 finns: tävlingar för att demonstrera och verifiera bra marksaneringstekniker respektive teknik för miljöanpassning av enskilda avlopp, en nationell tävling för att få fram kommersialiserbara miljöanpassade innovationer och produktidéer, kravspecifikationer för smörjfetter, tvåtaktsoljor inomhusfärger på trä samt gödselspridare, teknikupphandling av bränsleflexibla småbilar, inventering och information om teknik för att ta hand om PCB i fastigheter samt inventering av miljöanpassade lösningar i ekobyggen.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd N 98:1 Stöd till projekt för ekodesign

Närings- och handelsdepartementet och NUTEK medfinansierar ett s.k. ekodesignprojekt, som syftar till att genom ekologisk design stimulera en miljöanpassad produktutveckling i små och medelstora företag. Sammanlagt deltar fjorton företag och designer i projektet, under ledning av Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID). En viktig del i projektet är även att sprida kunskap om projektets resultat för att inspirera andra aktörer. Projektet avslutas år 1999 och den totala projektbudgeten uppgår till 6,2 miljoner kronor.

Åtgärd N 98:2 Uppföljning av skogspolitiken

Regeringen har i propositionen Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) redovisat en utvärdering av 1993 års skogspolitiska beslut

som Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket genomfört. Regeringen konstaterar att varken skogspolitikens produktionsmål eller dess miljömål har nåtts. Målen bör emellertid ligga fast. I syfte att snabbare och mer effektivt nå målen föreslås vissa förändringar i skogsvårdslagen (1979:429). Förändringarna innebär bl.a. preciseringar i fråga om kraven på skogsföryngring och miljöhänsyn. Vidare föreslås viss ytterligare skärpning av bestämmelserna om krav på ekonomisk säkerhet för återväxtåtgärder efter avverkning. I syfte att markera nödvändigheten av ett bra informationsunderlag för varje skogsägare införs ett krav på att det för varje brukningsenhet skall finnas en redovisning av hur skogen ser ut samt vilka natur- och kulturmiljövärden som har registrerats för brukningsenheten. Det aviseras resursförstärkningar för områdesskydd av olika slag och för information, rådgivning och tillsyn. Slutligen lämnas en redovisning av vissa kulturmiljöfrågor i skogsbruket baserad på en utredning av Riksantikvarieämbetet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1999.

Åtgärd N 98:3 Genomförande av aktionsprogrammen inom ramen för Baltic 21

Arbetet med att ta fram en Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21 – är en viktig del i Sveriges strävanden att fördjupa och utvidga samarbetet mellan Östersjöregionens länder. Arbetet kommer att framöver inriktas på implementering av aktionsprogrammen. Sverige har åtagit sig att ansvara för samordningen av genomförandet av industrisektorns program.

Åtgärd N 98:4 Genomförande av EU-strategin från toppmötet i Cardiff 1998 inom energisektorn

Inom ramen för energirådets ansvarsområde är Sverige pådrivande när det gäller att föra fram betydelsen av hållbar utveckling. Mycket av det arbete som bedrivs inom rådet är väl i linje med strävan att åstadkomma en sådan utveckling. Exempel på frågor som är aktuella inom rådet under hösten 1998 är avregleringen av energimarknaderna, utarbetandet av en strategi för att främja förnybara energikällor och en strategi för effektivare energianvändning.

4.12 Inrikesdepartementets verksamhetsområde

För att uppnå goda resultat i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling är bl.a. samhällsplaneringen, byggsektorn och konsumentsektorn av stor betydelse. Boverket och Konsumentverket tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

En utgångspunkt i propositionen Bostadspolitik för hållbar utveckling (1997/98:119) är att bostadspolitiken har tillförts en ny dimension genom de internationella åtaganden som Sverige har gjort i samband med FN-konferenserna om miljö i Rio de Janeiro år 1992 och om boende- och bebyggelsefrågor i Istanbul år 1996 (Habitat). Som en väsentlig del i

välfärdspolitiken skall bostadspolitiken bidra till att skapa förutsättningar för en socialt, ekonomiskt, kulturellt och ekologiskt hållbar utveckling.

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) slås fast att städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Byggnad och boende står för en betydande resursförbrukning. I ett globalt perspektiv står byggandet och bebyggelsen för en sjättedel av världens sötvattenskonsumtion, en fjärdedel av träförbrukningen och två femtedelar av den totala material- och energiförbrukningen. Byggsektorn har även i Sverige en dominerande roll i användandet av samhällets samlade resurser.

Ekologisk hållbarhet bör utgöra ett gemensamt mål för all samhällsplanering. Detta innebär krav på delvis nya arbetsformer och ett omfattande utvecklingsarbete. Framförallt behövs en bättre samordning och samverkan mellan de skilda formerna av samhällsplaneringen. De nationella miljö kvalitetsmålen som föreslås i miljöpropositionen skall tillsammans med övriga nationella mål vara vägledande för fysisk planering och samhällsbyggande. Miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö är av central betydelse för samhällsplaneringen.

Även EU:s medlemsländer och kommissionen arbetar sedan några år med en sammanhållen regional utvecklingsplanering för Unionens territorium – European Spatial Development Perspective, ESDP. Inom EU skapas en geografisk miljödata bas så att en mellan länder jämförbar aktuell bild över tillstånd och förändringar i miljön erhålls i syfte att underlätta planering och ett genomförande av unionens miljöpolitik - Coordination of Information on the Environment - CORINE.

En viktig del av konsumentpolitiken är att uppmuntra hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Skrivelsen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67) överlämnades till riksdagen i början av mars. I skrivelsen presenterar regeringen sin syn på centrala frågor som rör miljömålet i konsumentpolitiken.

Målet om att verka för att svenska ståndpunkter skall få internationellt genomslag är vägledande för arbetet.

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd In 97:1 Verka för en helhetssyn i samhällsplaneringen genom att utveckla samordningen i samhällsplaneringen, boendedemokrati och kvinnoperspektivet.

Samordningen i samhällsplaneringen

Kommunerna, som också har det huvudsakliga ansvaret för den fysiska planeringen, spelar en central roll i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Om strategin skall bli framgångsrik måste planeringspers-

pektivet vidgas så att ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter samordnas med bebyggelseplaneringen och hushållningen med naturresurser. En sådan ansats förutsätter ett förbättrat kunskapsunderlag samt en fortlöpande metodutveckling och utbyte av erfarenheter. Behovet av samarbete mellan den regionala, nationella och transnationella nivån blir allt tydligare. Det regionala perspektivet – nationellt och transnationellt – är väsentligt när det gäller näringsliv och infrastruktur men också när det gäller att lösa gränsöverskridande miljöproblem.

Länsstyrelserna skall inom samtliga verksamhetsgrenar främja en ekologiskt hållbar utveckling. Ett viktigt instrument för detta arbete är länsstyrelsernas STRAtegier för regional Miljö, STRAM. STRAM innebär ett processinriktat arbetssätt. Naturvårdsverket framhåller i sin utvärdering av STRAM-arbetet (rapport nr 4819) att länsstyrelsernas inlämnade rapporter är av ”utomordentligt hög klass”. STRAM skall, understryker verket, ses som en kontinuerlig process som utvecklas i takt med att kunskaperna ökar. Det ger förutsättningar att STRAM skall bli en levande miljöstrategi för hela länet och ge riktlinjer och faktaunderlag för en rad olika verksamheter på regional och lokal nivå, som t.ex. Agenda 21, planering för miljöanpassat transportsystem (RES), kommunernas fysiska planering och strategin för regional utveckling samt arbetet med regionala miljö- och hushållningsprogram.

Den omfattande omstruktureringen av handeln i Sverige och övriga Europa är ett exempel på en fråga som kan behöva bli föremål för överväganden i ett regionalt perspektiv. Etableringen av externa köpcentra har ofta en regional dimension eftersom de kräver ett stort kundunderlag och kan påverka befintlig detaljhandel och trafikarbetet även utanför den egna kommunen. Förändringarna får också effekter för konsumenterna. Inom EU har framförts farhågor för att en ökad etablering av externa köpcentra kan komma att motverka en hållbar stads- och regionutveckling. Enligt regeringens bedömning bör etablering av sådana externa centra övervägas både i ett lokalt och i ett regionalt perspektiv. Boverket arbetar med att kartlägga den svenska utvecklingen beträffande externa köpcentra och deras konsekvenser. Regeringen följer utvecklingen.

EU:s medlemsländer och kommissionen verkar för en sammanhållen regional utvecklingsplanering – European Spatial Development Perspective, ESDP. Med regional utvecklingsplanering avses i detta sammanhang en verksamhet som omfattar såväl traditionell fysisk planering som olika regionalpolitiska åtgärder och styrning av offentliga investeringar.

De övergripande målen för ESDP är en långsiktigt hållbar utveckling och en balanserad fördelning av tillväxt och välfärd. ESDP har tre grundteman:

- en flerkärnig och bättre balanserad stadsstruktur samt ett nytt förhållande mellan tätort och landsbygd
- likvärdig tillgång till infrastruktur och kunskap
- varsam förvaltning och utveckling av natur- och kulturarv.

Arbetet med ESDP syftar bl.a. till att förbättra förutsättningarna för regional samordning av Gemenskapens politikområden. Detta förutsätter

en nationellt fördjupad dialog mellan staten och kommunerna samt mellan dem som arbetar med regionalt utvecklingsarbete, kommunikationer, miljöfrågor, natur- och kulturarvet och fysisk planering. En praktisk tillämpning av grundtankarna i ESDP sker inom ramen för gemenskaps-initiativet Interreg IIC som syftar till att främja samarbete över gränserna när det gäller regional utvecklingsplanering. Särskilda program har utarbetats och Sverige medverkar i programmen för Östersjöregionen och Nordsjöregionen. Kommunerna och de regionala organen har en central roll i genomförandet av programmen.

Under hösten 1997 har ett nationellt rådslag om ESPD ägt rum. Av samrådsredogörelsen framgår en tydlig efterfrågan på en fördjupad diskussion om såväl form som innehåll för en utvecklad sektorsamordning på nationell och regional nivå.

Utveckla boendedemokratin och kvinnoperspektivet

I både den bostadspolitiska propositionen Bostadspolitik för hållbar utveckling (prop. 1997/98:119) och i den storstadspolitiska propositionen Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet (prop.1997/98:165) betonas att de boendes inflytande och engagemang avseende bostaden och bostadsområdet måste öka. Detta är en förutsättning för att nå social hållbarhet i boendet för människor inom alla upplåtelseformer och i alla bostadsområden. Kommunerna och de kommunala bostadsföretagen har här en central uppgift, t.ex. genom att anpassa och decentralisera fastighetsförvaltningen så att den bättre svarar mot de boendes behov samt ger utrymme för praktisk medverkan och ansvarstagande från de boendes sida. Åtgärder för att främja en decentraliserad fastighetsförvaltning och ett ökat brukarinflytande kan ingå som viktiga moment i de lokala utvecklingsavtal för utsatta bostadsområden som staten enligt förslag i den storstadspolitiska propositionen avser att träffa med ett antal storstadskommuner.

I skrivelsen Konsumenterna och miljön uttalas att handlingsplanen inleder en process vars syfte är att uppmuntra och underlätta för hushållen att ta ett ökat ansvar för miljön och resurshushållningen. Vidare framhålls statistik som ett betydelsefullt medel för att erhålla kunskap om hushållens miljöpåverkan och de miljöeffekter hushållen ger upphov till. Statistiskt underlag är ofta en förutsättning för att kunna mäta utvecklingen över tiden. Det är viktigt att denna statistik bl.a. är könsuppdelad, eftersom informationsinsatser och andra åtgärder då vid behov kan göras mer målinriktade.

Åtgärd In 97:3 Föreslå ny lagstiftning om va-system för en ekologiskt hållbar utveckling.

Förslagen i plan- och byggtredningens slutbetänkande, Översyn av PBL och Va-lagen (SOU 1996:168) har remissbehandlats. De förslag som berör ändringar i lagen (1970:224) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar är nu under beredning.

Åtgärd In 97:4, 5 och 7 Stödja arbetet för en förbättrad inomhusmiljö, kretsloppstänkandet i byggfrågor samt hälsodeklaration av bostäder. Ställa grundläggande miljökrav och krav på effektiv resursanvändning vid ny- och ombyggnad utifrån förslag från Byggkvalitetsutredningen. Uppmärksamma kretsloppsfrågor i byggandet vid en ändrad organisation av det statliga plan-, bygg och bostadsväsendet

Boverket har redovisat ett uppdrag beträffande förbättrad inomhusmiljö, kretsloppstänkandet i byggfrågor samt hälsodeklaration av bostäder benämnt Bygg för Hälsa och Miljö. Byggkvalitetsutredningen har i sitt betänkande Byggkvalitet för framtiden (SOU 1997:177) redovisat förslag som skall bidra till att byggnader uppförs, byggs om och underhålls så resurseffektivt som möjligt genom att kvaliteten säkras. Regeringen avser att behandla dessa frågor i en kommande proposition om byggfrågor.

Åtgärd In 97:6 Främja system för miljö- och hälsovärdering av byggmaterial, byggande och byggnader, som bl.a. kan användas som underlag vid beskrivningar av byggnadsobjektens konsekvenser för ekologisk hållbarhet och i samband med statliga åtgärder på byggområdet

I den bostadspolitiska propositionen redovisar regeringen olika förslag för att nå en hållbar utveckling. Regeringen föreslår bl.a. ett särskilt investeringsbidrag vid ny- och ombyggnad av hyres- och bostadsrättshus i sammanhållna bostadsområden. Stödet kan användas till merkostnaderna för införande och tillämpning av en ekologiskt hållbar teknik som i första hand minskar den fortlöpande belastningen på omgivningen.

Vid det europeiska ministermötet om ekologiskt byggande och boende i Amsterdam hösten 1997 beslutades att ett expertmöte skulle arrangeras för att bl.a. utvärdera möjligheterna att införa nationella listor/system över ekologiskt hållbara byggmaterial och byggmetoder. Sverige erbjöd sig att arrangera detta möte och Boverket genomförde på regeringens uppdrag ett expertmöte i Malmö den 10–12 juni 1998. Boverket kommer att under hösten 1998 presentera ett material om hur olika länder arbetar med denna typ av frågor.

Åtgärd In 97:2 och 8 Stödja utvecklingen av ändrade beteendemönster hos konsumenter och hushåll. Öka kunskapsnivån om konsumtion och miljö bl.a. genom att underlätta för konsumenten att få tillgång till relevant information.

För närvarande pågår en revidering av det nordiska handlingsprogrammet för konsumentområdet. Sverige verkar för att den framtida handlingsplanen skall innehålla en mer konkret målsättning för hushållsrelaterade miljöfrågor.

För att förmedla och öka kunskapen om miljöfrågor som rör konsumenterna anges i 1998 års ekonomiska vårproposition (prop. 1997/98:150) att en databas med hushållsrelaterad miljöinformation skall skapas i Konsumentverkets regi. En sådan databas kan användas av enskilda konsumenter, vidareinformatörer, företag och organisationer

samt fungera som ett läromedel i skolan. Databasen kan vidare stimulera lokala initiativ bl.a. lokala investeringsprogram samt utgöra stöd för kompetensutveckling inom handeln. Regeringen har uppdragit åt Konsumentverket att påbörja inrättandet av databasen under år 1998.

Ett regeringsuppdrag till Konsumentverket och Länsstyrelsen i Västra Götalands län om en förstudie om interaktiv information om miljöpåverkan har vidare redovisats under våren 1998. Ett IT-baserat system för att värdera hushållens miljöpåverkan föreslås.

Åtgärd In 97:9 Verka för fortsatt information om produkters miljöeffekter

Konsumentverket har under 1998 redovisat en metodstudie om miljöinformation till enskilda konsumenter samt en studie över konsumenters möjligheter att tillgodogöra sig miljöinformation om produkter. En slutsats som dras är att förekomsten av en miljödeklaration till många ger en positiv signal trots att informationens relevans inte kan värderas. På nordisk nivå diskuteras för närvarande en allsidig utvärdering av det nordiska miljömärkningssystemet, Svanen. Avsikten är att utvärderingen skall omfatta miljömärkningens miljöeffekter och konsumenternas kännedom om och attityder till Svanen. När det gäller dagligvaruområdet har en särskild utredare tillkallats för att granska frågan om konsumentinformation och märkning i sin helhet (dir 1997:151).

Åtgärd In 97:10 Verka för en effektiv försörjning med geografiska data som en del av samhällets informationsförsörjning

En infrastruktur för samhällets informationsförsörjning med geografiska data är en tillgång för en ekologiskt hållbar utveckling i samhället. Det är angeläget att informationsförsörjningen organiseras och utnyttjas så effektivt som möjligt för att åstadkomma bl.a. skydd av miljön, effektiv användning av resurser och en hållbar utveckling. Riksdagen har pekat ut samhällets informationsförsörjning som en prioriterad statlig uppgift varvid särskilt vikten av geografiska data och informationssystem betonas (prop. 1995/96:125, bet. 1995/96:TU19, rskr. 1995/96:282). Regeringen har i skrivelsen Informationssamhället inför 2000-talet (skr. 1998/99:2) anfört att prioriteringen bör ligga fast och att huvudinriktningen med arbetet är att stimulera användningen av informationstekniken.

Miljövårdsberedningen har lämnat betänkandet IT i miljöarbetet (SOU 1996:92) och konstaterar att nästan alla miljödata har någon form av geografisk koppling. Miljöinformationsutredningen konstaterar i betänkandet Förbättrad miljöinformation (SOU 1997:4) att analyser i geografiska informationssystem kan visa vilka belastningsnivåer som gäller för en viss yta vilket kan påverka t.ex. en verksamhets lokalisering. Utredningen om avrinningsområden har i slutbetänkandet Miljösamverkan i vattenvården (SOU 1997:155) uppmärksammat betydelsen av geografiska informationssystem för att studera avrinningsområden.

Regeringen har i den ekonomiska vårpropositionen (prop. 1997/98:150) presenterat en särskild satsning för att stimulera en ökad användning av geografiska data och informationssystem inom den offentliga sektorn.

Satsningen omfattar åren 1999 till 2001. Ramen för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande har för detta ändamål räknats upp med sammanlagt 28 miljoner kronor. Satsningen omfattar utbildning för länsstyrelser och kommuner, intensifiering av det grundläggande standardiseringsarbetet och en utveckling av Sveriges nationalatlas så att möjligheterna med Internet tas till vara.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd In 98:1 Utveckla metoder för hållbar stadsutveckling

Regeringen har i regleringsbrev i december 1997 markerat behovet av att berörda statliga myndigheter, främst Boverket och länsstyrelserna, fortlöpande kartlägger och följer hur kommunernas arbete med boende, bebyggelse och markanvändning kan bidra till en hållbar utveckling av städer och bebyggelsemiljöer. Boverket skall enligt regleringsbrevet även medverka till att åtagandena i Habitat II (FN:s världskonferens i Istanbul 1996 om boende, bebyggelse och stadsutveckling där den s.k. Habitat-agendan antogs) genomförs i Sverige. Kommunerna skall stödjas i sin strävan att integrera arbetet med boende, bebyggelse och markanvändning med andra insatser som syftar till ekologiskt, socialt, ekonomiskt och kulturellt hållbar utveckling av städer och bebyggelsemiljöer.

I miljöpropositionen gör regeringen bedömningen att arbetet med att utveckla metoder för en samhällsplanering inriktad på hållbar utveckling av städer och bebyggelsemiljöer bör intensifieras. Bland annat bör Boverkets arbete med metoder och arbetssätt i den fysiska planeringen medverka till en ökad samordning med insatser för ökad social välfärd samt med det pågående arbetet med lokal Agenda 21. Vidare bör en utvecklad samverkan komma till stånd mellan naturvårds- och kultur- miljövårdssektorn.

Åtgärd In 98:2 Uppdrag till Boverket avseende miljömålsarbete

I miljöpropositionen föreslås Boverket få ett särskilt sektorsövergripande ansvar avseende miljömålsarbete i frågor som rör fysisk planering och hushållning med mark och vatten samt ett sektorsansvar inom sitt verksamhetsområde i övrigt. Regeringen gav i september 1998 Boverket i uppdrag att utveckla detta ansvar. Arbetet med uppdraget skall ske i samverkan med Naturvårdsverket och övriga berörda centrala och regionala myndigheter.

Åtgärd In 98:3 Uppdrag till Boverket avseende byggnadsavfall

Regeringen har givit Boverket i uppdrag att utreda hur farligt avfall bättre kan identifieras och hanteras vid rivning av byggnader. Uppdraget skall redovisas i slutet av år 1998.

Åtgärd In 98:4 Verka för konkurrens och kvalitet inom EU på byggområdet

EG-kommissionen har presenterat ett meddelande om förbättring av konkurrenskraften inom byggindustrin (KOM(77)539) som bl.a. innehåller omfattande åtgärder för att främja konkurrensen och därvid betonat kvalitetsområdet. Arbete pågår inom Regeringskansliet i samarbete med byggindustrin för att redovisa svenska ståndpunkter över meddelandet.

Åtgärd In 98:5 Främja forskning kring byggd miljö

Att främja en nära och väl fungerande samverkan mellan den nationella forskningen och övrig europeisk forskning kring byggd miljö blir en allt viktigare uppgift. Forskningsområdet "The City of Tomorrow and Cultural Heritage" föreslås bli en särskild aktivitet inom EU:s kommande femte ramprogram för forskning. Det arbete som Byggforskningsrådet inlett med att utveckla och samordna det svenska arbetet med ramprogrammet i frågor som rör stadsutveckling och den byggda miljön kommer att fortsätta.

Åtgärd In 98:6 En handlingsplan för Konsumenterna och miljön

Regeringens handlingsplan Konsumenterna och miljön omfattar bl.a. ett sektorsansvar för Konsumentverket för konsumentrelaterade miljöfrågor, formulering av sektorsmål för miljön, beaktande av hushållsaspekter inom system för källsortering, utökade insatser avseende miljöaspekter i varuprovningens verksamheten, stöd till lokal och frivillig verksamhet samt ett aktivt internationellt arbete. Vidare innehåller handlingsplanen bl.a. ökad bevakning av miljöargument i marknadsföringen, prisundersökningar för ekologiskt producerade livsmedel och information om bilars miljöegenskaper.

Åtgärd In 98:7 Främja forskning om konsumenterna och miljön

Frågor som rör konsumenterna och miljön kommer att behandlas vid en konferens i Nordiska Ministerrådets regi i Norge i slutet av 1998. Ett tema är: Vad vet vi om hushållens villkor och resurser när kraven på miljöhänsyn ökar.

Åtgärd In 98:8 Fortsatt stödja arbetet med miljöledningssystem hos myndigheterna inom verksamhetsområdet

Totalt 66 statliga myndigheter arbetar för närvarande med att införa miljöledningssystem som ett verktyg för att integrera miljöhänsyn (se bilaga). Av dessa finns 10 inom Inrikesdepartementets verksamhetsområde. Särskilda nätverkskonferenser anordnas löpande för dessa myndigheter.

Åtgärd In 98:9 Uppdrag till Statskontoret beträffande målet att främja en ekologiskt hållbar utveckling

För att möjliggöra en samlad resultatbedömning och redovisning till riksdagen av hur de olika anslagen inom utgiftsområde 18 bidrar till målet att främja en ekologiskt hållbar utveckling inom samhällsplanering och

byggande har regeringen givit Statskontoret ett uppdrag avseende resultatredovisning. Uppdraget redovisades i juni 1998 och utgör en grund för det fortsatta arbetet med att utveckla resultatredovisningen till riksdagen samt myndigheternas verksamhetsmål och återrapporteringskrav inom utgiftsområde 18.

Åtgärd In 98:10 Uppdrag att stimulera, planera och genomföra aktiviteter inför det kommande tusenårskiftet

Regeringen beslöt i april 1998 att tillsätta en kommitté inför tusenårskiftet. Kommittén antog namnet Millenniekommittén. Den har bl.a. i uppdrag att utifrån historisk erfarenhet och kunskap stimulera en bred förankrad framtidsdiskussion med koncentration på frågor om demokrati, människors lika värde, fördelning samt miljö i det framtida samhället.

4.13 Miljödepartementets verksamhetsområde

Regeringens övergripande mål för det miljöpolitiska arbetet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. I propositionen Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145) föreslår regeringen en ny struktur för arbetet med miljömål i Sverige. Regeringen föreslår bl.a. att riksdagen fastställer ett begränsat antal nationella miljö kvalitetsmål, vars syfte skall vara att ange vilket miljö tillstånd som skall uppnås inom en generation. En parlamentarisk beredning skall tillsättas med uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter analysera och vidareutveckla delmål för att uppnå de övergripande miljö kvalitetsmålen (dir. 1998:45).

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle förutsätter insatser från aktörer inom alla samhällssektorer. Det övergripande generationsmålet och den nya strukturen för miljömålen innebär ett helt nytt och sektorsövergripande sätt att arbeta inom miljöpolitiken och är ett led i ansträngningarna att decentralisera miljöarbetet. Därför har 24 myndigheter givits ett särskilt ansvar för att verka för att arbetet för ekologisk hållbarhet förs framåt inom sitt sektorsområde. Naturvårdsverket har ett övergripande ansvar att samordna och stödja sektorsmyndigheterna i denna process. I sektorsmyndigheternas ansvar ingår bl.a. att identifiera och kvantifiera den miljöpåverkan som verksamheten inom ansvarsområdet medför, att utifrån de nationella målen sätta mål för hur verksamheten inom området skall bli ekologiskt hållbar, samt att konkretisera behovet av åtgärder för att dessa mål skall nås och följas upp samt verka för att beslutade åtgärder genomförs.

Miljöpropositionen innebär en vidareutveckling och precisering av det inledda arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. I propositionen vidareutvecklas riktlinjerna för en kretsloppsstrategi, kemikaliepolitiken samt det internationella miljöarbetet. Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling (se avsnitt 3.1).

Genomförda åtgärder och pågående aktiviteter

Åtgärd M 97:1 Presentera ett förslag till miljöbalk hösten 1997

Riksdagen har på regeringens förslag (propositionen lades i december 1997) beslutat om en samordnad, skärpt och breddad miljölagstiftning i en ny miljöbalk (prop. 1997/98:45, bet 1997/98 JoU20, rskr. 1997/98:278). I miljöbalken har bestämmelserna i de 15 viktigaste miljölagarna samlats. Syftet med bestämmelserna i balken är att "främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö". Riksdagen har vidare beslutat om följdändringar i ett stort antal lagar som finns utanför balken men som reglerar verksamheter som kan påverka miljön (prop. 1997/98:90, bet. 1997/98:JoU25, rskr. 1997/98:279). Därigenom klargörs hur grundläggande bestämmelser om miljöhänsyn i miljöbalken får ett genomslag inom ett stort antal sektorer och områden.

Åtgärd M 97:2 Fortsätta utvecklingen av miljöledningssystem i statliga myndigheter.

Totalt 66 statliga myndigheter arbetar för närvarande med att införa miljöledningssystem som ett verktyg för att integrera miljöhänsyn (se förteckning i bilaga). 25 pilotmyndigheter påbörjade detta arbete i januari 1997 och 40 ytterligare myndigheter tillkom i januari 1998. Våren 1998 startade även samtliga departement inom Regeringskansliet sitt miljöledningsarbete.

Så gott som alla pilotmyndigheter har gjort en miljöutredning av sin interna och externa verksamhet, flertalet har tagit fram miljöpolicy och handlingsplan för det fortsatta arbetet. Arbetet under 1997 har redovisats till regeringen den sista mars 1998.

Viktiga framgångsfaktorer i arbetet har identifierats som bl.a. ledningens vilja att nå och efterfråga resultat, projektledarens kompetens och mandat, avsatt tid och resurser, relevant miljöutredning, utbildning i miljöfrågor. Fler myndigheter kommer att utses för att år 1999 påbörja införandet av miljöledningssystem.

I 1997 års ekonomiska vårproposition (1996/97:150) angavs i bilaga 5 att regeringspropositioner av betydelse i detta sammanhang kommer att åtföljas av en ekologisk hållbarhetsbeskrivning. I det fortsatta arbetet kommer denna typ av frågor att aktualiseras.

Åtgärd M 97:3 Göra en systematisk genomgång av statsbudgeten i syfte att förstärka dess inriktning för ekologisk hållbarhet. Översynen görs som en del av arbetet med att utveckla miljöledningssystem för statlig förvaltning.

En inledande översikt av statsbudgeten har genomförts, varvid man fann att de flesta budgetposter är av relevans för ekologisk hållbarhet. Det kan dock konstateras att kopplingarna till ekologisk hållbarhet ofta är indirekta och svåra att urskilja. En förutsättning för att arbetet med ekologisk hållbarhet mer tydligt skall kunna följas i budgetarbetet är att de övergripande målen för ekologisk hållbarhet preciseras på en mer operativ

nivå inom olika samhällssektorer. Härvid kan uppdraget om att utveckla former för ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling, som givits till 24 myndigheter, vara till god hjälp (se vidare avsnitt 3.1).

Åtgärd M 97:4 Presentera nya miljömål för 2000-talet och fortsätta och utvidga arbetet med miljömål för olika samhällssektorer

I miljöpropositionen presenterades ett nytt system med 15 nationella miljö kvalitetsmål. Detta system ger bättre systematik och överblick än de hittillsvarande ca 170 miljömålen. De 15 miljö kvalitetsmålen anger önskvärd miljö kvalitet gällande exempelvis luft, grundvatten, strålmiljö och ozonskikt. De tar också upp miljö kvaliteten i olika livsmiljöer och ekosystem, som sjöar och vattendrag, skog och bebyggd miljö. Regeringen redovisar även ett antal delmål och ett antal utgångspunkter för vidare analys av delmål för att specificera de olika miljö-kvalitetsmålen.

De femton miljö kvalitetsmålen formuleras i miljöpropositionen som Frisk luft, Grundvatten av god kvalitet, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, Bara naturlig försurning, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö, Giftfri miljö, Säker strålmiljö, Skyddande ozonskikt samt Begränsad klimatpåverkan.

Det fortsatta arbetet med miljö kvalitetsmålen beskrivs bl.a. under åtgärderna M 98:2, M 98:3, M 98:4 och M98:5.

Åtgärd M 97:5 Utveckla indikatorer för ekologiskt hållbar utveckling

Miljövårdsberedningen har på regeringens uppdrag tagit fram förslag på gröna nyckeltal för ekologiskt hållbar utveckling. Vid årsskiftet 1997/98 presenterade beredningen i betänkandet Gröna nyckeltal (SOU 1998:15) ett första förslag omfattande 17 gröna nyckeltal som är möjliga att ta fram med befintlig statistik. Nyckeltalen är kopplade till de tre övergripande målen för ekologiskt hållbar utveckling. Syftet med nyckeltalen är att ge en bild av om utvecklingen går mot ett ekologiskt hållbart samhälle och om utvecklingen sker i tillräckligt snabb takt. Utredningen pekade också på behovet av ytterligare nyckeltal för vilka statistiken måste utvecklas. Miljövårdsberedningens förslag remiss-behandlades under våren 1998. Ett reviderat förslag avseende nyckeltal kommer att presenteras av Miljövårdsberedningen under oktober 1998. Avsikten är att regeringen skall ta ställning till detta förslag under våren 1999.

Flera internationella organisationer arbetar med att utarbeta förslag till indikatorer för att följa utvecklingen mot hållbarhet, däribland EU, OECD och FN. Tyskland, Danmark och Storbritannien arbetar också med att utveckla ett färre antal indikatorer som kan användas för uppföljning på nationell nivå. I Sverige utvecklar Naturvårdsverket ett förslag till ett mer heltäckande system av indikatorer för att följa utvecklingen på miljöområdet kopplat till arbetet med miljö-kvalitetsmålen.

Åtgärd M 97:6 Utveckla producentansvaret för varor

Regeringen har utökat producentansvaret till att omfatta även bilar från och med den 1 januari 1998 (SFS 1997:788). Regeringen har dessutom

givit Kommerskollegium i uppdrag att anmäla ett förslag till EG-kommissionen om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter.

Naturvårdsverket har i en rapport (NV rapport 1998:4892) följt upp i vilken utsträckning producenterna har nått upp till de nivåer som finns angivna i förordningarna om producentansvar för däck, returpapper och förpackningar (SFS 1994:1236, 1994:1205 respektive 1997:185). I enlighet med ett uppdrag i sitt regleringsbrev kommer Naturvårdsverket även att redovisa hur utformningen av förpackningar, resursutnyttjande, transporter och utsläpp har påverkats av införandet av producentansvaret för förpackningar. Kretsloppsdelegationen har redovisat en rapport med förslag till producentansvar för alla varor på sikt (1997:19). I Kretsloppsdelegationens strategirapport (1997:14) föreslås mål på kort och lång sikt för samhällets resurshantering och för varornas kretsloppsanpassning.

Regeringen föreslår i miljöpropositionen att riksdagen antar följande riktlinjer: Material och energi skall användas så effektivt som möjligt med hänsyn tagen till alla resurstillgångar. Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå. Flertalet varor skall vara materialsnåla, energi-effektiva, uppgraderingsbara samt kunna återanvändas eller återvinnas med avseende på material och energi.

Det behövs en ökad fokusering på produkternas miljöpåverkan samt på behovet av ett effektivt resursutnyttjande. Det framtida arbetet bör därför inriktas på att ta fram en samlad miljövarupolicy, som anger samhällets krav på de varor som produceras och som beskriver producenternas ansvar för de varor som släpps ut på marknaden. En miljövarupolicy för ett miljöanpassat varuflöde bör utformas på gemenskapsnivå för att få en god genomslagskraft. Sverige är pådrivande och medverkar aktivt i det arbete EG-kommissionen nu har inlett med en sådan policy. Några av de viktigaste verktygen i arbetet med en miljövarupolicy är miljömärkning, avfallshantering, ekologiskt hållbar offentlig upphandling, utvidgat producentansvar, produktstandarder och miljöledningssystem.

Åtgärd M 97:7 Utforma en hållbar kemikaliepolitik

Ett av de övergripande miljö kvalitetsmål som regeringen har föreslagit i miljöpropositionen innebär att miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Miljö kvalitetsmålet innebär att ämnen som förekommer naturligt i miljön är nära bakgrundsnivåerna och att halterna av naturfrämmande ämnen i miljön är nära noll. Regeringen konstaterar att utsläpp och läckage av farliga ämnen måste reduceras för att uppnå miljö kvalitetsmålet. Kemikalie-inspektionen har fått i uppdrag att bl.a. föreslå delmål till miljö kvalitetsmålet om en giftfri miljö samt att ta fram åtgärdsstrategier för att nå sådana delmål. Uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober 1999.

I miljöpropositionen anger regeringen också följande riktlinjer för det framtida arbetet med miljö kvalitetsmålet om en giftfri miljö:

- Nyproducerade varor som introduceras på marknaden är i huvudsak fria från organiska, av människan framställda, ämnen som är långlivade och bioackumulerbara samt ämnen som ger upphov till dessa ämnen.
- Nyproducerade varor som introduceras på marknaden är i huvudsak fria från av människan framställda ämnen som är cancerframkallande, hormonstörande eller arvsmassepåverkande, inklusive forplantningsstörande.
- Nyproducerade varor som introduceras på marknaden är i huvudsak fria från kvicksilver, kadmium, bly och deras föreningar.
- Metaller används i sådana tillämpningar att metallerna inte kommer ut i miljön i en omfattning som medför att miljön och människors hälsa kan komma till skada.
- Organiska, av människan framställda, ämnen som är långlivade och bioackumulerbara förekommer i produktionsprocesser endast om företagen kan visa att hälsa eller miljö inte kommer till skada. Tillstånd och villkor enligt miljöbalken är utformade så att denna riktlinje kan säkerställas.

Regeringen avser att verka för att riktlinjerna skall vara genomförda inom 10–15 år. Utöver de nya riktlinjerna kommer också begränsnings- och avvecklingsprogram att behövas för speciella grupper av ämnen som kräver särskilda åtgärder. Exempel på sådana är vissa kemikalier i textilier, bromerade flamskyddsmedel samt ftalater och andra mjukgörare med skadliga eller misstänkt skadliga hälso- och miljöeffekter.

Åtgärd M 97:8 Följa upp “Gröna jobb“-satsningar

En departementspromemoria (Ds 1998:13) publicerades i början av 1998. Promemorian reder ut begreppen och ger en bakgrund kring begreppet ”Gröna jobb”. I promemorian presenteras olika åtgärder som har genomförts, vad de har kostat och haft för effekter, bland annat redovisas Naturvårdsverket utvärderingar av miljö- och arbetsmarknadsprogram. Det framgår att åtgärderna har haft goda miljöeffekter, samtidigt som de har hävdats sig väl jämfört med andra sysselsättningsåtgärder. I promemorian ges även förslag på tänkbara åtgärder för att stimulera miljörelaterad sysselsättning.

Med de lokala investeringsprogrammen, som beskrivs i kapitel 5, har regeringen tagit ytterligare ett steg för att stimulera miljörelaterad sysselsättning.

Åtgärd M 97:9 Inrätta ett kunskapscentrum för ekologiskt hållbar utveckling i samverkan med ett lämpligt universitet/högskola för att understödja de lokala investeringsprogrammen.

Miljövårdsberedningen har på regeringens uppdrag utrett frågan om ett kunskapscentrum för ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen beslutade i september 1998 i enlighet med Miljövårdsberedningens förslag om inrättandet av ett sådant centrum. Kunskapscentret skall lokaliseras till Umeå och bli en egen myndighet med uppgift att stödja arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. En viktig uppgift kommer att vara att stödja kommuner, näringsliv och andra aktörer i arbetet med de lokala

investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet. Centret skall stimulera kontakter mellan praktiker och forskare och vara en länk som gör att kunskaper i forskarvärlden kommer praktikerna till godo och ser till att angelägna frågor når forskarna. Det skall också kunna förmedla erfarenheterna mellan praktikerna.

Miljövårdsberedningen skall enligt ett tilläggsdirektiv från regeringen utarbeta förslag till organisation, styrelse, budget etc. för centret. Uppdraget skall slutredovisas i december 1998. Centret skall starta sin verksamhet den 1 januari 1999.

Åtgärd M 97:10 Översyn av subventioner som motverkar en ekologiskt hållbar utveckling

Regeringen har givit Riksrevisionsverket i uppdrag att genomföra en studie av subventioners inverkan på ekologiskt hållbar utveckling samt effekter inom näringspolitikens, regionalpolitikens och fördelningspolitikens områden. Riksrevisionsverket har efter samråd med Naturvårdsverket valt ut tre subventioner för studien: transportbidraget, stödet till torvförbränning samt stöd till småskalig vattenkraft. Riksrevisionsverket diskuterar i sin rapport (rapport 1998:6) hur de tre subventionerna kan förbättras i syfte att göra dem mer anpassade till kravet på en hållbar utveckling.

I miljöpropositionen gör regeringen bedömningen att statliga stödformer av olika slag bör utformas med hänsyn till möjligheterna att åstadkomma en ekologiskt hållbar utveckling. Detta gäller stöd inom bl.a. arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik, jordbrukspolitik, trafikpolitik och bostadspolitik. En förstahandsuppgift är att förhindra att stöden motverkar en ekologiskt hållbar utveckling. Där det är möjligt bör uppgiften vara att stöden skall bidra till arbetet med att åstadkomma en sådan utveckling. Sverige bör i EU verka för att EU:s stödformer utformas så att de inte motverkar en hållbar utveckling i Europa och där det är möjligt bör stöden utformas så att de även medverkar till en hållbar utveckling. Regeringen avser att låta göra en systematisk genomgång av statliga subventioner med avseende på hur de påverka möjligheterna att nå en ekologiskt hållbar utveckling och hur en förändring i den riktningen påverkar uppfyllandet av andra samhällsmål. Ansvar för detta bör huvudsakligen ligga hos sektorsmyndigheterna.

Åtgärd M 97:11 (från Fi) Inrätta en delegation med ansvar för att vara pådrivande för en miljöanpassad offentlig upphandling av bl.a. varor och tjänster

Under våren 1998 inrättade regeringen en delegation för en ekologiskt hållbar upphandling, EKV-delegationen, för att främja miljöhänsyn i offentlig upphandling (dir. 1998:8). Delegationen skall bl.a. driva på ekologiskt hållbar upphandling inom stat, kommuner och landsting, analysera och bevaka regler i lagstiftning och internationella överenskommelser, initiera och utveckla vägledningar och metoder, sprida kunskaper, erfarenheter och goda exempel, initiera utbildning och seminarier för upphandlare och leverantörer samt följa utvecklingen mot en ekologiskt

hållbar upphandling i andra länder. EKU-delegationen skall inrikta arbetet på strategiskt viktiga varor och tjänster där nyttan av att ställa krav på ekologisk hållbarhet är störst.

En inledande kartläggning visar att de varor som den offentliga sektorn ställer miljökrav på är främst kontorsmaterial och papper, IT-utrustning, städmaterial och livsmedel. Inom landstingen är även sjukvårdsmaterial ett stort varuområde. När det gäller tjänster ställs miljökrav på bl.a. transporter, tvätt och annan service. Inom entreprenader är det främst på byggsidan som miljökrav ställs. Inom landstingen och de flesta kommuner har man kommit igång med miljöanpassad upphandling och några har arbetat med detta sedan i slutet av 1980-talet. Bilden av de statliga myndigheterna är mer splittrad.

EKU-delegationens uppdrag skall avslutas i december 2000.

Åtgärd M 97:12 Ta fram ett underlag för en svensk ståndpunkt till EU för offentlig miljöanpassad upphandling

Nämnden för offentlig upphandling (NOU) fick under våren 1998 ett uppdrag att klarlägga rättsläget för miljökrav vid offentlig upphandling. Rapporten om ekologiskt hållbar upphandling, som kommer att utgöra underlag vid framtagandet av en svensk ståndpunkt om offentlig upphandling, blev klar i slutet av mars 1998. Enligt NOU:s rapport är möjligheterna att ställa miljökrav vid kvalificering av anbudsgivare vid offentlig upphandling fortfarande oklara och i vissa fall starkt begränsade.

Ståndpunkten kommer att innehålla förslag på hur miljökrav bör kunna ställas med en miljömässig motivering och samhällsekonomiska överväganden. Det skall vidare visas hur den typ av miljökrav som föreslås kunna ställas går att förena med kraven på transparens och icke-diskriminering. Om ståndpunkten innebär att EG-direktiven behöver ändras skall förslag till sådana ändringar ges.

Åtgärd M 97:13 I en öppen dialog med det svenska näringslivet ta fram strategier för ett hållbart näringsliv

Regeringen avser att fortsätta dialogen med näringslivet med inriktning på att stimulera processer som leder till resurseffektivisering och kretsloppsanpassning. Kretsloppsdelegationen har utvärderat näringslivets kretsloppsanpassning på uppdrag av regeringen. Rapporten Företag i Kretslopp (1998:23) överlämnades till regeringen i juni 1998. Där konstaterades att miljömedvetandet ökat i näringslivet och att fokus förflyttats från punktutsläpp till varornas miljöpåverkan under sin livscykel. Kemikalier och avfallsfrågor uppmärksammas alltmer. På senare år har marknadstrycket blivit den viktigaste faktorn för miljö- och kretsloppsanpassningen, men även lagkrav spelar fortfarande stor roll. Utvecklingen drivs framför allt av de stora företagen men har spritt sig till de medelstora företagen medan miljöagerandet hos de små företagen fortfarande är svagt. Kretsloppsdelegationen bedömer att utvecklingen går för långsamt för att det skall vara möjligt att nå de långsiktiga målen om en hållbar utveckling. Det behövs nya strategier både från kravställarna i samhället och hos genomförarna i näringslivet.

Miljövårdsberedningen har givits i uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med näringslivet. Syftet med uppdraget är att initiera, stödja och påverka utvecklingen i näringslivet och att få underlag för politiska beslut och ställningstaganden om riktlinjer och styrmedel i miljöpolitiken och i andra frågor som är av strategisk betydelse för en hållbar utveckling. Uppdraget skall bl.a. stimulera företag att ligga före lagkrav och därmed höja nivån på näringslivets miljöarbete i stort. Särskilt viktigt är att analysera drivkrafterna hos de företag som kommit längst i miljöarbetet och att klargöra förutsättningarna för andra att följa efter. De små och medelstora företagens förutsättningar bör belysas. I uppdraget ingår också att belysa och analysera olika system för indikatorer.

Uppdraget skall redovisas i december 2000 och innehålla slutsatser om lämpliga styrmedel, en presentation av näringslivets frivilliga åtaganden, en redogörelse av hinder och möjligheter för utvecklingen av ett ekologiskt hållbart näringsliv samt förslag till fortsatta strategier. En delrapportering skall göras i januari 1999 i form av en plan för uppläggningsen av uppdragets olika etapper. Ytterligare en delrapportering skall göras i september 1999 som analyserar framgångsfaktorer, hinder och möjligheter i näringslivets arbete för ekologisk hållbarhet.

Åtgärd M 97:14 (från UD) Ta initiativ inom EU för ett ekologiskt hållbart Europa (avser flera departement)

Sverige har intagit en aktiv roll inom EU för ekologisk hållbarhet. På svenskt initiativ lyftes målet om hållbar utveckling fram som en central målsättning för unionen vid toppmötet i Amsterdam i juni 1997. Samtidigt förstärktes principen om integrering av miljöhänsyn i utformningen och genomförandet av gemenskapens politik och verksamhet. Därmed har förutsättningarna för ett fördjupat samarbete för ekologisk hållbarhet inom EU förbättrats.

På svenskt förslag beslöt toppmötet i Luxemburg i december 1997 att låta kommissionen ta fram ett strategidokument för hur miljöfrågorna skall integreras i EU:s sektorer. Ett sådant dokument presenterades vid toppmötet i Cardiff i juni 1998. Resultatet blev att Europeiska rådet ställde sig bakom huvudlinjerna i dokumentet och inbjöd de olika sektorsråden att inom sina respektive politikområden utveckla strategier för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling. Arbetet skall följas upp och beakta de riktlinjer som kommissionen föreslagit och indikatorer bör utvecklas. Speciellt inbjöds transportsektorn, energisektorn samt jordbrukssektorn att påbörja arbetet och ge en avrapportering vid kommande toppmöte i Wien i december 1998.

Åtgärd M 97:15 (från UD) Verka för ökat regionalt samarbete på miljöområdet

Under år 1998 är Sverige ordförandeland i Nordiska Ministerrådet. Sverige för ett aktivt ordförandeskap, och har som ett av två övergripande

teman att inleda ett arbete för att göra Norden och dess närområde till en ekologiskt hållbar region.

Sverige verkar aktivt för en bättre miljö i Västerhavet, framför allt inom ramen för Nordsjökonferensen, Oslo-Paris-konventionen, EU, FN:s sjöfartsorganisation IMO, Bonn-överenskommelsen samt London-konventionen. Inom dessa konventioner pågår ett arbete för att minska mängden havsföroreningar inom olika områden. Uppföljning av den s.k. Esbjergdeklarationen inom ramen för Nordsjökonferensen är av särskild vikt.

Sverige verkar för en ekologiskt hållbar utveckling i Östersjöregionen. Av särskilt hög prioritet är arbetet inom ramen för Agenda 21 för Östersjön (Baltic 21), Helsingforskommissionen (HELCOM) samt arbetet för Östersjöregionens gemensamma kulturarv. Investeringsstödet till HELCOM:s åtgärdsprogram fortsätter.

Sverige bör verka för att miljöfrågorna prioriteras och integreras i det nyligen bildade Arktiska rådet. Samordningen mellan Arktisarbetet, Barentssamarbetet och Baltic 21 bör förbättras. Sverige bör vidare verka för att EU:s medverkan inom Barentssamarbetet stärks.

Sverige verkar för att miljösamarbetet inom Europa utom EU, som främst bedrivs genom FN:s regionala ekonomiska kommission för Europa (ECE) i den s.k. Environment for Europe-processen, skall ges tydligare prioriteringar och konkretiseras. Arbete bör fokuseras på regional och subregionalt miljösamarbete, med särskild inriktning på de nya staterna i före detta Sovjetunionen samt på Östersjöregionen och Barentsområdet. Projektinriktat miljösamarbete med östeuropeiska länder och länder kring Östersjön bör utökas på trafikområdet.

Miljöinsatser i Central- och Östeuropa inklusive Ryssland har hög prioritet inom ramen för östbiståndet genom Sida och Naturvårdsverket. Arbete pågår för att stödja centrala och regionala miljöförvaltningar, kunskapsöverföring och institutionsutveckling, utarbetande av nationella miljöstrategier samt av investeringsstöd till vatten- och avloppshantering och till energiområdet.

Åtgärd M 97:16 (från K) Driva frågor om avgaskrav och renare bränslen på bilar inom EU

Förhandlingarna om skärpta avgaskrav för lätta fordon (personbilar samt lätta lastbilar och bussar) och för bränslen till fordon är nu avslutade. Sverige har under förhandlingarna om avgaskrav för fordon drivit och fått gehör för att EU skall införa ett gemensamt system med hållbarhetskrav och tillverkaransvar för lätta fordon, samt kallstartskrav. Förhandlingar om skärpta avgaskrav för tunga fordon har inletts. Sverige har under förhandlingarna om bränslekvalitet för fordon fått gehör för en sänkning av svavelhalten i konventionella fordonsbränslen år 2000 och 2005.

EG-kommissionen förväntas inom kort presentera förslag till harmoniserade avgaskrav för jord- och skogsbrukstraktorer. Dessa förväntas överensstamma med de avgaskrav som nu håller på att införas för vissa större dieseldrivna arbetsmaskiner. Sverige verkar för att

reglerna skall utvidgas till att omfatta även mindre maskiner, inklusive bensindrivna maskiner.

Åtgärd M 97:17 (från K) Verka för att fordonens bränsleeffektivitet ökar som ett led i att minska koldioxidutsläppen

Sverige följer kommissionens och rådets arbete med en strategi för utsläpp av koldioxid från transporter. Särskilt bör arbetet utifrån rådsslutsatserna från juni 1996 följas upp avseende ett frivilligt åtagande från den samlade europeiska bilindustrin, konsumentinformation samt användning av ekonomiska styrmedel.

Åtgärd M 97:18 Utveckla former för miljö- och hushållningsprogram för särskilda geografiska områden.

De nationella miljö kvalitetsmålen skall anpassas och konkretiseras på lokal och regional nivå samt vara vägledande i samhällsplaneringen. Detta sker bl.a. genom uppdrag till länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Boverket (se åtgärder In 98:1, M 98:3 och 4).

Naturvårdsverket och Boverket arbetar sedan någon tid med att ta fram metoder och arbetssätt för att öka integreringen av miljöfrågor i den fysiska planeringen, inte minst i den kommunala översiktliga planeringen samt i arbetet med miljökonsekvensbeskrivningar. Arbetet med att utveckla kriterier och indikatorer till användbara instrument i detta sammanhang fortsätter. De av regeringen föreslagna nationella miljö kvalitetsmålen ger förutsättningar för ökad samsyn över sektorsgränserna när det gäller målen för inriktningen av samhällsplaneringen. Värdefulla kunskaper bör också kunna vinnas genom att ta tillvara erfarenheter från regeringens satsningar på investeringar för omställning mot ett ekologiskt hållbart samhälle.

Det finns i Sverige områden med miljö- och hushållningsproblem av regional räckvidd, som det finns skäl att uppmärksamma också i ett riksperspektiv i arbetet för ekologisk hållbarhet. Exempel är de större skärgårdsområdena för vilka regeringen i december 1997 uppdragit åt berörda länsstyrelser att, i samarbete med bl.a. berörda kommuner, utarbeta regionala miljö- och hushållningsprogram. Länsstyrelserna har i delrapporter redovisat arbetets uppläggning våren 1998. Programmen skall redovisas före utgången av år 1999. I december 1997 beslutades också om tilläggsdirektiv till Miljövårdsberedningen (Jo 1968:A) att följa och stödja arbetet med de regionala miljö- och hushållningsprogrammen samt utvärdera och redovisa det samlade miljöarbetet i dessa områden senast den 31 augusti 2000. Beredningen har lämnat en lägesrapport om arbetet i juni 1998.

I miljöpropositionen gör regeringen bedömningen att ett arbete med regionala miljö- och hushållningsprogram bör inledas för områden med särskilt framträdande miljö- och hushållningsproblem. Det gäller områden för vilka det finns särskilda regler om hänsyn till riksintressen när det gäller hushållningen med mark och vattenresurserna men det kan t.ex. också gälla områden där miljösituationen är sådan att bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer i miljöbalken bör aktualiseras. För denna typ av

områden bedömer regeringen att det finns behov av att följa upp de nationella miljökvalitetsmålen och anpassa den statliga sektorsplaneringen till regionala och lokala förutsättningar. Länsstyrelsernas arbete med regionala miljöstrategier (STRAM) och underlag för hushållningen med mark- och vattenresurserna ger utgångspunkten för arbetet. Programmen bör omfatta åtgärder för att komma till rätta med miljö- och hushållningsproblemen, analyser av möjligheterna att använda gällande miljölagstiftning och av ekonomiska förutsättningar och villkor för utvecklingsstöd för hållbara lösningar samt ett samlat program för behandlingen av miljö- och hushållningsfrågor i den regionala och lokala planeringen.

Regeringen har givit Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd med Boverket och Riksantikvarieämbetet samt i samverkan med Närings- och teknikutvecklingsverket och berörda länsstyrelser utarbeta en översikt över geografiska områden där behovet av regionala miljö- och hushållningsprogram är särskilt framträdande i ett riksperspektiv. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari år 2000.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd M 98:1 Översyn av åtgärder inom klimatområdet

Regeringen beslutade i maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att presentera förslag till en samlad svensk strategi och ett åtgärdsprogram som lägger stor vikt vid att kostnadseffektivitet uppnås för att begränsa och reducera utsläppen av koldioxid och övriga växthusgaser. Programmet skall omfatta samtliga samhällssektorer och alla växthusgaser som ingår i Kyoto-protokollets åtagande, liksom upptag av koldioxid i sänkor. Utgångspunkten för programmet är riksdagens beslut om klimat- och energipolitiken samt Sveriges ansvar för EU:s gemensamma åtagande. Kommittén skall föreslå klimatpolitiska styrmedel samt belysa de samhällsekonomiska konsekvenserna av sina förslag, inklusive påverkan på industrin när det gäller sysselsättning, konkurrenskraft och regional balans. Kommittén skall vidare utreda och lägga förslag om olika möjligheter att öka industrins deltagande i klimatarbetet samt också lägga förslag till att öka upptaget av koldioxid i sänkor. Utredningsarbetet skall vara avslutat senast den 1 juli 1999.

Åtgärd M 98:2 Tillsätta en parlamentarisk beredning om mål i miljöpolitiken

Regeringen beslöt i maj 1998 om direktiv (1998:45) för en parlamentarisk beredning med uppgift att i enlighet med vad som anges i miljöpropositionen göra en samlad översyn av vilka delmål som behövs för att Sveriges nationella miljökvalitetsmål, med undantag för miljökvalitetsmålet "begränsad klimatpåverkan", skall kunna nås inom en generation. Mot bakgrund av propositionen och riksdagens kommande beslut med anledning av den skall beredningen i samverkan med berörda

myndigheter kartlägga och analysera behovet av delmål. Beredningen skall bl.a. utgå från myndigheternas redovisningar av de uppdrag om delmål och åtgärder som aviseras i propositionen samt förändringar i samhällsutvecklingen och kunskapsutvecklingen under utredningstiden.

Beredningen skall vidare utvärdera de miljömässiga och samhälls-ekonomiska inklusive statsfinansiella och sektorsspecifika konsekvensanalyserna av delmål och åtgärder som regeringen eller myndigheterna föreslagit samt lämna förslag till ytterligare delmål om det behövs för att genomföra av riksdagen fastställda nationella miljö kvalitetsmål.

Beredningen skall redovisa sitt arbete till regeringen senast den 1 juli 2000. Uppdraget förutsätter att riksdagen antar de föreslagna nationella miljö kvalitetsmålen.

Åtgärd M 98:3 Uppdrag till Naturvårdsverket avseende miljömålsarbete

Regeringen gav i juni 1998 Naturvårdsverket ett generellt uppdrag att ansvara för att fortlöpande komma med förslag i syfte att utveckla och precisera miljö kvalitetsmålen, följa upp hur miljö kvalitetsmålen uppnås samt vilka effekter de olika åtgärderna har på miljön. I fråga om flera av miljö kvalitetsmålen delas Naturvårdsverkets ansvar med Riksantikvarie-ämbetet, Boverket och Kemikalieinspektionen. Naturvårdsverket skall i samverkan med dessa myndigheter fungera som samordnare av det övergripande miljömålsarbetet som syftar till att uppnå generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen. Naturvårdsverket skall årligen rapportera sitt arbete till regeringen i samband med årsredovisningen.

Naturvårdsverket fick samtidigt en rad specifika uppdrag bl.a. att som underlag för den parlamentariska beredningen senast den 1 oktober 1999 föreslå nya delmål för åtgärdsstrategier. En viktig del i uppgiften är att analysera de samhälls-ekonomiska och statsfinansiella konsekvenserna samt utreda kostnadseffektiviteten i förslagen. Naturvårdsverket skall också samordna övriga myndigheters arbete med att precisera delmål för sina respektive ansvarsområden samt ge stöd till och samordna sektors-myndigheternas och länsstyrelsernas arbete med att föreslå sektorsmål respektive regionala miljömål. Vidare åligger det Naturvårdsverket att utreda ansvarsfördelningen för miljö kvalitetsmålen mellan berörda myndigheter med utgångspunkt från bland annat kostnadseffektivitet. Naturvårdsverket skall också medverka i och samordna sektors-myndigheternas arbete med mått och indikatorer för uppföljning av sektorsmålen. Efter samråd med berörda myndigheter skall Naturvårdsverket också lämna förslag till uppföljningssystem för miljö kvalitetsmålen samt verka för att miljömålsarbetet blir känt på olika nivåer i samhället.

Åtgärd M 98:4 Uppdrag till Kemikalieinspektionen avseende miljömålsarbete

Regeringen har givit Kemikalieinspektionen i uppdrag att efter samråd med berörda myndigheter och organisationer samt den parlamentariska beredningen föreslå delmål till miljö kvalitetsmålet om en giftfri miljö, som anges i miljöpropositionen och som innebär att miljön skall vara fri

från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Kemikalieinspektionen skall också bistå andra myndigheter som av regeringen fått i uppdrag att föreslå delmål till miljö kvalitetsmålen samt bistå Naturvårdsverket i sitt uppdrag att föreslå en åtgärdsstrategi för att nå det av regeringen beslutade delmålet att föroreningen av Östersjön och dess tillrinningsområde samt Nordsjön skall förhindras genom att utsläpp och läckage av farliga ämnen reduceras i en stegvis process med målet att dessa utsläpp och läckage skall ha upphört inom 25 år (2020),

Efter samråd med berörda myndigheter skall Kemikalieinspektionen föreslå åtgärdsstrategier för att nå övriga delmål under miljö kvalitetsmålet om en giftfri miljö samt bedöma de samhällsekonomiska konsekvenserna av dessa strategier.

Förslag till delmål och åtgärder skall redovisas till regeringen senast 1 oktober 1999.

Åtgärd M 98:5 Uppdrag till länsstyrelser avseende miljömålsarbete

Regeringen har mot bakgrund av de förslag som lagts i miljöpropositionen givit samtliga länsstyrelser i uppdrag att fortlöpande inom ramen för STRAM-arbetet (regionala miljöstrategier) anpassa, precisera och konkretisera 14 av de 15 nationella miljö kvalitetsmålen för sina län. För miljö kvalitetsmålet Levande skogar har skogsvårdsstyrelserna ansvaret på regional nivå men skall i sitt målarbete samverka med länsstyrelserna. Länsstyrelserna skall dessutom samordna arbetet med anpassning av delmål och sektorsmål i sina län i samverkan med berörda aktörer. Därvid skall de initiativ tas som behövs för att stimulera miljö målsarbetet inom olika samhällssektorer och för att målen får genomslag i den lokala och regionala samhällsplaneringen. De skall och ta fram ett gemensamt förslag till regionalt uppföljningssystem och fortlöpande ansvara för och samordna uppföljningen av miljö kvalitetsmålen på regionala nivåer. Arbetet skall ske i samverkan med bl.a. Naturvårdsverket, Boverket, Riksantikvarieämbetet, övriga berörda myndigheter, kommuner, näringsliv och andra aktörer.

Lägesrapport skall lämnas senast den 1 oktober 1999 och för det fortsatta arbetet skall redovisningar göras den 1 mars årligen till regeringen. Uppdraget förutsätter att riksdagen antar de i miljöpropositionen föreslagna nationella miljö kvalitetsmålen.

Åtgärd M 98:6 Stärka det lokala Agenda 21-arbetet

Regeringen tillsatte i april 1998 en nationell samordnare för att ytterligare stötta det lokala Agenda 21-arbetet och ge de lokala Agenda 21-kommittéer en medpart från den statliga sektorn. Samordnaren skall bl.a. sprida erfarenheter om metoder och arbetssätt inom Agenda 21-arbetet. Verksamheten skall vara en samverkansfunktion mellan det lokala Agenda 21-arbetet och arbete på andra nivåer i samhället. En särskild referensgrupp – ett *Forum för ekologisk omställning* – har utsetts för att bistå samordnaren. Verksamheten kommer att ha nära samband med de lokala investeringsprogrammen samt med det kunskapscenter för

ekologiskt hållbar utveckling som enligt regeringsbeslut i september 1998 skall inrättas i Umeå.

Åtgärd M 98:7 Samlad information om regeringens satsningar på hållbar utveckling.

Regeringen genomför en lång rad insatser för ekologisk hållbarhet på olika områden, och för att på ett samlat sätt sprida kunskap om allt som görs har Miljödepartementet under 1998 satsat på en utökad informationsverksamhet. Denna utvecklas ytterligare under 1999, bland annat för att underlätta det lokala arbetet. Samordning kommer att ske bl.a. med det kunskapscenter för ekologiskt hållbar utveckling som enligt regeringsbeslut i september 1998 skall inrättas i Umeå och den nationelle samordnaren för Agenda 21-arbetet.

Information om arbetet med ekologisk hållbarhet finns samlat på webbplatsen: www.hallbarasverige.gov.se

Åtgärd M 98:8 Utredning om miljöpolitiska styrmedel

Regeringen har i miljöpropositionen aviserat att Naturvårdsverket i samråd med berörda myndigheter bör utreda huruvida de befintliga styrmedlen inom ett par strategiska miljöpolitiska områden leder till att miljö kvalitetsmålen uppnås på ett kostnadseffektivt sätt. Ett uppdrag till Naturvårdsverket har lämnats i september 1998. Naturvårdsverket skall lämna förslag på några strategiska områden för en analys av styrmedel ur olika aspekter. Vid val av områden skall samråd ske med den parlamentariska beredningen om mål i miljöpolitiken. Naturvårdsverket skall också lämna förslag på grundläggande struktur på arbetet, samt lämpliga avgränsningar. Uppdraget är ett förberedande uppdrag inför ett större uppdrag avseende huruvida de befintliga styrmedlen inom ett par strategiska miljöpolitiska områden leder till att miljömålen kan uppnås på ett kostnadseffektivt sätt. Det förberedande uppdraget skall redovisas senast den 30 oktober 1998. Regeringen avser därefter att återkomma med ett beslut om ett styrmedelsuppdrag där ämnesområden och närmare utformning preciseras.

Åtgärd M 98:9 Översyn av ekonomiska resurser till miljöforskning

Regeringen har i augusti 1998 givit Forskningsrådsnämnden ett tilläggsuppdrag att se över resurserna till den svenska forskningen om miljögifter. Sverige har sedan en lång tid haft en ledande ställning inom forskning om miljögifter. Under senare år har förändringar i inriktning och finansiering skett. Forskningsrådsnämnden skall se över konsekvenserna av dessa förändringar. Nämnden skall också undersöka de ekonomiska förutsättningarna inför framtiden för att den svenska forskningen skall bibehålla en hög kvalitet. Uppdraget skall redovisas i december 1998.

Åtgärd M 98:10 Vidareutveckling av statistik och indikatorer

Regeringen har mot bakgrund av de förslag som lagts i miljöpropositionen givit Naturvårdsverket i uppdrag att i samverkan med Statistiska

centralbyrån, Statistikutredningen och andra berörda myndigheter göra en översyn av samhällets informationsförsörjning inom miljöområdet. Ett program för en sådan översyn skall redovisas senast den 31 oktober 1998.

Naturvårdsverket har också givits i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter utveckla indikatorer för att kunna följa olika växt- och djurarters utbredning och tillväxt i sjöar och vattendrag och i havets ekosystem. Dessutom skall Naturvårdsverket i samverkan med Sveriges geologiska undersökning, Statens livsmedelsverk och Boverket se över och ge förslag till en värderingsgrund/mall i syfte att skydda grundvattenförekomster med tanke på befintligt och potentiellt värde för dricksvattenförsörjningen. Uppdraget skall redovisas senast den 15 december år 2000.

Regeringen har också givit Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket i uppdrag att genomföra en översiktlig studie av upplagring och flöden av farliga kemikalier i samhället. Uppdraget syftar till att ge underlag för bedömningar om vilka ytterligare utredningar som behövs för att öka kunskaperna om, och bättre kunna följa, farliga ämnens förekomst i samhället, deras läckage till miljön och exponeringen i vid bemärkelse av människor. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast 15 december 1999.

I miljöpropositionen gör regeringen bedömningen att statistik för materialflöden bör utvecklas. Regeringen avser att ge Statistiska Centralbyrån ett uppdrag om detta. Utvecklingen bör ske i samverkan med Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och andra berörda myndigheter.

5 Lokala investeringar

Det krävs lokal förankring om det skall lyckas att föra in den ekologiska dimensionen i samhällsbygget. Den slutsatsen dras bland annat i de mål, principer och rekommendationer som inryms i Agenda 21 och Habitatagendan.

Riksdagen beslutade i budgetpropositionen för år 1998 (prop. 1997/98:1, utgiftsområde 18, bet 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81) om ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Stödet till lokala investeringsprogram har två syften; dels att påtagligt öka takten i omställningen av Sverige till ett ekologiskt uthålligt samhälle, dels att bidra till ökad sysselsättning. Enligt beslutet har 5,4 miljarder kronor avsatts för perioden 1998–2000. Regeringen aviserar i 1998 års ekonomiska vårproposition (1997/98:150) att stödet förlängs och utökas med 2 miljarder kronor för år 2001.

Stödet innebär att kommunerna ges möjlighet att i samverkan med lokala företag, organisationer och enskilda söka stöd till investeringar som ökar den ekologiska hållbarheten. Kommunerna har rollen som samordnare och motor i arbetet. Utgångspunkten är att kommunen bäst känner till vilka åtgärder för ekologisk hållbarhet som är mest angelägna i den egna kommunen. Det är kommunens ansvar att informera berörda inom kommunen, att bedöma deras förslag till åtgärder, att prioritera och att ställa samman ett investeringsprogram som kommunen står bakom. Det är också kommunens ansvar att slutligt fördela ett eventuellt bidrag till investerarna.

De kommuner vars investeringsprogram bedöms ge de bästa resultaten får statligt stöd till sina investeringar. Avsikten är att koncentrera insatserna så att de ger påtagliga effekter i de kommuner som får del av statsbidragen. Ett krav är att åtgärderna uppfyller ett eller flera av följande kriterier; minskad belastning på miljön, effektivare användning av energi och andra naturresurser, ökad användning av förnybara råvaror, ökat återbruk och återvinning, stärkt biologisk mångfald och bättre fungerande kretslopp av näringsämnen. Stöd kan också ges till folkbildning i anslutning till investeringarna.

5.1 1998 års stöd till lokala investeringsprogram

Under den första omgången beslut om stöd till lokala investeringsprogram för perioden 1998–2000 har regeringen beviljat 42 kommuner statsbidrag för sina program. I flera fall samverkar kommuner om åtgärder som gäller gemensamma miljöfrågor. Regeringen har hittills beviljat drygt 2,3 miljarder kronor i statsbidrag. De investerare som får del av dessa medel satsar omkring 5,5 miljarder kronor av egna medel. Den direkt miljörelaterade investeringsverksamheten uppgår således till omkring 7,8 miljarder kronor. Enligt bedömningar från berörda kommuner beräknas investeringarna sammantaget skapa förutsättningar för drygt 8 000 direkta årsarbetstillfällen (eventuella undanträngnings-effekter ej medräknade).

Investeringarna kan också antas öka efterfrågan på miljöanpassade produkter och tjänster vilket ger ytterligare arbetstillfällen i företag som tillhandahåller detta.

De åtgärder som beviljats stöd berör många olika traditionella sektorer. Omkring en tredjedel av stödet lämnas till åtgärder inom boende och byggande. Omkring en fjärdedel av stödet går till energiåtgärder. Sanering av förorenade markområden och vatten- och naturvårdsprojekt erhåller vardera en tiondel av stödet, eller omkring 250 miljoner kronor vardera. I mindre utsträckning går stödet till kommunikations-investeringar.

I genomsnitt utgår statsbidrag med cirka 30 procent av den miljörelaterade investeringsvolymen.

Byggande och boende

Oavsett om byggnader används för bostäder, skolor, sjukhus, kontor eller industri har det stor betydelse för miljön hur dessa fastigheter planeras, uppförs, underhålls, byggs om och eventuellt rivs. Det är enligt regeringens uppfattning av stor betydelse att byggsektorns teknik och arbetsmetoder utvecklas för att fungera i ett ekologiskt hållbart samhälle, vari inbegrips att byggnaderna har en god inomhusmiljö anpassad för det avsedda ändamålet.

Av det år 1998 fördelade stödet till lokala investeringsprogram har omkring 800 miljoner kronor riktas till åtgärder i bebyggelsen. I stor utsträckning berör åtgärderna insatser i bostadsbebyggelse. Bygg- och boendeåtgärderna omfattar en lång rad insatser inom exempelvis energi-, vatten- och naturvårds- och avfallshanteringssektorerna samt i viss mån biologisk mångfald.

Det är vanligt att investeringsprogrammen pekar ut betydelsen av miljöhänsyn vid materialval. Miljö- eller hälsofarliga ämnen skall väljas bort. Vid renovering eller nyproduktion skall en hög andel returmaterial användas. Många åtgärder innebär betydande effektiviseringar i användningen av energi. Investeringar i närmiljön är också vanliga, bl.a. uppförande av våtmarker och dammar för lokalt omhändertagande av dagvatten. De vanligaste åtgärderna inom avfallsområdet är installation av system som underlättar källsortering av avfall och kompostering.

Energi

Produktion av el och värme belastar miljön på flera olika sätt. Förbränning av fossila bränslen ger koldioxidutsläpp som bidrar till växthus-effekten, kväveoxider som ger försurning, övergödning och marknära ozon samt svaveloxider som orsakar försurning. Exploatering av ny vattenkraft kan leda till skador på djur- och växtliv samt förstörd landskapsbild. Kärnkraften utgör på både kort och lång sikt en miljörisk.

För att åstadkomma ett hållbart energisystem krävs dels effektivare användning av el och värme, dels en ökning av andelen förnybara energikällor. De förnybara energikällorna måste dock användas på ett

uthålligt sätt. Inom ramen för de medel som regeringen fördelat till lokala investeringsprogram går omkring en fjärdedel eller cirka 600 miljoner kronor till energisektorn.

Ett stort antal åtgärder inom energiområdet innebär att uppvärmning med fossila bränslen eller direktverkande el ersätts med olika typer av biobränslen. Ofta kombineras utbyggnad av fjärrvärmenät med introduktion av biobränslen.

Också biogas är ofta förekommande bland energiåtgärderna. Rötning av bl.a. slam från reningsverk, livsmedelsavfall från hushåll, livsmedelsindustrier samt gödsel och grödor från jordbruket skall öka. Såväl storskaliga som småskaliga anläggningar kommer att byggas liksom distributionssystem och utrustning för att uppgradera den producerade gasen till fordonsbränsle.

Ett stort antal åtgärder fokuserar på effektivare energianvändning genom övergång till ny och effektivare utrustning. Varvtalsreglerade pumpar, tids-, närvaro- och temperaturstyrning av t.ex. belysning och värme, värmeåtervinning och förbättrade ventilationssystem är några exempel. På flera håll kommer spillvärme från industrier att tas tillvara i fjärrvärmenät eller för elproduktion.

Också andra förnybara energislag ges stöd. Bland annat genomförs flera satsningar inom solenergiområdet.

En övergång från fossila bränslen till biobränslen minskar utsläppen av kol-, svavel- och kväveoxider. Det innebär lägre växthuseffekt samt minskad försurning och övergödning. Biogas är ett bränsle som ger förhållandevis små negativa miljöeffekter. Förutom gas ger rötning av rena avfallsfraktioner också ett bra gödningsmedel som kan återföras till lantbruket. Mer fosfor återförs till kretsloppet och mindre avfall deponeras.

Kommunikationssektorn

Vägtrafikens utsläpp av föroreningar bidrar till flera av de allvarligaste hoten mot en ekologiskt hållbar utveckling, bl.a. växthuseffekten, övergödningen och försurningen av sjöar och skogar. Nya drivmedel, renare fordon, effektivare transporter, stärkt konkurrenskraft för de transportslag som belastar miljön minst samt ett minskat behov av transporter kan minska transportsystemets miljöbelastning.

Åtgärder inom kommunikationssektorn står för drygt 100 miljoner kronor av de medel som fördelats av regeringen till lokala investeringsprogram. De vanligaste åtgärderna är introduktion av alternativa drivmedel och förbättrade förutsättningar för kollektiv- och cykeltrafik.

Aktuella drivmedel är biogas, el, etanol och dimetyleter. Stöd har lämnats bl.a. för inköp av fordon och investeringar i distributionssystem för nya drivmedel.

Kollektivtrafikåtgärderna innebär stöd till förenklade betalsystem, bättre hållplatser och tekniska åtgärder som minskar befintliga fordons miljöbelastning.

Cykeltrafiken gynnas genom bl.a. utbyggnad och förbättring av cykelleder.

Återvinning och återbruk

En stor del av samhällets avfall hamnar på soptippen. Det gäller för såväl icke förnybara som förnybara resurser. Återvinning och återbruk kan ge betydande effekter på resurshushållning och miljöbelastning i förhållande till deponering. En förutsättning för minskad andel avfall till deponi är källsortering.

Huvuddelen av det stöd, omkring 60 miljoner kronor, som lämnats till avfallssektorn går till åtgärder för förändring av avfallshantering och källsortering. Dessutom ingår en rad avfallsrelaterade åtgärder i de boende- och byggåtgärder som redovisats tidigare.

Att underlätta källsortering av avfall är den vanligast förekommande åtgärden som ges stöd. Satsningar på olika former av avfallsstationer för att ge förutsättningar för ökat återbruk och återvinning är också vanliga. Några åtgärder syftar till att pröva ny teknik och nya system för återvinning och återanvändning.

Sanering av förorenad mark

Det finns många, men ofta avgränsade områden, som är förgiftade av mycket miljöfarliga ämnen, bland annat klorerade organiska ämnen och tungmetaller. Dit hör bland annat soptippar, gamla industritomter och områden där fabriksavlopp släppts ut i vattendrag och kustnära områden. Också bostäder som innehåller PCB är exempel på förgiftade objekt, liksom avloppsledningar som förorenats med kvicksilver.

Miljögifter bryts ned långsamt eller inte alls och de kan anrikas i näringskedjorna, vilket kan ge allvarliga effekter på ekosystem och hälsa. För att minska såväl dagens som den framtida miljöbelastningen är det angeläget att vidta omfattande saneringsåtgärder.

De åtgärder inom saneringsområdet som fått stöd i årets fördelning av bidrag för lokala investeringsprogram erhåller drygt 250 miljoner kronor. En så omfattande statlig insats på området har inte gjorts tidigare. Några av de åtgärder som fått stöd innebär sanering av sjö- eller åbotten. De flesta åtgärderna handlar dock om sanering av förorenad mark.

De aktuella områdena har förgiftats av lokala utsläpp från industrier och deponier. Det är tungmetaller, olja och klorerade organiska ämnen som PCB som skall oskadliggöras.

Vatten- och naturvård

Övergödning orsakas av för mycket näringsämnen, främst kväve och fosfor. Övergödningen kan orsaka syrebrist och döda bottnar. På sikt kan känsliga arter slås ut. Utsläppen av fosfor kommer huvudsakligen från enskilda avlopp, jordbruket, industrin och de kommunala reningsverken

medan de vattenburna kväveutsläppen i huvudsak kan härledas från jordbruket och kommunala reningsverk.

Nästan var tionde djur- eller växtmark i Sverige finns upptagen på den s.k. Artdatabankens listor över hotade arter. Miljöer med särskilt stor betydelse för de biologiska mångfalden försvinner. För att bevara en stor variation bland djur, växter och naturtyper är det enligt regeringens uppfattning av betydelse att såväl bevara värdefulla naturmiljöer som att återskapa en del av de värden som gått förlorade. De stöd som lämnats till denna sektor inom de lokala investeringsprogrammen innebär en omfattande satsning på detta område. Omkring 250 miljoner kronor avsätts för sådana åtgärder.

De åtgärder som får stöd är exempelvis våtmarker och dammar för behandling av dagvatten, våtmarker i jordbrukslandskapet, förbättring och utbyggnad av reningsverk, behandling av deponier och lakvatten, effektivare vattenanvändning samt åtgärder för att öka recirkulationen av växtnäringsämnen. Vidare finns flera åtgärder som har till huvudsyfte att förbättra förutsättningarna för den biologiska mångfalden eller öka utbredningen av värdefulla grönområden.

Folkbildning

Hushållens påverkan på miljön är omfattande. Ett mervärde av en investering kan i vissa fall erhållas om en folkbildningsinsats kopplas till investeringen. Det är därför regeringens uppfattning att investeringar som genomförs för att öka den ekologiska hållbarheten i samhället bör kunna stödjas genom folkbildningsinsatser direkt riktade mot genomförda investeringar.

Av den hittills fördelade bidragssumman har cirka 70 miljoner kronor gått till folkbildning och information. De vanligaste åtgärderna inom folkbildningsområdet som fått stöd ingår som delar i bygg- och bostadsprojekt. Den vanligaste målgruppen för informations- och folkbildningsinsatser är de boende och det vanligaste temat hushållens direkta och indirekta påverkan på miljön.

5.2 Fortsatta insatser

Regeringen avser att fortsätta arbetet med de lokala investeringsprogrammen. Drygt 230 kommuner har lämnat anmälan om intresse att få stöd för sina lokala investeringsprogram från 1999. De program som redan beviljats bidrag kommer att följas upp och utvärderas.

5.2.1 Stöd för lokala investeringsprogram 1999–2001

Under hösten kommer dialog att genomföras med ett antal av de kommuner som lämnat intresseanmälan. Avsikten med dialogen är att de kommande ansökningarna skall utvecklas och förtydligas.

Senast den 15 november 1998 skall de kommuner som ansöker om stöd för sina program från 1999 lämna ansökan till regeringen.

5.2.2 Uppföljning och utvärdering

De program som beviljats stöd kommer att följas upp årligen. Regeringen avser i det sammanhanget att ge uppdrag till länsstyrelserna och Regeringskansliet att genomföra en sådan uppföljning och kontroll. Regeringen har också givit Riksrevisionsverket i uppdrag att utvärdera de lokala investeringsprogrammen. Det förekommer också i vissa program som fått stöd olika former av uppföljning och utvärdering med stöd från vetenskapliga institutioner. Resultaten av uppföljningen är av stort intresse för många och regeringen bedömer det därför som angeläget att informationsinsatser som redovisar dessa genomförs.

Bilaga: Miljöledning i statlig verksamhet – deltagande myndigheter

Arbete påbörjat i januari 1997

Arbetslivsinstitutet	Naturvårdsverket
Boverket	NUTEK
Fiskeriverket	Polismyndigheten i Örebro län
Folkhälsoinstitutet	Riksantikvarieämbetet
Försvarets Materielverk	Riksförsäkringsverket
Kemikalieinspektionen	Riksrevisionsverket
Konsumtverket	Sida
Kriminalvårdsanstalten Asptuna	Statens räddningsverk
Kriminalvårdsanstalten Malmö	Statens strålskyddsinstitut
Lantmäteriverket	Stockholms universitet
Lunds universitet	Statens geologiska
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	undersökningar
Länsstyrelsen i Örebro län	Vägverket

Arbete påbörjat i januari 1998

Arbetsdomstolen	Mitthögskolan
Banverket	Mälardalens högskola
Flygtekniska försöksanstalten	Naturhistoriska riksmuseet
Forskningsrådsnämnden	Patent- och registreringsverket
Fortifikationsverket	Polismyndigheten i Dalarnas län
Försvarets Forskningsanstalt	Riksutställningar
Glesbygdsverket	Riksåklagaren
Göteborgs universitet	Skogsstyrelsen
Högskolan Gävle/Sandviken	SMHI
Högskolan i Karlstad	Statens geotekniska institut
Högskoleverket	Statens invandrarverk
Konkurrensverket	Statens Järnvägar
Kriminalvårdsmyndigheten i Örebro	Statens kärnkraftsinspektion
Kungl. tekniska högskolan	Statens skolverk
Kustbevakningen	Sveriges lantbruksuniversitet
Linköpings tingsrätt	SWEDAC
Linköpings universitet	Umeå universitet
Livsmedelsverket	Ungdomsstyrelsen
Länsstyrelsen i Dalarnas län	Väg- och trafikforsknings-
Länsstyrelsen i Norrbottens län	institutet
Länsstyrelsen i Stockholms län	
Länsstyrelsen i Södermanlands län	

Miljödepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist

Föredragande: Lindh

Regeringen beslutar skrivelse 1998/99:5 Hållbara Sverige – uppföljning och fortsatta åtgärder för en ekologisk hållbar utveckling